

HEJNAŁ OSWIATOWY

NR 2/160
2017

MIESIĘCZNIK MAŁOPOLSKIEGO CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

**Wolontariat
w szkole**

Od redakcji	3
-------------------	---

Zagadnienia oświatowo-edukacyjne

Renata Kowal, Działalność wolontariacka w placówkach oświatowych	3
Ewa Jakubowska, Wolontariat... nie tylko szkolny	8
Monika Pendolska, Krok po kroku organizacja szkolnego wolontariatu	11
Teresa Szakiel, Samorządność podstawą przygotowania uczniów do aktywnego udziału w życiu społecznym	14
Wolontariusz Roku – konkurs MEN	15
Witold Pająk, Warsztat nauczyciela matematyki	15

Co nowego w edukacji

Mariusz Stinia, Język obcy na etapie edukacji wczesnoszkolnej – garść refleksji przy lekturze projektu podstawy programowej	18
---	----

Uczę (się) w szkole

Danuta Sterna, Ocenianie kształtujące. Techniki sprzyjające wprowadzaniu strategii. Cz. VI	20
--	----

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

Agata Polek, Wolontariat – szkołą życia	22
Alicja Czerwińska-Franek, Budzenie empatii, czyli o wolontariacie... ..	24
Bernadeta Szklarska, Katarzyna Pelc, Projekt Profesora Zimbardo w szkole ..	27
Marzena Kędra, Samorządność w Cogito	28
Małgorzata Janusiewicz, E'viva Erasmus +!	31

Książki warte polecenia

Marzena Sula-Matuszkiewicz, Uczenie się przez działanie	33
---	----

Konteksty i inspiracje

Kinga Anna Gajda, Polski Petersburg	34
---	----

Miesięcznik „Hejnal Oświatowy” można otrzymać w siedzibach Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli: MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie, ul. Garbarska 1; MCDN ODN w Nowym Sączu, ul. Jagiellońska 61; MCDN ODN w Oświęcimiu, ul. Bema 4; MCDN ODN w Tarnowie, ul. Nowy Świat 30.

Okładka: Działalność Szkolnego Centrum Wolontariatu „Empatia”, fot. J. Chramęga-Mucha

Wydawca:
Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada wydawnicza:
Jarosław Chodźko (przewodniczący), Jolanta Adamczyk, Cezary Burtak, Małgorzata Dutka-Mucha, Tadeusz Szczeklik

Rada Redakcyjna:
prof. dr hab. Stanisław Pałka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. MWSE, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbowniczek prof. Akademii Ignatianum, dr Iwona Ocetkiewicz – UP, dr hab. Teresa Olearczyk prof. KA, prof. dr hab. Marian Śnieżyński – Akademia Ignatianum w Krakowie

Redaguje zespół w składzie:
Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr Małgorzata Kaliszewska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), Elżbieta Pałka (Kuratorium Oświaty w Krakowie), Joanna Peter (OKE w Krakowie), Marzena Sula-Matuszkiewicz (PBW w Krakowie), Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji), Halina Wesołowska (wicedyrektor MCDN) oraz zespół nauczycieli konsultantów: Mariola Kozak, Elżbieta Łęczna-rowicz, Wojciech Papaj, Teresa Szakiel

Opracowanie materiałów i korekta:
Zofia Wyzlińska

Adres redakcji:
Redakcja „Hejnal Oświatowy”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
<http://hejnaloswiatowy.mcdn.edu.pl/>

Redaktor naczelna:
Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Warunki przyjmowania materiałów:
Materiały do publikacji należy przesłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl
Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Times New Roman; rozmiar czcionki 12; odstęp wiersza 1,5; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Recenzją objęto materiały z działu: „Dydaktyka i wychowanie – teoria i badania”.

Redakcja zastrzega sobie prawo do adiacji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnale Oświatowym” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz on-line.

Nakład 1000 egzemplarzy

Skład i druk: Digital Art Studio

ISSN 1233-7609

OD REDAKCJI

Szanowni Czytelnicy

Rok szkolny 2016/2017 został ogłoszony przez Ministra Edukacji Narodowej **Rokiem Wolontariatu**. Z tego powodu aktualny numer czasopisma w dużej mierze poświęcamy rozwijaniu idei wolontariatu wśród młodych ludzi. Ekspertki uważają, że uczestnictwo dzieci i młodzieży w wolontariacie przynosi pozytywne skutki w życiu tych, którzy bezpośrednio korzystają z ich pracy, ale także w życiu samych wolontariuszy. Młodzi ludzie mają szansę między innymi zdobyć nową wiedzę, umiejętności, stawać się bardziej wrażliwymi na potrzeby innych. W numerze przedstawiamy także pomysły na realizację różnorodnych działań samorządowych w szkole.

Prezydent Andrzej Duda podpisał ustawy reformujące system szkolny w Polsce: prawo oświatowe oraz przepisy wprowadzające ustawę prawo oświatowe. MEN przedstawiło projekty podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych oraz ramowych planów nauczania dla wszystkich typów szkół. W roku szkolnym 2017/2018 nowa podstawa programowa będzie obowiązywać w: przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych formach wychowania przedszkolnego; w klasach I, IV i VII szkoły podstawowej. W związku z tym będziemy wspierać Państwa w realizacji nowych zadań, publikować na naszych łamach teksty (materiały, komentarze, przykłady dobrych praktyk) przydatne w pracy każdego nauczyciela. W tym numerze poruszamy zagadnienie nauczania języka obcego na etapie edukacji wczesnoszkolnej.

Życzę przyjemnej i inspirującej lektury.

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika „Hejnał Oświatowy”

Renata Kowal

Wszechnica Świętokrzyska Kielce

Działalność wolontariacka
w placówkach oświatowych

Wolontariat współcześnie spostrzegany jest w kontekście „»fenomenu naszych czasów«, który jednocześnie wymaga stałego zainteresowania, promocji i pielęgnacji. Nieustanne dawanie części siebie – własnego czasu, własnych sił, wiedzy i umiejętności na rzecz, w służbie innemu daje szansę na to, by życie było udane, a społeczeństwo złożone z ludzi aktywnych rozwijało się pomyślnie” – B. Kromolicka¹.

Należy pamiętać, iż wolontariat to także forma wsparcia społeczności i środowiska lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem systemu instytucjonalnego. Ma też jasno określone cele. Po pierwsze wpływa na beneficjentów placówek, ich pracowników, ale też na samych wolontariuszy – poprzez proces nauczania i uczenia się, wychowania (w wyniku, którego następuje modelowanie zachowań i postaw), uwrażliwienia i integracji. I ze względu na te założenia coraz częściej wdraża się dzieci i młodzież w proces pomocy i wsparcia drugiemu człowiekowi.

Wolontariat na terenie szkoły – pojęcie, rodzaje, system organizacyjny oraz funkcje

Najprościej wolontariat tłumaczy się jako bezpłatną formę pracy na rzecz konkretnej jednostki lub jednostek; najczęściej wykonywaną przez osoby niepokrewnione z jednostką wspieraną. D. Pietrowski, J. Śledzianowski, S. Gawroński czy J. Brągiel, P. Sikora² piszą, że to zespół ludzi, forma aktywności, zespół wartości, poczucie pełnienia misji; to działanie polegające na zapewnieniu opieki i usług dla osób potrzebujących, usunięciu społecznych przyczyn niedostatku poprzez walkę z nierównościami ekonomicznymi i społecznymi, które stanowią źródło wszelkiego typu i rodzaju form izolacji.

E. Gromadowska³ określa, „iż jest on szansą (do podjęcia działań) dla każdego niezależnie od płci, rasy, narodowości, wyznania, przekonań politycznych, wieku czy stanu zdrowia; pozwalającą na wykorzystanie własnych umiejętności i doświadczeń, zaintereso-

wań, zdobycie doświadczeń w nowych dziedzinach lub znanych z wcześniejszej działalności, wywarcie wpływu na zmiany społeczne i możliwości zaangażowania się”. Realizowany jest na terenie organizacji pozarządowych, fundacji, a szczególnie w placówkach i instytucjach państwowych⁴. Zdaniem B. Kromolickiej⁵ to „szlachetna” metoda łagodzenia społecznych niesprawiedliwości, jako swoisty wymiar solidarności ze słabszymi; odpowiada na potrzeby, oczekiwania jednostki, grupy społecznej, środowiska lokalnego i państwa. Autorka jednocześnie podkreśla rolę tzw. „obywatelskiej odpowiedzialności”; odbudowuje więzi społeczne; rozwija i kształtuje kulturę życia nie tylko „dającego, ale i biorącego”; motywuje, inspiruje do wcielania w życie zasad życia etyczno-społecznych. Jest „kuźnią charakterów i umiejętności” oferującą doświadczenie życiowe i zawodowe, rozwijanie pasji i zainteresowań, pokonywanie trudności, zmieniającą sposób rozumienia świata, motywującą do działania i rozwoju.

Wolontariat to działanie wykonywane przez wolontariuszy, czyli przez osoby, które pracują na rzecz innych, bo same tego chcą; bez wynagrodzenia, kierujące się chęcią poznania zawodu, pomagania innym, działania w imię akceptowanych celów⁶. To „grupa ludzi, którzy chcą pomagać potrzebującym”, „pragną ofiarowywać, dawać i dzielić się” z potrzeby serca⁷ – to Ktoś ważny i ceniony.

Bez względu na wiek wolontariusz⁸ powinien mieć wysoko rozwiniętą wrażliwość społeczną, spostrzegawczość. Jest „obrazem metody wspierającej”; „twór-

ca” pomysłów aktywizujących; „ochotnikiem” ofiarowującym dar serca, dar siebie⁹. Bywa obiektywny w swojej ocenie, np. na temat działalności określonej instytucji, zakresu jej zadań, a jednocześnie to najlepszy i najwspanialszy „PR” jej misji, ale też swojej placówki oświatowej, którą jest szkoła.

R. Nowakowska-Siuta¹⁰ pisze, że szkoła to instytucja oświatowo-wychowawcza, to budynek, gdzie jednostka obok wykształcenia przygotowuje się do samodzielnego życia. Kształtuje, rozwija poglądy, wyobrażenia; przygotowuje do uczestnictwa w każdej sferze życia (kulturalnej, społecznej, ekonomicznej, politycznej). Stanowi źródło doświadczeń obywatelskich, co przejawia się w otwarciu jej na potrzeby społeczności i środowiska lokalnego – stając się „szkołą dla życia i przez życie”, „szkołą twórczą i aktywną”.

Obok wymienionej wyżej autorki aspekt ten porusza również M. Winiarski¹¹. Nazywa on placówkę szkolną – „szkołą środowiskową”, czyli taką, która jest mocno zakorzeniona na lokalnym terenie, ukierunkowana na wieloaspektową współpracę i partnerstwo; nie zamyka się na potrzeby, wspiera rodziców w spełnianiu obowiązków wobec dzieci; uczy partnerstwa i zrozumienia drugiego człowieka. Ze względu na jej integracyjność i „melioracyjność” (modernizowanie środowiska lokalnego) „jest ona także ...placówką integrującą całość kształt wpływów i oddziaływań różnych środowisk, grup, organizacji, instytucji i stowarzyszeń. Ma ona oddziaływać na różne elementy środowiska i przekształcać je w elementy wychowujące... Powinna mieć ona powiązania z historią, potrzebami społeczno-ekonomicznymi i oświatowo-kulturalnymi...”.

Jednym ze sposobów realizacji powyższych celów jest właśnie działalność wolontariacka, czyli wolontariat szkolny¹², który stanowi szansę dla młodego pokolenia na rozwijanie wiedzy, umiejętności i kompetencji. A należy zauważyć, iż wiedza uczniów-wolontariuszy jest ściśle (po)związana z obszarami ich zaangażowania – zdaniem K. Braun¹³, i sprzyja przemianom w osobowości młodych ludzi. Wśród zmian młodzież zauważyła u siebie między innymi: zwiększenie częstotliwości udzielanej pomocy oraz staranniej zapoznanie się z problemem (co pozwala na przygotowanie odpowiedniej strategii wspierającej).

Wolontariat szkolny¹⁴ najczęściej realizowany jest w wymiarze intrapersonalnym i interpersonalnym. Pierwszy umożliwia wolontariuszom poznanie siebie, kształtowanie zainteresowań, weryfikację umiejętności, doskonalenie kompetencji zawodowych, rozwijanie kreatywności; drugi zaś oferuje możliwość doświadczania kontaktu z drugim człowiekiem, wrastania w problemy innych, rozwijania umiejętności pomagania i ćwiczenia postawy odpowiedzialności za innych.

Na funkcjonowanie wolontariatu w danej szkole ogromny wpływ ma kadra nauczycielska, w tym pedagog szkolny, ale też kadra administracyjna. Oni też są „elementami”, na które omawiana praca, działalność ma wpływ. Potwierdzenie powyższego określenia znajdziemy w wypowiedziach osób biorących udział w projekcie „Wykwalifikowana kadra systemu oświaty gwarancją rozwoju ucznia”¹⁵.

Na funkcjonowanie wolontariatu w danej szkole ogromny wpływ ma kadra nauczycielska, ale też kadra administracyjna.

„Wolontariat jest jedną z nielicznych rzeczy, w którą »wkręcają się« gimnazjaliści i poprzez wolontariat można osiągnąć sukces wychowawczy nawet z trudną młodzieżą” (Zosia¹⁶ – opiekunka wolontariuszy z gimnazjum w Warszawie).

„Dzięki działalności wolontariackiej zmieniło się nastawienie wolontariuszy do swoich problemów w środowisku rówieśniczym, jak i rodzinnym. Pozwoliło na ich zrozumienie. A mądry opiekun stanie się dla nich jednym z czynników motywujących, sprzyjających np. podniesieniu średniej w szkole – bo przecież wzór zachowania nie może mieć średniej 2,8...” (autorka artykułu).

„Opiekunem wolontariuszy w szkole jestem już od kilku lat. Mam osobistą satysfakcję. Nawiązywanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, organami administracji państwowej, sferą biznesu stwarza szansę ciągłego doskonalenia, motywuje do działania oraz utwierdza w przekonaniu, że są młodzi ludzie pełni pomysłów i chęci do służenia innym. To pasjonujące wyzwanie, trochę jak pielęgnowanie roślinki – czasem z niepozornej cebulki wyrasta cudowny kwiat dający radość” (Marzena –

opiekunka wolontariuszy z gimnazjum w Woli Rębkowskiej).

„Prowadzenie wolontariatu w szkole to jedna z niewielu szans i możliwości wpływania na rozwój młodych ludzi, na kształtowanie u nich wrażliwości i odpowiedzialności, empatii i asertywności” (Eliza – opiekunka wolontariuszy z gimnazjum w Jastrzębi).

„Prowadzenie wolontariatu daje mi satysfakcję z pomagania innym, możliwość spełniania siebie na różnych frontach, uczy mnie też pokory i szacunku do drugiego człowieka, ale skrzydeł i energii dodaje mi przede wszystkim patrzenie, jak moi wolontariusze przechodzą metamorfozę podczas akcji” (Renata – opiekunka wolontariuszy z gimnazjum i szkoły podstawowej w Radomyśli).

Wolontariat szkolny stanowi szansę dla młodego pokolenia na rozwijanie wiedzy, umiejętności i kompetencji.

Zadania¹⁷ wolontariusza szkolnego rozpatruje się w dwóch aspektach: wewnętrznym i zewnętrznym. Oba mają kontekst integrujący – przypisane funkcje i czynności muszą być możliwe do realizacji przez dzieci i młodzież.

I tak w wewnętrznym zadania oscylują wokół udzielania korepetycji – pomocy w (o)nadrabianiu zaległości szkolnych innych uczniów; jednorazowe akcje pomocy materialnej ubogim uczniom (zbiórki pieniędzy, podręczników i książek dla potrzebujących uczniów szkoły); organizacja spektakli, tworzenie dekoracji, szkolnych gazetek głównie o tematyce humanitarnej.

Zewnętrzny (pozaszkolny) wpływa i zmienia wizerunek szkoły w środowisku i społeczności lokalnej. Może mieć podobne typy działań, ale istotną różnicę stanowi zaangażowanie i współpraca z instytucjami środowiskowymi (OPS – Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Ośrodkiem Kultury, biblioteką, placówkami opieki i wychowania). Uczniowie oprócz zbiorów środków finansowych i rzeczowych mogą odwiedzać świetlice środowiskowe, Domy Dziecka, Domy Pomocy Społecznej, przedszkola, szpitale; przygotowywać świąteczne paczki dla osób potrzebujących wsparcia; współrealizować partnerskie projekty.

Aby działalność wolontariacka prowadzona była w szkole w sposób ciągły,

Działalność Szkolnego Centrum Wolontariatu „Empatia”, fot. J. Chramega-Mucha

kreatywny, aktywny i jasny należy przestrzegać nie tylko jej zasad organizacyjnych, ale także powinna odbywać się etapowo. Istotne znaczenie w pracy wolontariusza ma tzw. jego „wprowadzenie/wejście” w rolę. Znaczenie ma tutaj zapoznanie potencjalnej osoby z klubem oraz innymi osobami aktywnymi. Ten pierwszy kontakt decyduje o nawiązaniu współpracy. Objaśnia się zadania, proponuje szkolenia, kursy, instruktaż. Na tym etapie może być wprowadzony tzw. okres próbny – czas, w którym będzie on mógł sprawdzić swoje możliwości oraz przekonać się, czy czuje się dobrze w nowej roli. Każdy wolontariusz powinien mieć świadomość wsparcia i monitoringu – superwizji oraz systemu nagradzania i motywowania.

Wśród **zasad organizacyjnych** wyróżnia się między innymi: zasadę partnerstwa, pozytywnej motywacji (dobrowolności podejmowanych działań), jedności oddziaływań (zgodności celów), wielostronnego przepływu informacji (np.: szkoła a instytucja zewnętrzna), aktywnej i systematycznej współpracy.

Możliwości działań realizowanych przez wolontariuszy szkolnych zdaniem M. Miszteli¹⁸ są bardzo liczne. Autorka podaje przykładowe formy aktywności na rzecz społeczności szkolnej i środowiska lokalnego. W pierwszej grupie wymienia, oprócz tych znanych, również: organizacja apeli szkolnych dotyczących idei pomagania; opiekowanie się dziećmi przystępującymi do I Komunii Świętej; organizacja akcji „czytelniczych” dla najmłodszych uczniów

(np. podczas przerw); przygotowanie Mikołajek, odwiedzanie klas i wręczenie uczniom nagrody lub różgi; pomoc nauczycielom przy dyżurach na przerwach. W drugiej pojawia się: przygotowywanie spektakli dla: seniorów, przedszkoli; pomoc w akcjach organizowanych przez lokalny Ośrodek Pomocy Społecznej na rzecz jego beneficjentów (np. podczas Dnia Matki, Dziecka, spotkania Wigilijnego dla osób samotnych); zbiórka artykułów na rzecz schroniska dla zwierząt, nakrętek (na rzecz chorych spoza szkoły), maskotek dla hospicjum, szpitala psychiatrycznego lub świetlicy; sprzątanie świata w gminie, np. we współpracy z lokalną organizacją ekologiczną. Pozytywne przykłady wolontariatu szkolnego podano poniżej.

I. Wybrane przykłady działalności wolontariackiej na terenie województwa świętokrzyskiego

A. Powiat jędrzejowski¹⁹

1. Akcje grupy wolontariackiej „Iskierki Reja” działającej na terenie I Liceum Ogólnokształcącego im. M. Reja w Jędrzejowie (od 2004 r.)²⁰:

- kampania „Radosne czytanie – uśmiech dziecka” na oddziale pediatrycznym Szpitala Powiatowego w Jędrzejowie;
- pomoc w rozprawianiu wiązanek nagrobkowych, wykonanych przez uczestników Warsztatu Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie;
- zorganizowanie akcji „Dzień Bibliotek – Twój szczęśliwy Dzień” z okazji Międzynarodowego Dnia Bibliotek Szkolnych;

- pomoc w organizacji i przeprowadzeniu zawodów sportowych w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Węgleńcu;
- pomoc przy organizacji i przeprowadzeniu „Andrzejek” – wspólna zabawa, wróżby dla niepełnosprawnych uczestników; rozprowadzanie kartek świątecznych przygotowanych przez uczestników Warsztatu Terapii Zajęciowej w Jędrzejowie;
- realizacja programu „Nanga Pacelie idzie do szkoły”, czyli podjęcie się opłacania nauki w szkole dziewczynki z Kamerunu, z plemienia Mako;
- udział w organizacji corocznej akcji „Wigilia na Rynku” – pomoc dla oddziału świętokrzyskiego Polskiego Towarzystwa Kultury;
- udział w XVI Finale Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

2. Gimnazjum nr 1 w Jędrzejowie – Wolontariat szkolny²¹:

- współpraca z Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Jędrzejowie;
- akcja Góra Grosza – zebrane pieniądze zostaną przeznaczone na tworzenie rodzinnych domów dziecka i pomoc dla najbardziej potrzebujących domów dziecka. Wolontariat szkolny ogłosił międzyklasową zbiórkę monet;
- akcja „Zakrętka” – zebrane zakrętki wzorem lat ubiegłych zostaną przekazane fundacji Błękitny Promyk Nadziei w Jędrzejowie;
- Biblioteka szkolna włączyła się do akcji „Cała Polska czyta dzieciom”, której celem było uświadomienie dorosłym, zwłaszcza rodzicom, potrzeby i pozytywnych skutków wychowawczych codziennego głośnego czytania dzieciom w dzisiejszych czasach. W ramach współpracy między szkołami zostały podjęte działania pod hasłem „Gimnazjaliści czytają przedszkolakom”. Zorganizowana przez bibliotekarza szkolnego grupa uczniów Gimnazjum nr 1 czytała odpowiednio do wieku przedszkolnego teksty literackie znanych pisarzy i poetów literatury dla dzieci (wiersze, opowiadania, fragmenty bajek i zagadki) związane z wybraną porą roku. Teksty były czytane maluchom w dwóch oddziałach przedszkolnych Szkoły Podstawowej nr 2 w Jędrzejowie w ciągu czterech tygodni w nawiązaniu do każdej pory roku;
- „Pola nadziei” – wspólne wraz z pracownikami Hospicjum w Miechowie

sadzenie cebulek żonkili na poletku przy Gimnazjum nr 1, na znak solidarności z ludźmi nieuleczalnie chorymi. Organizacja kwesty na rzecz osób terminalnie chorych;

- zbiórka środków finansowych na obiady dla uczniów z rodzin borykających się z trudnościami finansowymi. Środki te postanowiono pozyskać ze sprzedaży galaretek, przygotowanych przez młodzież w domu.

3. Zespół Szkół w Wodzisławiu:

- „Rodzina Twój Przyjazny Świat” – wolontariusze, w szczególności uczenice z Wolontariatu Szkolnego malowały twarze, układały ciekawe fryzury, rysowały z najmłodszymi kredą na boisku;
- Wolontariat pamięta o uroczystości Wszystkich Świętych – uczniowie ze Szkolnego Klubu Wolontariatu pomagali młodszym kolegom – zuchom w porządkowaniu grobów znanych i nieznanych żołnierzy na miejscowym cmentarzu;
- Świąteczna paczka dla osób samotnych i starszych – zbiórka żywności w punktach handlowych „Kiwi Markecie” i „Lewiatanie”, przekazanie jej 15 rodzinom – osobom samotnym i starszym.

II. Działalność wolontariacka na terenie województwa małopolskiego

1. IV Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki w Krakowie²²

Od 1993 r. na terenie placówki szkolnej prowadzona jest działalność wolontariacka zorganizowana w szkolnym zespole charytatywnym „Być Razem”. Rokrocznie uczniowie wraz z opiekunami realizują między innymi:

1. Programy pomocy dla dzieci „Starszy brat, starsza siostra” oraz dla osób starszych we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej;
 2. Wolontariat szpitalny w Uniwersyteckim Szpitalu Dziecięcym w Prokocimiu;
 3. Wolontariat hospicyjny w Małopolskim Hospicjum dla Dzieci;
 4. Wolontariat świetlicowy w krakowskich świetlicach środowiskowych: „Radość”, „Ikar”, „Mały Książę”, „Benedictus”, „Płaszcz” (okresowo);
 5. Wolontariat w Klinice Rehabilitacji Funkcjonalnej „Votum Reha Plus” dla osób z chorobami neurologicznymi.
- Zespół współpracuje z: „Caritas”;

Polską Akcją Humanitarną, Fundacją dla osób głęboko upośledzonych „Bona Fide”, Stowarzyszeniem „Wiosna” („Szlachetna Paczka”, „Akademia Przyszłości”), Salezjańskim Wolontariatem Misyjnym („Adopcja Miłości”). Na terenie samego liceum organizowane są także świąteczne zbiórki żywności dla bezdomnych Krakowa oraz okazjonalne kwesty dla potrzebujących. Szkoła sprawuje również patronat wolontariacki nad Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym w Krakowie, gdzie organizowane są Mikołajki, zabawy karnawałowe i pikniki integracyjne...

2. Gimnazjum nr 2 w Brzeszczach – Szkolny Klub Wolontariusza „Przyjść z pomocą”²³:

- celem działalności jest pomoc potrzebującym, szczególnie niepełnosprawnym, dzieciom i osobom starszym;
- organizacja szkoleń dla wolontariuszy, pomoc w rozwiązywaniu sytuacji trudnych poprzez spotkania w grupie wsparcia (na zasadach superwizji);
- organizacja akcji wieloaspektowych:
 - „Okulary dla Afryki” – zbiórka okularów korekcyjnych i przeciwsłonecznych dla mieszkańców ubogich regionów Afryki,
 - „Przyjaciele dla Wojtka” – wsparcie dla chorego gimnazjalisty z Chełmka,
 - „Pomóżmy zwierzętom” – zbiórka żołądki i kasztanów dla dzikich zwierząt,
 - „Pomagamy”: akcja składająca się z trzech działań: zbiórka kosmetyków, akcesoriów szkolnych, książek dla wychowanków Domu Dziecka w Kętach; zbiórka fantów na wakacyjny koncert charytatywny dla Małej Majki; akcja pomocy dla zwierząt ze schroniska w Oświęcimiu...

Wolontariat sprzyja własnej identyfikacji i tożsamości – staje się sposobem samorealizacji jednostki.

Wolontariat w szkole prawidłowo prowadzony ma bardzo duże spektrum oddziaływania nie tylko na młode pokolenie, ale także na całą społeczność szkolną, lokalną i instytucjonalną. Może stać się on motorem do podjęcia aktywności innych grup społecznych niż uczniowie, ale jednocześnie ukazuje potencjał, jaki istnieje u dzieci i młodzieży. Należy wspomnieć w tym miejscu choć-

by o łamaniu stereotypowych „naklejek” przypinanych szczególnie drugiej wymienionej przeze mnie grupie... „Jakaż ta młodzież jest zła, agresywna, egoistyczna. Im tylko w głowie...”. A co ma mieć w głowie, kiedy nikt się nią nie interesuje? Rodzice zrzucają prawie całą odpowiedzialność za proces wychowania na szkołę, zaś szkoła nie prowadzi z powodów ekonomicznych zajęć pozalekcyjnych. Kiedyś w szkole działało ZHP, którego zadania częściowo pasują do zadań wolontariuszy. Rozwiązały się samoczynnie z różnych względów, a jednym z nich jest fakt, że nauczyciel nie chce nic, poza zakres swoich obowiązków i zadań, więcej zrobić – „mnie za to nie płacą” (opinia gimnazjalistów).

Więc coś temu młodemu pokoleniu zostaje? Gdzie ma się zaangażować? Angażuje się w różnego rodzaju działalność niejednokrotnie o zabarwieniu negatywnym (grupy nieformalne) bądź pozytywnym wolontariat. I tutaj pojawia się ogromna rola środowiska szkolnego (kadry oraz administracji) aktywizująca i mobilizująca, a nie apatyczna.

Warto też pamiętać, że opisywana działalność wolontariacka „dotyka pozytywnie” nie tylko potrzebujących, ale też pracowników etatowych placówki i co istotne tzw. innych (czytaj mało aktywnych) nauczycieli z danej szkoły. A ci nie zawsze i niekoniecznie okazują pozytywny stosunek do tej „bezpłatnej” pracy. Wykonujący ją wolontariusze mówią o poczuciu wykorzystania, niezrozumienia, podważania ich autorytetu, zaniżania poczucia wartości i samooceny (np.: „...skoro masz czas na wolontariat, to może będziesz miał czas się uczyć, umyć i wyglądać jak człowiek; uczysz innych zachowania, a sam nie umiesz powiedzieć dzień dobry; zanim zaczniesz czytać dzieciom, naucz się czytać; o gwiazda przyszła...”). Z drugiej zaś strony widzą wdzięczność, radość i szczerze ze strony rówieśników.

To dzięki wolontariuszom ujawnia się „prawdziwy” potencjał szkoły i możliwości jej oddziaływania. Obok zdobywania nowych umiejętności, nawiązania nowych kontaktów interpersonalnych zostaje uaktywniony dialog nauczyciel – uczeń. Pojawia się otwartość i wrażliwość obu tych środowisk szkolnych na siebie, wzajemne zrozumienie siebie i innych, znika pochopna ocena ucznia, wzrasta zaangażowanie, zmienia się sposób życia. Pojawia się kreatywność i aktywność młodych

(kiedy im na nią pozwolimy). W trakcie współpracy wytwarzają się normy, zasady; uczy rozwiązywania problemów, współdziałania w/z grupie/grupą.

Wolontariat sprzyja własnej identyfikacji i tożsamości – staje się sposobem samorealizacji jednostki²⁴; ...stanowi doskonałą odskocznnię od codziennego życia, może dawać satysfakcję i zadowolenie...²⁵; sprzyja właściwemu doborowi zawodu²⁶. Warto pamiętać, że wykonawcy zadań wolontariackich realizowanych przez szkołę bardzo często stają się opiekunami, towarzyszami gier i zabaw, ale także odbiorcami procesu oddziaływania jednostki na jednostkę.

To dzięki wolontariuszom ujawnia się „prawdziwy” potencjał szkoły i możliwość jej oddziaływania.

Jan Paweł II 5 grudnia 2001 r. powiedział: „(...) Czy to gdy pracujecie w pojedynkę, czy też zrzeszeni w różnych organizacjach – dla dzieci, osób starszych, dla chorych, ludzi znajdujących się w trudnych sytuacjach, dla uchodźców i prześladowanych – jesteście promieniem nadziei, który rozprasza mrok samotności i dodaje odwagi do przezwyciężenia pokusy przemocy i egoizmu. Cóż takiego skłania wolontariusza do poświęcenia swego życia dla innych? Przede wszystkim naturalny odruch serca, który przynagla każdego człowieka do pomocy drugiemu – swemu bliźniemu. Jest to bez mała »prawo istnienia«. Wolontariusz, gdy bezinteresownie może dać innym coś z siebie, doświadcza radości, która przewyższa to, czego dokonał. Z tego właśnie powodu wolontariat jest szczególnym czynnikiem sprzyjającym postępowi na drodze humanizacji: dzięki różnym formom solidarności i służby, które promuje i konkretyzuje, uwrażliwia społeczeństwo na godność człowieka i na jego różne potrzeby. Działalność wolontariatu prowadzi do doświadczenia, że człowiek w pełni realizuje się wyłącznie wtedy, gdy kocha i daje siebie innym (...).”

Słowa kluczowe: wolontariat, działalność wolontariacka, wolontariusz, wolontariat szkolny.

PRZYPISY:

- ¹ B. Kromolicka, *Wolontariat*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI w.*, t. VII, Warszawa 2008, s. 230.

- ² Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r., Dz.U. Nr 96, poz. 873, art. 2 pkt 3. Wymieniona ustawa reguluje zasady działalności wolontariackiej, a wymienione poniżej akty prawne dodatkowo określają zadania, zakres działań oraz inne udogodnienia dla owej pracy. Patrz w: D. Pietrowski, *Wolontariat w Polsce – nowe spojrzenie na pracę społeczną*, „Roczniki Naukowe Caritas” 2001, R. V „Wolontariat”, s. 32; J. Śledzianowski, *Wolontariat z pomocą rodzinie w walce z uzależnieniami*, Kielce 2001, s. 102; S. Gawroński, *Ochotnicy miłości bliźniego. Przewodnik po wolontariacie*, Warszawa 1999, s. 24; J. Brągiel, P. Sikora (red.), *Praca socjalna wobec rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń człowieka*, Opole 2015, s. 181.
- ³ E. Gromadowska, *Poradnik Wolontariusza*, <http://www.dobrywolontariat.pl/uploads/PoradnikWolontariuszaS.pdf> (dostęp: 18.07.2016).
- ⁴ *Słownik Wyrazów Obcych*, Warszawa 1993, s. 810.
- ⁵ B. Kromolicka, dz. cyt., s. 218–224.
- ⁶ M. Załuska, W. Toczyński, E. Leś, J. Boczoń, *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, Katowice 1998, s. 95.
- ⁷ J. Brągiel, P. Sikora (red.), dz. cyt. s. 181; A. Zych, *Słownik gerontologii społecznej*, Warszawa 2001, s. 61.
- ⁸ B. Kromolicka, dz. cyt., s. 225.
- ⁹ A. Naumiuk, *Edukacja i aktywizacja społeczna w organizacjach pozarządowych. Przykład ruchu United Way*, Warszawa 2003, s. 76–214; B. Kromolicka, dz. cyt., s. 225.
- ¹⁰ R. Nowakowska-Siuta, *Szkoła*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. VI, Warszawa 2007, s. 233–243.
- ¹¹ M. Winiarski, *Szkoła środowiskowa*, [w:] T. Pilch (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, dz. cyt., s. 287–297.
- ¹² M. Misztela, *Wolontariat w szkole. Organizacja i prowadzenie szkolnego wolontariatu*, Warszawa 2012, s. 6–16.
- ¹³ K. Braun, *Młodzież – wolontariat – wychowanie*, Lublin 2012.
- ¹⁴ M. Misztela, dz. cyt., s. 6–16.
- ¹⁵ „Wykwalifikowana kadra systemu oświaty gwarantuje rozwój ucznia” – projekt realizowany wśród 14 nauczycielek – koordynatorów wolontariatu szkolnego mazowieckich szkół, www.wolontariat.org.pl; M. Misztela, dz. cyt., s. 6–16.
- ¹⁶ Imiona zostały zmienione.
- ¹⁷ www.wolontariat.org.pl; M. Misztela, dz. cyt., s. 6–16.
- ¹⁸ M. Misztela, dz. cyt., s. 31–43.
- ¹⁹ R. Cichoń, *Działalność wolontarystyczna jako jedna z form wsparcia organizacji pozarządowych w środowisku lokalnym*, [w:] B. Matyjas (red.), *Wolontariat jako działanie prospołeczne w obszarze pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Kielce 2009.
- ²⁰ http://www.liceumreja.prohost.pl/z_zycia/wolontariat/wolontariat_dzialalnosc.pdf (dostęp: 22.01.2017).
- ²¹ <http://www.gim.boo.pl/9,news,44.html> (dostęp: 22.01.2017).
- ²² <http://iv-lo.krakow.pl/wolontariat/> (dostęp: 22.01.2017).
- ²³ <http://gim2brzeszcze.o12.pl/skw/index.php?site=aktualnosci> (dostęp: 22.01.2017).
- ²⁴ W. Furmanek, *Zarys humanistycznej teorii pracy*, Warszawa 2006, s. 168.
- ²⁵ Tamże, s. 175.
- ²⁶ J. E. Karney, *Psychopedagogika pracy*, Warszawa 2007.

BIBLIOGRAFIA:

- Braun K.: *Młodzież – wolontariat – wychowanie*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012. ISBN 978-83-7489-418-0.
- Brągiel J., Sikora P. (red.): *Praca socjalna wobec rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń człowieka*. Opole: Uniwersytet Opolski, 2015. ISBN 83-7395-128-8.
- Cichoń R.: *Działalność wolontarystyczna jako jedna z form wsparcia organizacji pozarządowych w środowisku lokalnym*. W: B. Matyjas (red.): *Wolontariat jako działanie prospołeczne w obszarze pomocy społecznej i pracy socjalnej*. Kielce: WŚ, 2009. ISBN 978-83-88274-44-2.
- Furmanek W.: *Zarys humanistycznej teorii pracy*. Warszawa 2006. ISBN 978-83-7611-028-8.
- Gawroński S.: *Ochotnicy miłości bliźniego. Przewodnik po wolontariacie*. Warszawa: Biblioteka Więzi, 1999. ISBN 83-88032-16-X.
- Gromadowska E.: *Poradnik Wolontariusza*. <http://dobrywolontariat.pl/uploads/PoradnikWolontariuszaS.pdf> (dostęp: 22.01.2017).
- Karney J. E.: *Psychopedagogika pracy*. Warszawa: ŻAK, 2007. ISBN 978-83-89501-66-0, 83-89501-66-0.
- Kromolicka B.: *Wolontariat*. W: T. Pilch (red.): *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. VII. Warszawa: Żak, 2008. ISBN 97-88389-50-19-67.
- Krupa W.: *Wolontariusze – czy warto stać się jednym z nich?*. „Nowa Edukacja Zawodowa” 2004, nr 6. ISSN 1640-8144.
- Misztela M.: *Wolontariat w szkole. Organizacja i prowadzenie szkolnego wolontariatu*. Warszawa: Centrum Wolontariatu, 2012. ISBN (brak).
- Naumiuk A.: *Edukacja i aktywizacja społeczna w organizacjach pozarządowych. Przykład ruchu United Way*. Warszawa: ORTHOS, 2003. ISBN 83-919542-0-X.
- Nowakowska-Siuta R.: *Szkoła*. W: T. Pilch (red.): *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. VI. Warszawa: Żak, 2007. ISBN 978839501776.
- Pietrowski D.: *Wolontariat w Polsce – nowe spojrzenie na pracę społeczną*. „Rocz-

niki Naukowe Caritas” 2001, R. V „Wolontariat”. ISSN 1509-8338.

Słownik Wyrazów Obcych. Warszawa: PWN, 1993. ISBN 83-01-00521-1, 83-01-08730-7.

Staniek M., Winiarczyk M.: *Program szkolnego wolontariatu. Gimnazjum nr 1 w Konstantynowie Łódzkim.* www.ids.uni.lodz.pl/gimkonst/e-szkola/wolontariat/programszkolnegowolontariatu.doc (dostęp: 22.01.2017).

Winiarski M.: *Szkola środowiskowa.* W: T. Pilch (red.): *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. VI. Warszawa: Żak, 2007. ISBN 978839501776.

Wolontariat z pomocą rodzinie w walce z uzależnieniami. Pod red. Jana Śledzińskiego. Kielce: Zakład Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Wydziału Pedagogicznego Akademii Świętokrzyskiej, 2001.

Załużka M., Toczyński W., Leś E., Boczoń J.: *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim.* Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego, 1998.

Zych A.: *Słownik gerontologii społecznej.* Warszawa 2001. ISBN 83-88149-44-X.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r. Dz.U. Nr 96, poz. 873, art. 2 pkt 3.

NETOGRAFIA:

www.wrk.org.pl
www.wolontariat.org.pl
<http://gim2brzeszcze.o12.pl/skw/index.php?site=aktualnosci>
<http://iv-lo.krakow.pl/wolontariat/>
<http://www.gim.boe.pl/9,news,44.html>
http://www.liceumreja.prohost.pl/z_zycia/wolontariat/wolontariat_dzialalnosc.pdf

* * *

Dr Renata Kowal – pracownik dydaktyczno-naukowy Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach; opiekun Biura Karier oraz Międzywydziałowej Sekcji Wolontariatu działających na terenie uczelni. Zainteresowania naukowe zawierają się w obszarze nauk pedagogiki społecznej, pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej. Zagadnienia badawcze oscylują głównie wokół tematyki uwarunkowań społeczno-ekonomiczno-kulturowych wolontariatu młodego pokolenia i osób dorosłych oraz odnoszą się do funkcjonowania współczesnej rodziny (ze szczególnym uwzględnieniem wizerunku współczesnej rodziny w mediach, relacjach i komunikacji w niej panującej).

Ewa Jakubowska
 RODN „WOM”
 w Katowicach

Wolontariat... nie tylko szkolny

Barbara Busch powiedziała kiedyś, że posiadanie wielkiego serca nie ma nic wspólnego z wartością konta. Każdy ma coś, co może dać innym. Chwila rozmowy z kimś starszym i samotnym, wyjście z osobą chorą na wizytę do lekarza..., często bardzo niewiele może nas kosztować... a jednocześnie uczyni świat lepszym¹.

Rok szkolny 2016/2017 został ogłoszony przez Ministra Edukacji Narodowej *Rokiem wolontariatu*. Idea ta jest spójna z jednym z kierunków polityki oświatowej państwa – *Kształtowanie postaw. Wychowanie do wartości*.

Czym zatem jest wolontariat i kto może zostać wolontariuszem?

Według *Słownika języka polskiego* – „wolontariat” oznacza **dobrowolną, bezpłatną pracę** społeczną, zwłaszcza związaną z opieką nad nieuleczalnie chorymi lub niepełnosprawnymi ludźmi. Wolontariusz zaś to **osoba pracująca** gdzieś dobrowolnie bez wynagrodzenia. Inna definicja wolontariatu to dobrovolna, bezpłatna, **świadoma** praca na rzecz innych lub całego społeczeństwa, wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie².

Prawne uwarunkowania zasad organizacji usług wolontariackich oraz praw i obowiązków wolontariuszy określają przepisy Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 239 ze zmianami).

Zgodnie z powyższymi przepisami, wolontariusz może wykonywać pracę między innymi na rzecz organizacji pozarządowych, organów administracji publicznej, jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy oraz podmiotów leczniczych. Jednym z warunków ograniczających działania wolontariackie są obszary dotyczące prowadzonej przez te organizacje i instytucje działalności gospodarczej.

Wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń, jeżeli przepisy

taki obowiązek nakładają. Pomiędzy wolontariuszem a podmiotem korzystającym z jego pracy powinno być zawarte porozumienie, które może mieć charakter pisemny, szczególnie jeśli świadczenie wykonywane jest przez czas dłuższy niż 30 dni.

Na stronie Departamentu Pożytku Publicznego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej znajdujemy wyjaśnienie dotyczące tej kwestii, cyt. „Jeśli zdecydujesz się wykonywać świadczenie w wybranej organizacji lub instytucji, będziesz musiał zawrzeć z korzystającym umowę cywilnoprawną, zwaną w ustawie porozumieniem. W porozumieniu będzie określony zakres, sposób, miejsce i czas wykonywania świadczeń. Wszystkie warunki, na jakich będziesz wykonywał świadczenia, uzgadniasz razem z korzystającym. Jeżeli porozumienie między stronami będzie zawierane na okres do 30 dni, może być zawarte w formie ustnej lub pisemnej. Jeżeli jednak zawierasz z korzystającym umowę na okres dłuższy niż 30 dni lub na czas nieokreślony, porozumienie powinno być sporządzone na piśmie. W każdej chwili możesz jednak żądać, aby treść ustnej umowy została przez korzystającego potwierdzona na piśmie. Porozumienie powinno także zawierać postanowienie o możliwości jego rozwiązania – oznacza to, że wolontariusz lub korzystający mogą rozwiązać umowę za wypowiedzeniem albo bez wypowiedzenia, na warunkach określonych w umowie. Jeżeli jednak przyczyny rozwiązania umowy nie zostały określone w porozumieniu, obie strony będą mogły dochodzić odszkodowania, gdyby jedna z nich poniosła szkodę wskutek wcześniejszego rozwiązania umowy”³.

Wolontariusze mogą poprosić o zaświadczenie potwierdzające wykonaną

Fot. J. Galica

pracę oraz o opinię dotyczącą realizacji zadania.

Korzystający z pracy wolontariuszy mają obowiązek:

1. informować wolontariusza o ryzyku dla zdrowia i bezpieczeństwa związanym z wykonywaniem świadczenia oraz o zasadach ochrony przed zagrożeniami;
2. zapewnić wolontariuszowi bezpieczne i higieniczne warunki pracy;
3. pokrywać koszty podróży służbowych i diet.

Korzystający z pracy wolontariuszy mogą także pokrywać koszty szkoleń w zakresie wykonywanych przez nich świadczeń określonych w porozumieniu.

Wolontariusz, po spełnieniu określonych w ustawie warunków (przede wszystkim długość czasu świadczenia usługi) ma prawo do ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków. Można mu także zapewnić ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej oraz zgłosić do powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, jeżeli wolontariusz nie jest ubezpieczony z innego tytułu.

Przepisy ustawy⁴ przewidują także uwarunkowania pracy wolontariuszy oddelegowanych do wykonywania świadczeń poza obszarem naszego kraju. Tyle „mówi” ustawa – podstawowy akt prawny regulujący ten rodzaj działalności i niektóre, wybrane wyjaśnienia instytucji centralnych.

Z poczynionej przeze mnie analizy mogę domniemywać, że przepisy doty-

czą osób dorosłych posiadających pełną zdolność do czynności prawnych. Co zatem z dziećmi, które wykonują zadania określane mianem „szkolnego wolontariatu”?

Dla zrozumienia istoty rzeczy zdefiniujmy dwa pojęcia – zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych.

- **Zdolność prawną⁵** to inaczej zdolność do tego, aby być adresatem praw i obowiązków prawnych. Dzięki temu, że dziecko ma zdolność prawną, może być właścicielem płyty czy spadkobiercą, który odziedziczył dom po wujku. Zdolność prawną ma każdy człowiek od chwili urodzenia aż do śmierci. Zdolność prawną dziecka dotyczy tego, że może ono być podmiotem praw i obowiązków, na przykład otrzymać darowiznę od dziadków.
- **Zdolność do czynności prawnych** to zdolność do dokonywania we własnym imieniu czynności prawnych. To możliwość nabywania praw, zaciągania zobowiązań, a także rozporządzania swoimi prawami poprzez własne działanie. Oznacza to, że można otrzymać darowiznę, pożyczyć od kolegi rakietę tenisową, a także kupić sobie płytę.

Zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego⁶ – każdy człowiek, od chwili narodzenia ma zdolność prawną. Pełną zdolność do **czynności prawnych** nabywa z chwilą uzyskania pełnoletności. Nie mają zdolności do czynności prawnych osoby, które nie ukończyły

lat trzynastu oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie. Osoby pomiędzy trzynastym i osiemnastym rokiem życia mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych.

Czynność prawna dokonana przez osobę, która nie ma zdolności do czynności prawnych, jest nieważna. Jednakże, gdy osoba niezdolna do czynności prawnych zawarła **umowę należąca do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego**, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby niezdolnej do czynności prawnych.

W żadnym akcie prawnym nie znajdziemy wyjaśnienia, co oznacza określenie „umowa powszechnie zawierana, dotycząca drobnych, bieżących spraw życia codziennego...”. Myślę, że dotyczy to np. zakupów w sklepie szkolnym, wymiany książek i zabawek z koleżanką i kolegą. Co do darowania przyjaciółom rzeczy posiadanych przez dziecko, byłabym ostrożna, ponieważ, moim zdaniem, niebagatelne znaczenie ma tutaj wartość materialna tych przedmiotów.

Powyższe rozważania służą mi do uzyskania odpowiedzi na pytanie – czy osoba niepełnoletnia może sama podpisać umowę wolontariacką? Moim zdaniem – nie. W imieniu młodego człowieka powinni to zrobić jego opiekunowie prawni, którymi najczęściej są rodzice. Czy jeden z rodziców, czy oboje? Moim zdaniem – oboje.

Często w opracowaniach internetowych dotyczących organizacji szkolnego wolontariatu podaje się, że uczeń podpisuje porozumienie (tożsame z umową), a rodzice wyrażają na to pisemną zgodę. Ponieważ żaden akt prawny tego nie precyzuje, moim zdaniem nauczyciel będzie „bezpieczniejszy”, jeśli porozumienie (umowę) o działaniach wolontariackich dziecka podpiszą jego opiekunowie prawni. Zgoda – to jedno, umowa – to drugie.

Treść samej umowy nie posiada określonego prawnie wzoru, zatem szkoła może opracować ją sobie sama. Pomimo że według prawa ważne są umowy ustne z wolontariuszem na wykonanie określonego zadania – w szkole ja preferowałabym formę pisemną, gdyż dziecko samo nie może podejmować takich decyzji.

W wielu szkołach działają Szkolne Koła Wolontariatu. Organizacja takiego koła nie jest określona w przepisach prawa, tak samo jak forma planowania i dokumentowania jego pracy. Cele i zadania powinny wynikać z potrzeb środowiskowych i możliwości dzieci. Opiekunem koła powinien być nauczyciel, ale o tym także prawo nie stanowi.

Art. 56. Ustawy o systemie oświaty⁷ mówi:

1. W szkole i placówce mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły lub placówki.

2. Podjęcie działalności w szkole lub placówce przez stowarzyszenie lub inną organizację, o których mowa w ust. 1, wymaga uzyskania zgody dyrektora szkoły lub placówki, wyrażonej po uprzednim uzgodnieniu.

Wolontariat może być umocowany właśnie w takiej organizacji.

W tej samej ustawie, wielokrotnie, przy wymienianiu osiągnięć ucznia, które można wpisać na świadectwie ukończenia zarówno szkoły podstawowej, gimnazjum czy szkoły ponadgimnazjalnej pojawia się stwierdzenie *osiągnięcia w zakresie aktywności społecznej, w tym na rzecz środowiska szkolnego, w szczególności w formie wolontariatu*. Gdybyśmy jednak zastanowili się nad tym stwierdzeniem, to przecież uczniom

wie w ramach działalności szkolnej nie świadczą na rzecz środowiska żadnych odpłatnych zadań, a więc wszelkie działania prospołeczne można nazwać wolontariackimi.

Ustawa Prawo Oświatowe, która wejdzie w życie 1 września 2017 r. w art. 2 ust. 12 określa, że system oświaty w Polsce zapewnia w szczególności *kształtowanie u uczniów postaw prospołecznych, w tym poprzez możliwość udziału w działaniach z zakresu wolontariatu, sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym*.

W art. 85 dotyczącym zasad działania samorządu szkolnego przewiduje się, że *samorząd w porozumieniu z dyrektorem szkoły lub placówki może podejmować działania z zakresu wolontariatu i może ze swojego składu wyłonić radę wolontariatu*. Art. 98 określający treści statutu szkoły, w punkcie 21 poleca zawrzeć w tym dokumencie – *sposób organizacji i realizacji działań w zakresie wolontariatu*.

Przepisy dotyczące rekrutacji do różnego typu szkół w wielu artykułach ustawy zawierają stwierdzenie, że będą brane pod uwagę, wpisane na świadectwie ukończenia szkoły niższego rzędu – *osiągnięcia w zakresie aktywności społecznej, w tym na rzecz środowiska szkolnego, w szczególności w formie wolontariatu*.

Nadzór pedagogiczny nad szkołami i placówkami, a w szczególności wymaganie piąte⁸ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej – *kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne*, także stawia przed szkołą konieczność realizowania działań wychowawczych dotyczących rozwijania u uczniów cech prospołecznych i wrażliwości na potrzeby innych.

Prawo, prawem. Działania szkolne – działaniami, ale czy zawsze mamy do czynienia z wolontariatem i jego usankcjonowaną ustawowo formułą? Jeśli tak, to jaką umowę spisujemy z rodzicami dziecka, przedszkolaka, które nawet samo nie może poruszać się po ulicy. Może zamiast słowa „wolontariat”, które dziecko nie zawsze rozumie, używalibyśmy określenia „pomoc słabszym”.

Pisząc ten artykuł, przejrzałam wiele programów szkolnych i przedszkolnych kół wolontariatu. Znajdują się tam często działania, do których realizacji jesteśmy zobowiązani podstawą programową, a więc co...? Sztuka dla sztuki?

Prawo oświatowe nakłada na szkołę obowiązek pomocy rodzinie w wychowaniu dzieci. Jednym z elementów tego procesu jest wyrobienie u dziecka potrzeb działań prospołecznych, wrażliwości na krzywdę innych i bezinteresownej pomocy słabszym niezależnie od wieku.

Jednak nie zawsze musimy ubierać w formalne struktury coś, co powinno być naszą codziennością. Jeśli jednak to robimy, to miejmy świadomość, że ideą wolontariatu jest przede wszystkim motywacja ludzi do działań wynikających z chęci zrobienia czegoś dobrego i pożytecznego, potrzeby kontaktu z ludźmi lub nawiązania nowych znajomości, z chęci bycia potrzebnym oraz zdobycia nowych umiejętności oraz doświadczeń zawodowych i życiowych.

Rok wolontariatu niech będzie rokiem życzliwości, zrozumienia i pomocy wszystkim, którzy tego potrzebują.

Słowa kluczowe: wolontariat, wolontariusz, idea wolontariatu.

PRZYPISY:

- ¹ <http://stressfree.pl/radosc-dzielenia-sie-czyli-jak-i-dlaczego-warto-pomagac-innym/> (dostęp: 11.01.2017).
- ² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wolontariat/> (dostęp: 11.01.2017).
- ³ <http://www.pozYTEK.gov.pl/files/pozytek/Wolontariat/O%20czym%20kiedy%20wolontariusz.pdf> (dostęp: 11.01.2017).
- ⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 239 ze zm.).
- ⁵ https://www.ms.gov.pl/Data/Files/_public/edukacja-prawna/czesc-gimnazjalna_2.pdf (dostęp: 11.01.2017).
- ⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.).
- ⁷ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 ze zm.).
- ⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).

* * *

Ewa Jakubowska – nauczyciel konsultant w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach. Wieloletni pracownik Kuratorium Oświaty w Katowicach, gdzie pełniła funkcje wizytatora, kierownika oddziału i dyrektora wydziału. Koordynator kompleksowego wspomaganie szkół. Organizuje różnorodne formy doskonalenia nauczycieli obejmujące szeroko pojętą tematykę prawa oświatowego.

Monika Pendolska
Centrum Wolontariatu
przy Bielskim Stowarzyszeniu Artystycznym
„Teatr Grodzki”

Krok po kroku organizacja szkolnego wolontariatu

Czy warto zorganizować wolontariat w szkole, by dać możliwość rozwoju uczniom? Jakich warunków formalnych i organizacyjnych trzeba dopełnić, by szkolne koło sprawnie funkcjonowało?

Umożliwienie uczniom angażowania się w wolontariat w szkole jest niewątpliwie jedną z najlepszych możliwości ich rozwoju. W szkołach najczęściej spotykaną formą jest prowadzenie szkolnego koła/klubu wolontariatu. Może go organizować jeden nauczyciel koordynujący całość działań wolontariackich, a może to robić kilku nauczycieli. Wszystko zależy od możliwości w szkole, chętnych pedagogów i liczby uczniów, którzy chcą się włączyć w wolontariat. Przyjrzyjmy się krok po kroku najistotniejszym aspektom, o których należy pamiętać, organizując szkolne koło wolontariatu. Każdy krok to osobny obszar, w który można się szczególnie zagłębić. Tu zasygnalizuję najważniejsze kwestie.

Krok 1. Zapoznanie się z wymogami formalnymi

Największą niepewność dyrekcji i kadry w organizacji szkolnego koła budzą wątpliwości, czy należy gdzieś zgłaszać jego rejestrację, jakie koszty pociąga za sobą wolontariusz, np. ubezpieczenia, jakich formalności należy dopełnić.

Założenie szkolnego koła nie wiąże się z żadną formalną rejestracją. Nie trzeba zgłaszać stworzenia szkolnego koła do żadnej instytucji typu Krajowy Rejestr Sądowy czy gmina. Obowiązki podmiotu korzystającego ze wsparcia wolontariuszy (w tym przypadku szkoły) określone są w Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.). Ustawa reguluje m.in. dwie kwestie formalne, których należy koniecznie dopilnować przy rozpoczynaniu współpracy z wolontariuszami: podpisanie porozumienia o współpracy wolontariackiej oraz ubezpieczenie wolontariusza. Jak podaje Ustawa „wolontariuszowi wykonującemu świadczenie na rzecz korzystającego (czyli np. organizacji poza-

rządowej) przez okres krótszy niż 30 dni przysługuje ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków (art. 46 ust. 3 ustawy). Natomiast jeśli porozumienie trwa dłużej niż 30 dni, wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadków przy wykonywaniu świadczeń na podstawie ustawy z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (Dz.U. Nr 199, poz. 1674 z późn. zm.). Wolontariusz wykonujący świadczenie na rzecz korzystającego przez okres dłuższy niż 30 dni jest objęty tym zaopatrzeniem od momentu zawarcia porozumienia z korzystającym, a korzystający nie ma obowiązku zapewnienia wolontariuszowi ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków przez okres pierwszych 30 dni”¹.

W przypadku szkoły najczęściej mamy do czynienia z wolontariatem długoterminowym, stałym (powyżej 30 dni kalendarzowych, zwykle na okres roku szkolnego). Mówiąc w skrócie, w takim przypadku wystarczy jedynie zawarcie porozumienia, w którym określone są strony umowy, termin obowiązywania, zakres obowiązków wolontariusza, miejsce. To najważniejszy obowiązek szkoły wobec wolontariusza. Należy jednak przyrzeć się dokładniej aspektom prawnym wolontariatu.

Zachęcam do zapoznania się z publikacjami dostępnymi na stronie ogólnopolskiej sieci centrów wolontariatu www.wolontariat.org.pl.

Krok 2. Wylonienie koordynatora szkolnego klubu

Bez koordynatora rozwój wolontariatu w szkole ma nikłe szanse. To najważniejsza osoba, dzięki której wolontariat szkolny może być dobrze zorganizowany i realizowany. Koordynator odpowiada za wyznaczanie kierunków

prac koła, organizację spotkań wolontariuszy, określanie terminów realizacji zadań. Pamiętajmy, że nawet najbardziej chętni uczniowie nie będą w stanie sami się zorganizować i działać bez wsparcia koordynatora. Najlepiej, by koordynator sam wyłonił się spośród kadry pedagogicznej. Ważne, by czuł on ideę działań społecznych, miał też na to czas i chęci.

Praktyczna wskazówka: często spośród uczniów wyłania się naturalny lider, terminowy i odpowiedzialny, posiadający zdolności organizacyjne. Warto zaangażować takiego ucznia w koordynację koła, ponieważ odciąża on tym samym nauczyciela.

Do głównych zadań koordynatora należą:

- Promocja idei wolontariatu wśród uczniów i ich rekrutacja.
- „Wyznaczanie zadań odpowiednich do profilu i zainteresowań wolontariusza.
- Nadzorowanie pracy wolontariuszy.
- Przygotowanie stanowiska pracy oraz samego wolontariusza do pracy. [...]
- Określenie warunków współpracy.
- Dopilnowanie wszelkich formalności (ubezpieczenie, zawarcie porozumienia o współpracy wolontariackiej).
- Utrzymywanie stałego kontaktu z wolontariuszami. [...]
- Nagradzanie i podtrzymywanie motywacji wolontariusza.
- Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych.
- Koordynatorem jest osoba, do której wolontariusz może zwrócić się także w sytuacjach kłopotliwych, gdy nie radzi sobie, ma problemy z trudnym podopiecznym”².

Krok 3. Promocja koła i zebranie chętnych członków

Wypromować koło i zachęcić uczniów do działania można na kilka sposobów, w zależności od zasobów, jakimi dyspo-

nuje szkoła. Tradycyjną metodą jest apel szkolny i spotkania informacyjne w klasach. Można zaprosić na takie spotkanie aktywnego wolontariusza-rówieśnika (z innej szkoły, lokalnej organizacji pozarządowej), by ten opowiedział o swojej działalności wolontariackiej. Nic tak nie działa na motywację młodych jak pokazanie rówieśnika, który spędza czas w ciekawy sposób, do tego dobrze się bawi i pomaga innym! Do promocji można wykorzystać także radiowęzeł, plakaty wykonane przez uczniów, stałą ścienną gazetkę szkolną z informacjami o aktualnie organizowanych akcjach, najbliższych szkoleniach oraz regulamin koła, kodeks etyczny czy kartę praw i obowiązków wolontariusza.

Praktyczna wskazówka: z punktu widzenia organizacji pozarządowej, która chce podjąć współpracę z daną placówką, bardzo przydatna jest informacja na stronie internetowej szkoły na temat prowadzonego wolontariatu. Gorąco zachęcam do uruchomienia zakładki szkolnego koła na stronie www, by podać bezpośredni kontakt do nauczycieli odpowiedzialnych za wolontariat. To znacznie ułatwia nawiązanie kontaktu. Jest to także pomocne dla uczniów, którzy chcą się zaangażować. Na stronie mogą odnaleźć informacje, czym zajmuje się koło, kiedy odbywają się spotkania wolontariuszy, do kogo mają się zgłosić.

Krok 4. Dokonanie analizy „mapy” potrzeb

Szkolne koła działają głównie na rzecz dwóch środowisk:

1. Rówieśników: kolegów ze szkoły, którzy mają problem np. z zaległościami w nauce lub są w trudnej sytuacji materialnej (tu pomoc powinna być anonimowa).
2. Lokalnych instytucji i organizacji: warto rozejrzeć się w gminie, jakie organizacje i instytucje (np. stowarzyszenia, fundacje, przedszkola, ośrodki pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, domy pomocy społecznej itp.) znajdują się w najbliższym otoczeniu szkoły. Wolontariusze mogą działać na rzecz klientów tych instytucji. Uwaga! Należy pamiętać, że wolontariusze nie mogą działać w obszarze prowadzonej działalności gospodarczej! **Praktyczna wskazówka:** dzięki takiej współpracy mamy dodatkową gamę pomysłów na akcje wolontariackie. Pamiętajmy też, że

Na warsztatach uczniowie pracują zespołowo. Warsztaty z podstaw działalności społecznej w Gimnazjum w Jasienicy, kwiecień 2016 r., fot. M. Pendolska

organizacje pozarządowe mają duże możliwości pozyskiwania środków finansowych na projekty społeczne, których partnerami mogą być szkoły. Korzyści są obopólne.

Krok 5. Przeprowadzenie szkoleń dla członków klubu

Warto przeprowadzić szkolenie podstawowe na temat praw i obowiązków wolontariuszy, czym jest wolontariat oraz szkolenia motywacyjne. Takie szkolenia może przeprowadzić opiekun koła. Dobrze jest jednak zaprosić w tym celu przedstawiciela Centrum Wolontariatu (w każdym województwie działa Regionalne Centrum Wolontariatu oraz lokalne centra).

Praktyczna wskazówka: organizacje pozarządowe często realizują projekty, dzięki którym mogą bezpłatnie przeprowadzić szkolenia dla uczniów.

Krok 6. Opracowanie zasad pracy klubu

W szkołach, z którymi współpracuję, przeznaczam dzień/dwa dni szkoleniowe na stworzenie wraz z wolontariuszami: kodeksu etycznego, karty wolontariusza (praw i obowiązków), regulaminu szkolnego koła, nazwy szkolnego koła i jego loga. Jest to najbardziej motywujący i mobilizujący sposób na uczniów.

Praktyczna wskazówka: dzięki samodzielnemu zaprojektowaniu struktur szkolnego koła uczniowie zdecydowanie bardziej się z nim identyfikują. Czują, że ich jest pomysł, koncepcja, nikt nie narzuca im z góry ustalonych zasad.

Te dokumenty nie są obligatoryjne, lecz warto je stworzyć, ponieważ zwiększa

to pewnego rodzaju renomę bycia członkiem szkolnego koła. Przykładowo uczniowie jednego z klubów zaprojektowali legitymację wolontariusza potwierdzającą członkostwo w kole.

Krok 7. Opracowanie rocznego planu działania szkolnego klubu

Taki plan systematyzuje pracę koła, a uczniowie wiedzą, jakich działań mogą się spodziewać w danym roku szkolnym. W wersji minimum można uwzględnić kilka akcji realizowanych corocznie, przykładowo wrzesień to dobry czas na rozpoczęcie całorocznych akcji typu zbiórka nakrętek, baterii, okularów. W okresach świątecznych można uwzględnić zbiórki żywności, darów dla najbardziej potrzebujących lub organizację spotkań okolicznościowych dla podopiecznych różnych instytucji i organizacji pozarządowych (wigilia, jasełka, przekazanie prezentów i kartek świątecznych).

Praktyczna wskazówka: przedyskutujmy te pomysły z wolontariuszami, by sprawdzić, które akcje są interesujące z ich punktu widzenia. W ten sposób minimalizujemy ryzyko niskiej frekwencji w czasie akcji, które nauczyciel narzuciłby odgórnie.

Krok 8. Prowadzenie grup wsparcia dla wolontariuszy

To ważny aspekt prowadzenia szkolnego koła. Pamiętajmy, że wolontariusze nie zorganizują się sami. Potrzebny jest koordynator, który wyznaczy termin i miejsce spotkań. Dobrze, by spotkania odbywały się regularnie, najlepiej wygospodarować stały termin, np. co

dwie tygodnie (po lekcjach) na spotkania, celem:

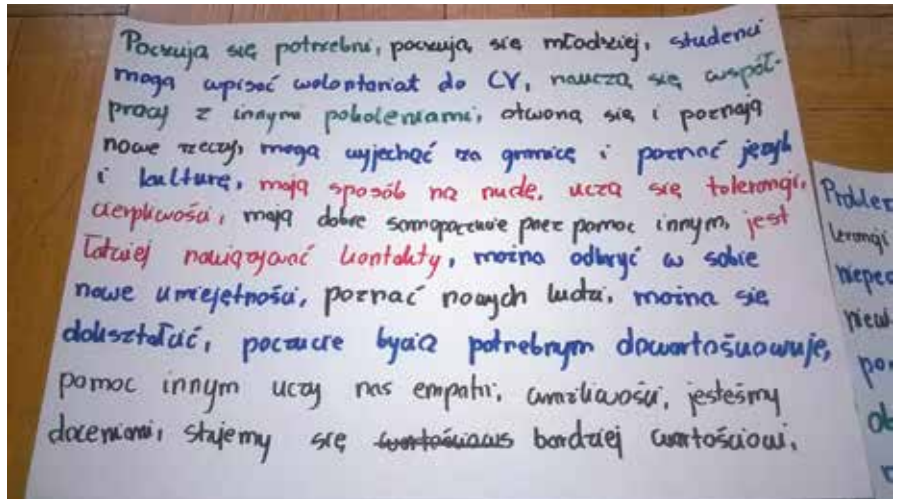
- usystematyzowania prac koła,
- monitorowania prac wolontariuszy,
- omówienia kolejnych działań.

Na spotkaniu uczniowie mają też możliwość przedyskutowania bieżących spraw, a także porozmawiania o problemach, jakie spotykają ich w trakcie wolontariatu. To ważne, szczególnie gdy wolontariusze pracują z tzw. trudnymi klientami (osobami niepełnosprawnymi, zagrożonymi wykluczeniem społecznym).

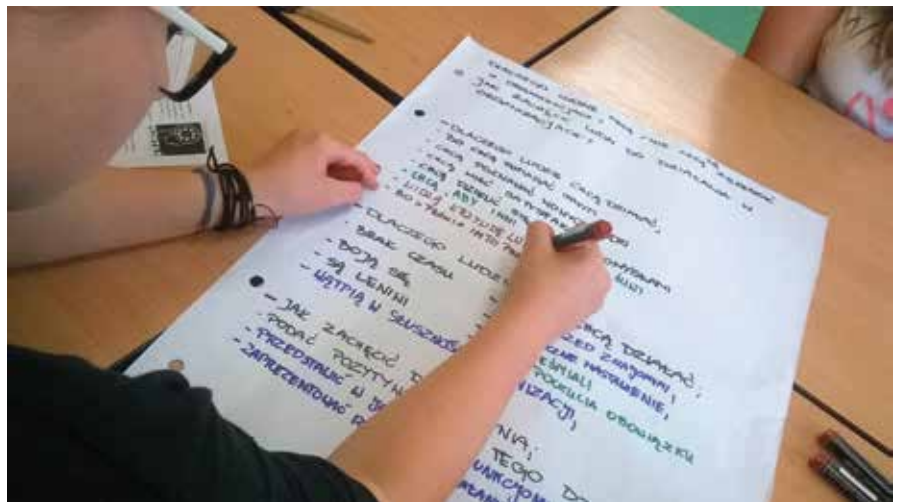
Dlaczego warto prowadzić szkolne koło?

– „Wolontariat jest tym, co pozwala realizować się każdemu uczniowi, bez względu na jego wyniki w nauce, relacje z rówieśnikami, uzdolnienia lub ich brak. Wolontariuszem może być każdy, zarówno osoba w pełni sprawna, jak i nie. Magia wolontariatu powoduje, iż młody człowiek czuje się doceniony i potrzebny, staje się współtwórcą podejmowanych działań, zdobywa doświadczenie w relacjach z drugim, często wymagającym cierpliwości i wyrozumiałości człowiekiem. Widząc cierpienie innych, zaczyna doceniać to co ma, staje się wrażliwy na krzywdę innych, chce pomagać i czuje się spełniony w tym co robi, gdy za jego zaangażowanie otrzymuje »zapłatę« w postaci uśmiechu na twarzy drugiego człowieka, szczęścia w oczach czworonoga” – mówi Joanna Lapczyk, koordynatorka Szkolnego Koła PCK i wolontariatu w Gimnazjum im. Jana Pawła II w Kozach. – „Uważam, że prowadzenie Koła jest niewątpliwą przyjemnością. Energia, pomysłowość, kreatywność i chęć działania uczniów sprawia, że nawet w chwilach zwątpienia, człowiek nabiera ochoty do podejmowania kolejnych wyzwań” – dodaje.

– „Działalność wolontariacka to dla mnie przede wszystkim możliwość podarowania drugiemu człowiekowi czegoś, czego nie jesteśmy w stanie zmierzyć materialnie – cząstki siebie. Los częstuje nas tak wieloma pięknymi rzeczami. Dlaczego my nie możemy czegoś komuś podarować? Uśmiech dziecka, kiedy w końcu zrozumie zadanie, nad którym trapiło się kilka godzin, wdzięczność w oczach starszej kobiety, której przynieśliśmy zakupy do domu. To niesamowite obrazki, które mi osobi-

Warsztaty motywacyjne w Gimnazjum im. Jana Pawła II w ZSP w Bestwinie, luty 2016 r., fot. M. Pendolska

Uczniowie każdy pomysł wypracowują samodzielnie, Zespół Szkół nr 5 w Pogórze, czerwiec 2016 r., fot. M. Pendolska

ście pomagają znaleźć siłę do działania każdego dnia. Dzięki życiu dla innych, potrafię żyć dla siebie. A dobro... ono zawsze wraca z jeszcze większą siłą – mówi Jessica Koczvara, wolontariuszka, uczennica III LO im. Stefana Żeromskiego w Bielsku-Białej. – „Wolontariat umożliwia poznanie siebie – własnych mocnych oraz słabych stron. Pozwala dzielić się swoją pasją w sposób, który znacznie ułatwia przyswajanie nowych rzeczy. Chętniej uczymy się tego, co jest nam przekazywane przez kogoś, kto kocha to co robi” – dodaje Jessica.

Prowadzenie szkolnego koła nie wiąże się ze skomplikowanymi formalnościami i obciążeniami finansowymi. Wymaga z pewnością zaangażowania czasowego, odrobiny chęci i systematycznej pracy. Może za to przynieść wiele satysfakcji i możliwość rozwoju, nie tylko zaangażowanym uczniom, ale i nauczycielom koordynującym pracę koła.

Słowa kluczowe: wolontariat w szkole, wolontariusz, szkolne koło wolontariatu, działalność wolontariacka.

PRZYPISY:

- ¹ K. Kołodziej, *Wolontariat w pytaniach i odpowiedziach. Poradnik prawny*, Warszawa 2008, s. 23.
- ² M. Łopatka, M. Kurlej, *Wolontariat w funkcjonowaniu podmiotów ekonomii społecznej*, Sosnowiec 2010, s. 26.

* * *

Monika Pendolska – doradczyni zawodowa, autorka i koordynatorka projektów społecznych, animatorka wolontariatu, certyfikowana trenerka, doradczyni w Ośrodku Wsparcia Ekonomii Społecznej, Założycielka i koordynatorka bielskiego Centrum Wolontariatu przy Bielskim Stowarzyszeniu Artystycznym „Teatr Grodzki”. Członkini Stowarzyszenia Regionalne Centrum Wolontariatu w Katowicach. Z wolontariatem związana od 2007 r. Główną pasją zawodową jest praca z młodzieżą, szkolenie wolontariuszy i organizacji, współpraca ze szkołami i wsparcie w rozwoju szkolnych kół wolontariatu. Mail: pendolska@wolontariat.org.pl

Samorządność podstawą przygotowania uczniów do aktywnego udziału w życiu społecznym

„Być człowiekiem to właśnie być odpowiedzialnym” Antoine de Saint-Exupéry.

Samorządność to samodzielność, niezależność, ale to także odpowiedzialność. Samorząd uczniowski mający własny status prawny, poprzez swoją działalność rozwija samorządność uczniowską. Które działania szczególnie przygotowują uczniów do mądrego, odpowiedzialnego wykorzystania samorządności? Na co szczególnie należy zwrócić uwagę, aby samorządność przygotowywała odpowiedzialnego członka społeczności uczniowskiej, demokratycznego społeczeństwa? Spróbuję zainspirować do szukania odpowiedzi na te pytania.

Kiedy czytamy dostępną literaturę czy artykuły na temat samorządności uczniowskiej, to przedstawiana jest ona w kontekście działalności samorządu uczniowskiego. Dlaczego? Myślę, że wynika to nie tylko z jego statusu prawnego, ale jego roli w kształtowaniu świata wartości i postaw uczniów. Plany działalności samorządów uczniowskich zawierają różne zadania, przedsięwzięcia, od organizacji okolicznościowych imprez, wolontariatu i działalności charytatywnej, aż po włączanie się w ogólnopolskie programy promowane przez instytucje zainteresowane rozwojem samorządności uczniowskiej. Opracowanie planu jest okazją do kształtowania postaw odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji w zakresie realizowanych zadań. Dyrektor, opiekun, nauczyciele wychowawcy powinni zadbać o to, aby uczniowie byli autorami planów działalności samorządu klasowego czy szkolnego. Zgadzam się, że plany powinny wpisywać się w koncepcje pracy szkoły, być częścią programu wychowawczego. Jednak zasada planuję – decyduję, biorąc odpowiedzialność za własne decyzje, warto, aby stała się podstawą planowania działalności samorządów, wzmacniając tym poczucie sprawstwa uczniów. Możliwość autentycznego wpływu uczniów na życie szkoły motywuje ich do aktywności i zaangażo-

wania, wzmacnia w nich poczucie wartości. To samorząd uczniowski jest partnerem dyrektora, nauczycieli w organizacji życia społeczności szkolnej.

Nie ulega wątpliwości, że ważną lekcją samorządności uczniowskiej są wybory do samorządu klasowego i szkolnego. Ich przygotowanie wymaga współpracy opiekuna samorządu uczniowskiego z dyrektorem i nauczycielami wychowawcami klas. Przygotowanie demokratycznych wyborów jest filarem wspierania samodzielności uczniów w podejmowaniu decyzji, ale przede wszystkim brania odpowiedzialności za podejmowane decyzje. Dyrektor, nauczyciele muszą mieć świadomość, że odgrywają ważną rolę facylitatorów, ale i mentorów uczniów, którzy wybierają swoich przedstawicieli. Nie jest obojętne, kogo wybiorą. Dlatego dyrektor i nauczyciele powinni kształtować umiejętności świadomego i odpowiedzialnego wyboru przedstawicieli samorządu klasowego czy szkolnego. Musi być związany z odpowiedzialnością za klasę i szkołę, która wzmacnia jakże ważne poczucie tożsamości, poczucie przynależności uczniów. Wybrani przedstawiciele do władz samorządowych będą mieli wpływ na rozwój demokracji w szkole.

Tak jak dyrektor – lider, nauczyciele – liderzy zespołów klasowych odpowiadają za rozwój uczniów, przygotowując ich do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy, tak władze samorządu uczniowskiego są liderami społeczności uczniowskiej dbającymi o przestrzeganie demokratycznych zasad życia w szkole, przygotowanie świadomego, odpowiedzialnego obywatela demokratycznego państwa. Warto zaznaczyć, że wszystkie wymienione podmioty uczą się od siebie, wykorzystują swoje zasoby do budowania sprzyjającego klimatu współpracy opartej na zasadach partnerstwa i partycypacji. Na

tych dwóch zasadach opiera się samorządność uczniowska. To wymaga od dyrektora, opiekuna samorządu oraz nauczycieli zaangażowania się w rozwój demokratycznej społeczności szkolnej, w której uczniowie samodzielnie i odpowiedzialnie planują i realizują zadania, angażując się w życie klasy, szkoły. Wspierać rozsądne, uargumentowane propozycje działań pracy samorządów to główny cel dyrektora demokraty, opiekuna samorządu oraz nauczycieli.

Na zakończenie należy przypomnieć, że uczenie samorządności i związanej z nią odpowiedzialności wymaga systematyczności, którą zapewnią również praca z zespołem klasowym. Poprzez realizację projektów edukacyjnych kształtujemy umiejętności planowania, podejmowania decyzji, wyborów i odpowiedzialności. Podsumowanie projektu stwarza możliwość refleksji nad jego efektami, nad skutecznością podejmowanych działań, co towarzyszy także ocenie poziomu realizacji planu pracy samorządów uczniowskich.

Myślę, że warto wykorzystać dyskusję, skrzynkę pytań, forum czy mówiącą ścianę do pozyskania bieżących opinii uczniów na temat ich poziomu zainteresowania, zaangażowania w rozwijaniu samorządności uczniowskiej, bowiem samorządność uczniowska nie istnieje obok społeczności uczniowskiej.

Słowa kluczowe: samorządność, samorządność uczniowska.

* * *

Teresa Szakiel jest nauczycielem konsultantem ds. edukacji historycznej, obywatelskiej, regionalnej i europejskiej MCDN ODN w Oświęcimiu. Kontakt: t.szakiel@oswiecim.mcdn.edu.pl

Wolontariusz Roku – konkurs MEN

Uczniowie szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych mogą wziąć udział w konkursie na najaktywniejszych wolontariuszy. Wystarczy przygotować dwuminutowy film.

Do uczestnictwa w konkursie Ministerstwo Edukacji Narodowej zaprasza uczniów, którzy w różnorodny sposób, dobrowolnie i bez wynagrodzenia angażują się w pracę na rzecz innych osób lub instytucji. Aby zgłosić się do udziału w konkursie trzeba przygotować dowolną techniką maksymalnie 120-sekundowy film prezentujący kandydata na „Wolontariusza Roku” oraz jego pracę na rzecz propagowania idei wolontariatu. Nagranie należy przesłać do Ministerstwa Edukacji Narodowej wraz z krótkim uzasadnieniem. Przy ocenie filmów MEN weźmie pod uwagę m.in. skalę działań podejmowanych przez wolontariusza oraz widoczne i realne efekty jego pracy i działań.

W konkursie mogą wziąć udział nie tylko placówki z Polski, ale również szkoły, nad którymi nadzór sprawuje Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą, a także polonijne szkoły społeczne z całego świata. Konkurs jest elementem obchodów „Roku Wolontariatu”, ogłoszonego przez Ministra Edukacji Narodowej w roku szkolnym 2016/2017.

MEN czeka na zgłoszenia do 30 kwietnia 2017 r. „Wolontariusza Roku” poznamy 16 czerwca 2017 r. podczas gali w gmachu MEN w Warszawie.

Szczegółowe informacje i formularze na stronie: <https://men.gov.pl/ministerstwo/informacje/wystartowal-konkurs-men-wolontariusz-roku.html>

Witold Pająk

Powiatowy Zespół nr 1
Szkół Ogólnokształcących
w Oświęcimiu

Warsztat nauczyciela matematyki

We wrześniu 2016 r. odbyło się pierwsze, z sześciu zaplanowanych, spotkanie w ramach Oświęcimskiej Akademii Matematycznej. Poniższy tekst to jedynie tezy wygłoszonego wykładu.

Przez warsztat pracy nauczyciela matematyki rozumiem:

- Wiedzę przedmiotową uzyskaną podczas studiowania oraz pogłębianą, w miarę potrzeb, na podstawie literatury, seminariów, studiów podyplomowych itp.;
- Znajomość specyfiki przedmiotowej, a więc cechy odróżniające matematykę od innych przedmiotów szkolnych;
- Wiedzę dydaktyczną niezbędną do prowadzenia zajęć uzyskaną podczas studiowania oraz uzupełnianą na podstawie literatury (poradniki metodyczne, czasopisma metodyczne itd.), spotkań metodycznych, ale również wynikającą z doświadczenia nabywanego podczas pracy z uczniami, rozmów z innymi nauczycielami;
- Dokumenty prawne warunkujące pracę nauczyciela: ustawy i rozporządzenia (głównie oświatowe), zarządzenia itp., w tym również podstawa programowa z matematyki, informatory maturalne;
- Dokumenty planistyczno-organizacyjne tworzone przez samego nauczyciela (lub w zespołach nauczycielskich), np. rozkład materiału, wymagania edukacyjne, system oceniania, konspekty (scenariusze) lekcji itp.;
- Podręczniki, ćwiczenia, zbiory zadań, książki przygotowujące do matury, zestawy maturalne – często również pozyskiwane poprzez Internet (np. na oficjalnych stronach CKE, OKE);
- Pomoce naukowe, techniczne środki nauczania (np. rzutnik, tablice interaktywne), pomoce dydaktyczne, materiały biurowe, komputer, drukarka, skaner itp.

Warsztat pracy nauczyciela inaczej wygląda w szkole, czyli w miejscu pracy, przygotowany przez pracodawcę, a ina-

czej w domu – w miejscu zorganizowanym przez samego nauczyciela. Funkcjonowanie dobrego warsztatu pracy jest bardzo silnie zależne od samego nauczyciela: od jego wieku, przyzwyczajzeń. Nauczyciel powinien się dobrze czuć na stworzonym do pracy stanowisku (w szkole i w domu) wg zasady: im lepiej się będzie czuć, tym lepiej będzie się mógł oddać pracy.

Nieodzownym elementem dobrej lekcji jest oczywiście sam nauczyciel, który musi wielokrotnie stawać w roli bardzo dobrego aktora, a więc być bardzo dobrze przygotowany do lekcji; pokazywać uczniom, że omawiany temat bardzo go interesuje, pasjonuje, porywa; na lekcji myśleć o lekcji, ale w domu o domu (czyli o rodzinie, pasjach itp.).

Doskonalenie się jest bardzo ważnym atrybutem pracy nauczycielskiej, ponieważ zapominamy; pojawiają się nowe trendy w dydaktyce, psychologii itp.; ukazuje się nowa literatura przedmiotowa, dydaktyczna; możemy konfrontować posiadaną wiedzę z nabywanym doświadczeniem. Niezwykle ważną pomocą w poprawianiu samego siebie jest oglądanie się na lekcji (poprzez rejestrację przez kamerę) – obserwacja własnych postaw, nawyków, zachowania. Takie spojrzenie czynione co jakiś czas pozwala nie tylko na obserwację swojej własnej osoby, ale na śledzenie postępów i dojrzałości pedagogicznej. Porównując moje lekcje sprzed 20 lat (rejestrowane jeszcze na kamerze starego typu) i oglądając zajęcia teraźniejsze, obserwuję moją ogromną przemianę (niestety również związaną z przyrostem liczby lat), znajduję także obszary, które mogę jeszcze doskonalić i ulepszać.

Warsztat pracy w domu

Warsztat pracy w domu tworzy sam nauczyciel – od niego zależy gdzie, kie-

Fot. M. Grewenda

dy i w jakich warunkach pracuje, czy to tylko jakiś kąt (może czasem w kuchni), czy stałe, dobrze przygotowane stanowisko. W moim miejscu w domu mam blisko komputer z drukarką, „pod ręką” bibliotekę z książkami, czasopismami, papier i inne materiały biurowe – to jest moje stałe miejsce, w którym pracuję.

W biblioteczce (kilkanaście regałów oraz kilka dużych szuflad i półek) znajdują się: książki z teorii matematyki (np. z lat studiowania); książki dydaktyczne, pedagogiczne i psychologiczne; czasopisma dotyczące metodyki nauczania matematyki; książki popularyzujące matematykę; książki mojego autorstwa; podręczniki i zbiory zadań (te obecnie używane, ale również bardzo dużo starszych); materiały wspomagające przygotowanie do matury.

Również w domu gromadzę zasoby, dbając o ich należyte przechowywanie i szybki do nich dostęp. Dlatego też moje materiały wytworzone przez lata pracy znajdują się w opisanych, na pierwszych stronach, segregatorach – od razu wiem, gdzie są określone zasoby (np. teksty do czytania, zadania, zestawy maturalne, przygotowane sprawdziany itp.) Ja pracuję w domu; przygotowuję się do pracy, czyli: poprawiam sprawdziany, czytam literaturę fachową, śledzę prawo oświatowe, wymyślam scenariusze moich lekcji, opracowuję sprawdziany, rozwiązuję zadania, myślę – tych czynności nie mam

możliwości wykonywać w szkole, bo takiego stanowiska pracy jak sobie sam stworzyłem w domu, w szkole mi nikt nie zapewni.

Nie zapominam o odpoczynku. Im jestem starszy, tym coraz bardziej przekonuję się o jego konieczności: przed kolejnym dniem pracy, aby następny dzień był równie dobry; przed wysiłkiem potrzebnym do wypracowania dobrych pomysłów; przed przygotowaniem właściwej argumentacji swoich poczyni. Staram się od początku pracy w szkole argumentować moje poczynania: po co coś robię, dlaczego tak prowadzę młodzież, dlaczego tak dobieram zadania, dlaczego takie dobieram definicje, dlaczego z tych tekstów korzystamy na lekcji, dlaczego prezentuję te właśnie dowody itp. Uważam, że taka argumentacja jest niezwykle ważna, bo sprawia ona, że moja praca z uczniami nie jest powierzchowna. Czas pracy w domu to czas, który jest niezwykle trudno zmierzyć, bo czy myśląc w niedzielę przed poniedziałkiem o pracy, to ja pracuję czy nie, czy idąc w lesie i myśląc o zadaniu, to ja pracuję czy nie?

Warsztat pracy w szkole

Warsztat pracy w szkole najczęściej kojarzy się z salą lekcyjną – pracownią. W mojej pracowni (tzn. takiej, w której mam większość albo wszystkie swoje lekcje):

- ławki są ułożone w trzech rzędach przodem do tablicy. Na lekcjach matematyki uczniowie dużo korzystają z tablicy – dlatego chcę, aby ich wzrok był nakierowany w prostej linii na zieloną kredową tablicę. Ułożenie ławek w „podkowę” na pewno pozwala na lepsze dojście do ucznia, ale utrudnia podopiecznym obserwowanie i przepisywanie z tablicy;
- mam dwie tablice: zieloną kredową tryptykową (dużą) na ścianie frontowej z podestem przed nią oraz drugą interaktywną z boku sali. Tablicy interaktywnej nie dało się umieścić na ścianie frontowej z braku miejsca. Na tablicy kredowej mogą używać tylko kilka kolorów: biały, żółty, czerwony, niebieski, czasem zielony – innych nie widać z tyłu sali. Na tablicy interaktywnej mam większą paletę kolorów, ale tej tablicy używam głównie w innych celach – prawie na każdej lekcji, wykorzystując te funkcje, których nie ma tablica kredowa. Czasem na jednej z tablic mam treść zadania, a na drugiej je rozwiązujemy, czasem na jednej mam wykres funkcji, rysunek z geometrii, a obliczenia na drugiej tablicy;
- zegar jest z tyłu sali – ja kontroluję czas na lekcji, uczniowie nie muszą;
- pomoce naukowe mam „pod ręką”: przybory (np. cyrkiel, linijka, ekierka, kątomierz) wiszą zaraz pod tabli-

cę kredową. Modele brył przestrzennych są umieszczone na półeczkach nad tablicą kredową. W rogu sali obok tablicy jest szafa z innymi pomocami. Na szafie znajdują się bryły klejone przez uczniów – wymieniane corocznie. Uważam, że szybki (natychmiastowy) dostęp do pomocy jest ważny. Im dalej pomoce, tym mniejsza ochota do ich używania w sytuacji nagłej, wcześniej niezaplanowanej. Czasami samodzielnie tworzę pomoce naukowe – np. model kąta prostej z płaszczyzną przy pomocy styropianu i dużych wykałaczek;

- na ścianach wiszą plansze matematyczne, antyramy z plakatami wykonanymi przez uczniów, np.: „Dlaczego nie ma Nobla z matematyki”, „Zbiory rozmyte”. Ponadto na bocznej ścianie znajduje się fotoreportaż poświęcony 48-godzinnej lekcji matematyki, którą prowadziłem w styczniu 2008 r., pobijając rekord Guinnessa. Do sufitu są przymocowane na stalowych linach ciekawe bryły wykonane przez uczniów.

Przed pracownią, na tablicy korkowej, wieszamy dyplomy gratulacyjne dla uczniów, którzy uzyskali znaczące sukcesy w konkursach i olimpiadach matematycznych. Ale warsztat pracy w szkole to również biblioteka i pokój nauczycielski.

W tym miejscu zwrócę uwagę na podręczniki; dziś musimy (niestety) je wybierać wspólnie w szkole. Czego oczekuję od dobrego podręcznika? Dobrze dobranych i wystopniowanych zadań; klarownej myśli dydaktycznej; ciekawych tekstów matematycznych; ładnie poprowadzonych rozumowań matematycznych; dobrej realizacji konkretnych zagadnień (np. z geometrii, o funkcji).

Chciałbym mieć do dyspozycji od samego początku pracy z określoną klasą cały podręcznik podzielony na odpowiednie działy (mogą być zbliżone do działów z podstawy programowej) – wówczas sam decydowałbym o kolejności rozważanych treści, mógłbym powracać do niektórych w dowolnym momencie. Niestety proponowane przez wydawnictwa rozwiązania podręcznikowe zbyt mocno wpływają na realizację (poprzez sztywny podział na klasy). Znalazłem do tej pory tylko dwa źródła całościowego potraktowania materiału szkolnego:

1. e-podręcznik – dostępny przez Internet. Myślę, że obecna jego wersja wymaga jeszcze dalszych prac;
2. dziesięciotomowy materiał (zamknięty w segregatorze) jako wynik projektu unijnego. Znajdują się w nim treści teoretyczne, przykładowo rozwiązane zadania, zadania do samodzielnej pracy, test podsumowujący itp. Podział na tomy powoduje, że każdy z osobna jest niegruby i nieciężki.

Nauczyciel powinien się dobrze czuć na stworzonym do pracy stanowisku (w szkole i w domu) wg zasady: im lepiej się będzie czuć, tym lepiej będzie się mógł oddać pracy.

Praca w szkole wymaga również, aby nauczyciel miał świadomość, że czasami przyjdzie na lekcję matematyki młodzież zmęczona (bo to może być ich siódma lekcja od rana), młodzież czekająca na dzwonek, bo za „5 minut” odjeżdża ostatni autobus itp.

Przygotowanie lekcji

Przygotowując lekcję, trzeba znać jej uwarunkowania, a mianowicie: w jakiej sali będzie się odbywała; jakie mamy do dyspozycji pomoce naukowe; czy uczniowie przyjdą na lekcję zmęczeni, czy raczej w pełni sił do pracy; jakie są aspiracje matematyczne uczniów. Znajdąc powyższe realia, należy opracować jej plan, scenariusz – w formie ustnej lub pisemnej. Taki plan lekcji przede wszystkim pełni rolę „drogowskazu”, który jest potem realizowany. Jednak nie pełni on roli „sztywnego” planu, który wymusza bezkrytyczną jego realizację. Sytuacja na lekcji może nauczyciela zaskakiwać i wówczas powinniśmy umieć również właściwie reagować.

Co zawiera mój plan lekcji: temat lekcji; zadanie lekcji (to co autentycznie chcę osiągnąć na tej konkretnej jednostce lekcyjnej); metody i formy pracy; środki dydaktyczne; pomysł na realizację tematu – opis przebiegu lekcji.

W przygotowaniu lekcji wyraża się mój osobisty stosunek do uczniów, do mojej pracy – to mój stopień profesjonalizmu, który rozumiem jako należyte, staranne i w pełni świadome przygotowanie się do lekcji. Ważnym aspektem przygotowania do zajęć jest: znajomość podstawy programowej (nie tylko mojego szczebla, ale i szczebli niższych); znajomość

podręczników również niższego szczebla, aby mieć świadomość realizowanych tam treści, wprowadzanych wcześniej symboli, terminologii, definicji itp. Ponadto, zanim rozpocznę pracę we wrześniu, uważnie czytam nie tylko wymagania szczegółowe, ale ze szczególną uwagą przyglądam się wymaganiom ogólnym. To w nich znajduję przesłanie mojej kilkuletniej pracy z uczniami – tutaj wyraża się sens nauczania matematyki (w odróżnieniu od uczenia do egzaminu).

W przygotowaniu lekcji wyraża się mój osobisty stosunek do uczniów, do mojej pracy – to mój stopień profesjonalizmu, który rozumiem jako należyte przygotowanie się do lekcji.

Lekcja

Podstawowe zasady mojej lekcji matematyki, którym staram się od wielu lat być wierny, to:

- wykorzystywanie 45 minut lekcji dla uczniów; lekcję staram się rozpocząć punktualnie (z chwilą usłyszenia dzwonka wpuszczam uczniów do sali) i kończę ją nie wcześniej niż wybrzmie dzwonek lekcyjny;
- czas na pytania uczniów; na początku lekcji uczniowie mogą zadawać pytania dotyczące pracy domowej lub ostatniej lekcji – zajmuje to na ogół około 10 minut; uważam, że jest to bardzo ważny element lekcji, wielu uczniów z niego korzysta. Ponadto w czasie lekcji uczniowie również mogą zadawać pytania (i czasem to czynią);
- rozmowa z uczniami; staram się jak najmniej „wykładać”, a w zamian proponuję rozmowę, naprowadzam uczniów, wciągam ich w rozumowanie. Rozwiązując zadania, naprowadzam ich. W rozmowie szybko oceniam, gdzie są „luki” i staram się „bezboleśnie” niwelować;
- przeświadczenie, że uczeń sam decyduje o swoim losie – chce się uczyć, czy też nie. Nie może o tym decydować nauczyciel, np. poprzez niewłaściwe przygotowanie, rezygnację z odpowiednich (trudniejszych) przykładów, zagadnień. Staram się przeprowadzać lekcje, mając na uwadze najwyższą, w danym momencie, możliwą jakość mojej pracy oraz choćby hipotetycznego ucznia, który jest tym zainteresowany;

- przekonanie, że lekcja to przeżycie intelektualne dla ucznia, a nie „show” (dla dyrektora czy rodziców), którego powinien uczeń doświadczyć.

Po lekcji

Po zakończonej lekcji nie kończy się praca z nią związana. Czynności, które jeszcze wykonuję, to:

- analiza zrealizowanych zamierzeń (czy osiągnąłem zadania lekcji, czy zadaniem wystarczającą pracę domową, czy właściwie motywowałem uczniów, czy moje plany były dobre i ewentualnie, czemu się nie sprawdziły itp.);
- wnioski do lekcji następnych (do jakich elementów należy jeszcze powrócić, na którego z uczniów zwrócić szczególną uwagę, które zadanie z pracy domowej może okazać się problemem dla uczniów, które zadanie warto wspólnie przeanalizować, bo będzie dobrym wprowadzeniem w nowe zagadnienia itp.);
- zamknięcie logistyczne lekcji (np. posegregowanie przygotowanych materiałów, schowanie ich w odpowiednie miejsce, zanotowanie ewentualnych uwag w celu ich wykorzystania w przyszłości).

LITERATURA POLECANA:

St. Turnau, *Wykłady o nauczaniu matematyki*, Warszawa: PWN, 1990, s. 89–98. ISBN 83-01-09520-2.

H. Siwek, *Dydaktyka matematyki. Teoria i zastosowania w matematyce szkolnej*, Warszawa: WSiP, 2005, s. 132–168. ISBN 83-02-09303-3.

M. Szurek, *O nauczaniu matematyki*, tom 1, Gdańsk: GWO, 2005, s. 7–38. ISBN 83-7420-052-9.

W. Kojs (red.), *Procesy komunikacyjne w szkole. Wyznaczniki, tendencje, problemy*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2001. ISBN 83-226-1029-7.

Słowa kluczowe: warsztat nauczyciela matematyki, lekcja.

* * *

Dr Witold Pająk – profesor oświaty, doktor nauk matematycznych, nauczyciel w Powiatowym Zespole nr 1 Szkół Ogólnokształcących im. ks. St. Konarskiego w Oświęcimiu.

W następnym numerze:

Kształcenie informatyczne w szkole

Mariusz Stinia
Małopolskie Centrum
Doskonalenia Nauczycieli

Język obcy na etapie edukacji wczesnoszkolnej – garść refleksji przy lekturze projektu podstawy programowej

W chwili ukazania się artykułu podstawa programowa może być już formalną częścią rozporządzenia MEN.

Nowe treści w projekcie podstawy konsekwencją zmian w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz pokłosiem doświadczeń w nauczaniu języka obcego w klasach I–III przez ostatnie siedem lat.

Treści zawarte w projekcie podstawy programowej dla języków obcych w części dotyczącej etapu edukacji wczesnoszkolnej należy traktować jako konsekwencję wprowadzenia języka obcego do podstawy wychowania przedszkolnego w 2014 r. Daleko idące zmiany w stosunku do ciągle jeszcze obowiązującej podstawy programowej należy również traktować jako efekt analizy doświadczeń w nauczaniu jako przedmiotu obowiązkowego języka obcego na etapie edukacji wczesnoszkolnej.

Zmiany wprowadzone w 2014 r. do podstawy wychowania przedszkolnego, a dotyczące właśnie języka obcego sprawiły, że niektóre zapisy podstawy programowej dla języków obcych na etapie edukacji wczesnoszkolnej stały się powtórzeniem z poprzedniego etapu.

Oczekiwania formułowane wobec dziecka kończącego przedszkole oraz ucznia po klasie pierwszej szkoły podstawowej.

Przedszkolak (załącznik do podstawy wychowania przedszkolnego z 2014 r.):	Uczeń pierwszej klasy w zakresie znajomości języka (zgodnie z podstawą programową z 2008 r.):
1. uczestniczy w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych;	1. rozumie proste polecenia i właściwie na nie reaguje;

2. rozumie bardzo proste polecenia i reaguje na nie; 3. powtarza rymowanki, proste wierszyki i śpiewa piosenki w grupie; 4. rozumie ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.	2. nazywa obiekty w najbliższym otoczeniu; 3. recytuje wierszyki i rymowanki, śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego; 4. rozumie sens opowiedzianych historyjek, gdy są wspierane obrazkami, gestami, przedmiotami.
---	---

Jako przykład służyć może również zapis podstawy wychowania przedszkolnego dotyczący kształtowania wśród wychowanków przedszkoli poczucia odmienności językowej oraz elementu profilu ucznia kończącego klasę trzecią.

Założenie projektu podstawy programowej dotyczące przedszkolaków:	Uczeń kończący klasę trzecią:
przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym poprzez rozbudzanie ich świadomości językowej i wrażliwości kulturowej oraz budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych...	wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka (motywacja do nauki języka obcego)...

Fot. T. Łopuszyński

Warto dodać, że do profilu umiejętności w zakresie języka obcego dziecka kończącego przedszkole poza przytoczonymi powyżej dodano jeszcze twarłą umiejętność, zgodnie z którą „dziecko używa wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności”.

Zmiany w podstawie wychowania przedszkolnego, również w tym wypadku powiązane ze zwiększeniem wymagań, mimo tak krótkiego czasu jej obowiązywania, spowodowane były kalendarzem wprowadzania języka obcego do przedszkoli w poszczególnych grupach wiekowych. Zostanie on zakończony w roku szkolnym 2017/2018, w którym to zajęcia z języka obcego staną się obowiązkowe dla grup trzylatków.

Kolejną fundamentalną zmianą zawartą w projekcie podstawy programowej z języka obcego dla etapu edukacji wczesnoszkolnej jest jego „swoiste zamknięcie” poprzez określenie, na którym etapie powinni znaleźć się uczniowie zgodnie z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego (The European Common Framework of Reference for Languages). Ma to być poziom A1, a więc pierwszy w skali ESOKJ. O tym, jak odważne jest to założenie, może świadczyć wynik przeprowadzonego w Polsce badania ESLC (European Survey on Language Competences), w którym 24% uczniów kończących gimnazjum poddanych badaniom po sześciu latach nauki języka angielskiego zostało umiejscowionych na nieistniejącym w ESOKJ poziomie Pre A1 (niektórzy określają go dosadniej jako A0), a więc nie sprostało zakładane-

mu obecnie dla trzecioklasistów poziomowi. Autorzy słusznie zresztą zwracają uwagę, że ESOKJ został opracowany dla dorosłych, toteż zwłaszcza w tym wypadku należy odwołać się do Europejskiego Portfolio Językowego.

Natomiast wzrost oczekiwań w stosunku do profilu trzecioklasisty wynikający z projektu podstawy programowej wobec uczniów edukacji wczesnoszkolnej w zakresie języka obcego najlepiej symbolizują wymagania ogólne i szczegółowe dla ucznia klasy trzeciej szkoły podstawowej. Zgodnie z założeniami w zakresie formułowania wypowiedzi „uczeń samodzielnie formułuje krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne i pisemne”. A tak prezentują się wymagania szczegółowe:

Profil ucznia klasy trzeciej (umiejętność pisania)	Wymagania szczegółowe – pisanie (projekt)
Uczeń przepisuje wyrazy i zdania.	Uczeń przepisuje wyrazy i proste zdania; pisze pojedyncze wyrazy i zwroty; pisze bardzo proste i krótkie zdania według wzoru.

To szokujące w zakresie wzrostu oczekiwań porównanie wcale nie musi przemawiać na niekorzyść projektu podstawy programowej. Nauczyciele języka obcego na etapie edukacji wczesnoszkolnej (w warunkach naszego regionu byli to nauczyciele języka angielskiego, który w międzyczasie jest najczęściej wybieranym przez organy prowadzące ję-

zykiem obcym na pierwszych etapach) nierzadko zwracali się do autora artykułu z uwagami na bardzo ograniczony charakter wymagań wynikających z podstawy programowej. W chwili gdy nauczyciel przekraczał te oczekiwania, spotykał się nierzadko z ostrą reakcją ze strony rodziców swoich uczniów. Tabela zamieszczona powyżej pokazuje wyrażenie, że wystarczyło krótkie ćwiczenie uzupełniające, w którym uczeń samodzielnie zapisywał nawet pojedyncze słowa, aby próbować uczynić nauczycielowi „zarzut” z przekroczenia podstawy programowej.

Pozytywną różnicą jest również podejście do założeń opisanych przez autorów projektu w warunkach realizacji podstawy na pierwszym etapie. Podkreślenie roli wspierającej nauczyciela, nierównomiernego rozwoju umiejętności na tym etapie, konieczności diagnozy rozumianej w tym wypadku jako ocena kształtująca, informacja zwrotna, w której naturalnym uczestnikiem procesu oprócz ucznia i nauczyciela są również rodzice, to bardzo cenne elementy nowej podstawy. To, na ile uda się zrealizować powyższe zapisy, może warunkować sukces pedagogiczny lub jego brak.

Zakładając, że projektowana podstawa programowa wejdzie w życie z dniem 1 września bieżącego roku, nauczyciele języka obcego na etapie edukacji wczesnoszkolnej otrzymają solidnie opracowany dokument z ambitnym celem. Osiągnięcie tego celu będzie determinowane wieloma warunkami. Istotną rolę będą tu odgrywały gotowość, chęć, ale i możliwość spełnienia wskazań zapisanych w warunkach realizacji podstawy programowej. Na koniec łyzka dziegci. Choć dużej części placówek kwestia ta nie dotyczy, to jednak wielu nauczycieli języka obcego na etapie edukacji wczesnoszkolnej bardzo dotkliwie odczuwało brak zapisu o podziale na grupy na zajęciach językowych w klasach I–III. Brak ten jest widoczny również w projekcie podstawy. Może warto pomyśleć nad jego usunięciem...

Słowa kluczowe: podstawa programowa, języki obce, edukacja wczesnoszkolna.

NETOGRAFIA:

https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/men_tom_3.pdf

<https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/06/17.06.2016-zalacznik-nr-1-do-podst.-progr.-kszt.-ogolnego.pdf>

<https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/podstawa-programowa-%E2%80%93-jezyk-obcy.pdf>

<https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/projekt-podstawy-programowej-wychowania-przedszkolnego-dla-przedszkoli-i-innych-form-wychowania-przedszkolnego.pdf>

<http://produkty.ibe.edu.pl/docs/broszury/IBE-BEE-6-znajomosc-jezykow-obcych-1.pdf>

<https://www.ore.edu.pl/jezyki-obce/4343-europejskie-portfolio-jezykowe-epj>

* * *

Mariusz Stinia jest nauczycielem konsultantem ds. nauczania języków obcych w MCDN ODN w Krakowie, germanistą.

Legendy krakowskie

Zapraszamy do wysłuchania słuchowiska „Głowy wawelskie”, pierwszego odcinka z serii „Legendy krakowskie”, zrealizowanego w formie teatru radiowego z pełną obsadą aktorską oraz oprawą muzyczną i dźwiękową.

Słuchowisko skierowane jest do dzieci w wieku 7–14 lat. Może ono stanowić uzupełniający materiał dydaktyczny do lekcji z obszaru kultury i historii Polski dla dzieci ze szkół podstawowych.

Słuchowisko dostępne jest na stronie <http://legendykrakowskie.pl>, skąd można ją za darmo pobrać i korzystać.

Projekt jest realizowany przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego. Partnerami są Publiczne Gimnazjum Sióstr Salezjanek im. Świętego Dominika Savio w Krakowie, Studio ZGNIATACZ DŹWIĘKÓW, UNICUT.

Więcej na: www.legendykrakowskie.pl

Danuta Sterna
Centrum Edukacji
Obywatelskiej

Ocenianie kształtujące. Techniki sprzyjające wprowadzaniu strategii. Cz. VI

Zapraszam nauczycielki i nauczycieli do przygody z ocenianiem kształtującym. W książce Ocenianie kształtujące w praktyce zajęłam się elementami OK. Tym razem piszę o strategiach, które wyjaśniają, dlaczego warto stosować ocenianie kształtujące w nauczaniu oraz o technikach sprzyjających wprowadzaniu strategii. Moim celem jest zachęcenie nauczycieli do wypróbowania OK.

Przedstawiam kolejne, zebrane z różnych źródeł, techniki pomocne we wprowadzaniu strategii dobrego nauczania i uczenia się. Zanim wybierzesz i wypróbujesz którąś z nich, zdecyduj, jaką strategią będziesz się zajmować, co chcesz osiągnąć, jakie masz kryteria sukcesu. Wybierz z tego zestawu odpowiadającą ci technikę, a następnie monitoruj jej stosowanie i efekty. Jeśli nie spełnia twoich oczekiwań, zmień ją. Pamiętaj jednak, że korzystanie z jakiegokolwiek techniki nie przyniesie efektów, jeśli używasz jej sporadycznie. Musisz dać sobie i uczniom więcej czasu, aby zaczęła działać. Każdą omawianą technikę opatruję numerami strategii, w realizacji których powinna okazać się pomocna.

Współpraca

OPIS: Praca w parach, w grupach, ocena koleżeńska, dyskusja – wymagają od uczniów współpracy. W istocie ocenianie kształtujące opiera się na współdziałaniu. Aby współpraca ta była owocna, powinno się omawiać z uczniami jej zasady. Wymaga to poświęcenia czasu lekcji i cyklicznego powracania do tych zasad. Współpracy trzeba się uczyć, większość ludzi nie rodzi się z tą umiejętnością.

WSPOMAGA STRATEGIE: II i IV.

Pomocne może być opracowanie i wywieszenie zasad dobrej współpracy i przypominanie o nich za każdym razem, gdy uczniowie zaczynają współpracę. Samo zastanawianie się nad zasadami dobrego współdziałania jest już

korzystne. Dobrze się sprawdza wyeksponowanie opracowanych zasad na stałe w klasie.

TECHNIKA: Metoda teczek

OPIS: Nauczyciel wraz z uczniami planuje rozdziały w teczce, która będzie towarzyszyć uczniowi przez rok szkolny (portfolio uczniowskie). W trakcie nauki uczeń wzbogaca sukcesywnie swoje portfolio. Wybór rozdziałów do teczki zależy od potrzeb przedmiotu, uczniów i nauczyciela. Metoda ta wymaga drobiazgowego planowania i konsekwencji w realizacji planu. Teczka powinna zawierać stawiane przez ucznia cele oraz wnioski z jego samooceny. Można do nich w każdej chwili powrócić i je zweryfikować. Pamiętajmy, że konstrukcja teczki zależy od samych zainteresowanych, a więc może zawierać dowolną liczbę rozdziałów, lepiej jednak, gdy nie jest zbyt rozbudowana. Teczka jest bardzo dużą pomocą przy powtórkach materiału, uczy systematyczności i może stać się przedmiotem dumy ucznia. Najlepiej razem z uczniami ustalić system oceny teczki.

WSPOMAGA STRATEGIE: I, II, III i V.

Dzięki pracy z teczką nauczyciel może śledzić na bieżąco postępy ucznia i kontrolować uczniowską samoocenę. Uczniowi teczka pomaga wziąć odpowiedzialność za swoją naukę i powoduje, że może zarówno sięgać wstecz, jak i z powodzeniem planować swoją naukę. Teczka jest niezwykle pożyteczna przy planowaniu celów, powtórzeniu i samoocenie.

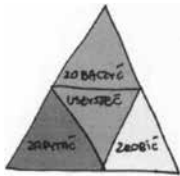
Pomoc w uczeniu się – pomoce graficzne do samooceny uczniowskiej

TECHNIKA: Trójkąt

OPIS: Uczniowie rysują trójkąt równoboczny z czterema mniejszymi trójkątami równobocznymi wewnątrz. Odpowiednio w każdy z nich wpisują swoje pragnienia związane z poznawaniem danego tematu:

- Co chcę zobaczyć?
- O co chciałbym zapytać?
- Co chciałbym na ten temat usłyszeć?
- Co chciałbym zrobić?

Tematy można zmieniać tak, aby dostosować je do wieku uczniów i przedmiotu. Technika ta zmienia tradycyjne podejście do uczenia się, wymaga od ucznia kreatywności i refleksji. Pomagamy uczniom myśleć o tym, co chcieliby jeszcze wiedzieć na dany temat.

TECHNIKA: Drabina

Wariantem tej techniki może być rysunek drabiny, na której szczeblach uczeń wpisuje etapy poznawania danego zagadnienia. Jest ona szczególnie przydatna przy poruszaniu się na nieznanym terenie i budowaniu procedury.

TECHNIKA: Diagram kołowy

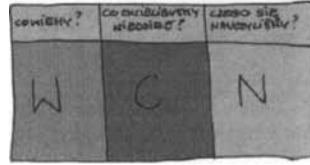
Uczniowie mają do dyspozycji diagram kołowy podzielony na trzy części: (+) – „co mi się podoba”, (-) – „co mi się nie podoba” lub „czego nie rozumiem”, (i) – „co mnie zainteresowało” lub „co chciałbym lepiej poznać”.

Technika samooceny może być stosowana również w ocenie tego, co pomaga, a co przeszkadza się uczyć. Diagram kołowy mogą wypełniać uczniowie indywidualnie lub można go narysować na tablicy i uzupełnić wspólnie w klasie.

TECHNIKA: Dwa koła

OPIS: Uczniowie rysują dwa zachodzące na siebie koła. W jednym umieszczają cechy jednego zagadnienia, w drugim – drugiego, a w części środkowej – cechy wspólne. Technika ta jest użyteczna przy porównywaniu – szukaniu podobieństw i różnic. Pomaga także przy analizowaniu kluczowych pojęć.

TECHNIKA: WCN

OPIS: Na początku lekcji uczniowie rysują tabelę o trzech kolumnach:

- Co wiemy?
- Co chcielibyśmy wiedzieć?
- Czego się nauczyliśmy?

Pierwszą kolumnę tabelki wypełniają na początku poznawania tematu, drugą w trakcie, a trzecią pod koniec – jako podsumowanie. Kolumny uczniowie uzupełniają indywidualnie, w grupach lub na forum całej klasy (burza mózgów). Pierwszą i drugą kolumnę mogą wykorzystać do planowania celów lekcji, zaś trzecią do samooceny.

Innym wariantem tej techniki może być rysunek przedstawiający żabę, która chce przedostać się po kamieniach na drugą stronę rzeki. Uczniowie wpisują w kolejne „kamienie” kroki, które doprowadzą ich do poznania tematu.

WSPOMAGAJĄ STRATEGIE: I, II, IV i V.

Wszystkie pomoce graficzne mogą służyć uczniom i nauczycielowi na każdym etapie nauki w:

- planowaniu lekcji i jej celów,
- porządkowaniu wiedzy w czasie jej poznawania,
- podsumowywaniu wiedzy i jej powtarzaniu.

Nauczyciel polecający uczniom stosowanie na co dzień jednej z tych technik, przyzwyczajają ich do tego, że mogą być świadomymi autorami procesu swojej nauki. Jeśli technika stosowana jest na forum klasy lub omawiana wspólnie, uczniowie mogą poznać opinie innych i uczyć się od siebie nawzajem.

TECHNIKA: Test – powtórka

OPIS: Nauczyciel, przygotowując uczniów do sprawdzianu, zadaje im wiele pytań odnoszących się do omawianego wcześniej materiału, a uczniowie odpowiadają na nie pisemnie. Nauczyciel podaje prawidłowe odpowiedzi, a uczniowie sami sprawdzają poprawność swoich rozwiązań. Aby uniknąć bezczynności, należy utrzymywać szybkie tempo pracy.

Test – powtórkę można stosować codziennie w celu przypomnienia znanego już materiału oraz wyjaśnienia

przy tej okazji nieporozumień i wątpliwości. Powtórka jest też przydatna przy wprowadzaniu nowego tematu. W tym celu nauczyciel zapisuje zadanie na tablicy i w czasie gdy uczniowie wykonują je w zeszytach, podaje na tablicy prawidłowe rozwiązanie. Nauczyciel unika tłumaczenia, gdyż chce, aby uczniowie samodzielnie sprawdzili poprawność swojego rozwiązania. Wielu uczniów bardzo lubi tę technikę, ponieważ mogą przekonać się, ile już się nauczyli, a także lepiej zrozumieć zagadnienia, z którymi mają kłopoty, przy tym podanie nieprawidłowej odpowiedzi nie wiąże się z żadnymi przykrymi konsekwencjami.

Inna forma powtórki polega na kuli śniegowej. Uczniowie pracują w grupach. Każda z grup ma 10 sekund na zapisanie ważnego pojęcia związanego z tematem, po czym musi dopisać coś nowego. Zadanie kończy się, gdy żadna z grup nie ma już nic do dodania, a na kartce znalazły się wszystkie najważniejsze pojęcia.

WSPOMAGA STRATEGIE: II, IV i V.

Test – powtórka angażuje wszystkich uczniów w powtórkę materiału i usunięcie błędów. Daje uczniom możliwość sprawdzenia, w jakim stopniu opanowali określoną umiejętność bądź pewien zakres wiadomości i pozwala na ewentualną korektę błędów. Każdy ma okazję przekonać się, na ile pytań potrafi poprawnie odpowiedzieć, natomiast nauczyciel może się zorientować, w jakim stopniu klasa przyswoiła nowy materiał.

TECHNIKA: Głosowanie

OPIS: Nauczyciel zadaje uczniom pytania zamknięte i zarządza głosowanie nad propozycjami odpowiedzi. Takie sprawdzenie toku myślenia uczniów nie zwalniania tempa lekcji. Pytania wymagające odpowiedzi słownych najczęściej spowalniają rytm zajęć, co zwykle nie jest korzystne.

Jak pokazują zamieszczone poniżej przykłady, pytania wymagające odpowiedzi werbalnych łatwo jest zamienić na pytania do głosowania:

- Czy ktoś ma jakieś pytanie? – Ile osób ma jeszcze pytania?
- Czy możemy przejść dalej? – Ile osób jest gotowych przejść do nowego tematu?
- Czy zgadzacie się z tym, co powiedziała Kasia? – Ile osób zgadza się z Kasią?

Stosowanie tej metody pozwala utrzymać wysoki poziom zaangażowania uczniów, ponieważ: unika się uczniowskich komentarzy, które spowolniają bieg lekcji; wszyscy chętnie włączają się w pracę, bo odpowiadanie na tak postawione pytania jest łatwe.

Głosowanie można również wykorzystać w innych, bardziej złożonych sytuacjach, np.:

- Stopnie wyrażenia zgody: Kto się zgadza, podnosi rękę wysoko. Kto się zgadza częściowo, podnosi rękę do połowy. Kto się nie zgadza, obraca kciuk do dołu.
- Gotowość do odpowiedzi: Kto ma jakiś pomysł, ale nie chce odpowiadać, podnosi jeden palec. Kto jest gotowy wypowiedzieć się przed klasą, ale nie jest pewny, podnosi dwa palce. Kto jest dość pewny i chce odpowiadać, podnosi trzy palce. Osoby, które nic nie rozumieją, podnoszą pięść. Nauczyciel pyta tylko tych uczniów, którzy podnieśli dwa lub trzy palce.

WSPOMAGA STRATEGIE: II, IV i V.

Dzięki głosowaniu można szybko i łatwo sprawdzić stopień zrozumienia tematu.

W następnym numerze „Hejnału Oświatowego” przedstawię kolejne techniki pomocne we wprowadzaniu strategii dobrego nauczania i uczenia się. Zapraszam!

Słowa kluczowe: ocenianie kształtujące, strategie dobrego nauczania i uczenia się.

Artykuł przygotowany z wykorzystaniem publikacji *Uczę (się) w szkole*, wydanej przez CEO w ramach współfinansowanego przez EFS wspólnego projektu ORE i CEO „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”.

* * *

Danuta Sterna – matematyczka, autorka książek i blogerka edukacyjna, wykładowca akademicki, nauczycielka w szkołach warszawskich i dyrektorka szkoły. Od 2000 r. pracuje w Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), obecnie szefowa ekspertów prowadzonego wspólnie przez CEO i Polsko-Amerykańską Fundację Wolności programu Szkoła Ucząca Się. Autorka m.in. książek *Ocenianie kształtujące w praktyce*, *Uczę (się) w szkole*. Poza promowaniem i upowszechnianiem oceniania kształtującego propaguje w Polsce metodę projektu i uczniowskiego portfolio.

Agata Polek
ZSO nr 1 w Tarnowie

Wolontariat – szkołą życia

Jesteście znakiem nadziei w naszych czasach.

Jan Paweł II

„Wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z brakiem nadziei i cierpieniem, otwieracie niewyczerpane źródła poświęcenia, dobroci posuniętej aż do heroizmu, które wypływają z ludzkiego serca” – napisał Jan Paweł II w przesłaniu, które skierował do wolontariuszy na całym świecie na zakończenie Międzynarodowego Roku Wolontariatu, ogłoszonego przez Organizację Narodów Zjednoczonych.

Samo pojęcie wolontariat pochodzi z języka łacińskiego (*volontarius*) i oznacza „dobrowolny”. Wolontariat określany jest jako dobrowolna, bezpłatna, świadoma praca na rzecz innych lub całego społeczeństwa, wykraczająca poza związki rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie¹.

We współczesnym świecie możemy zaobserwować szczególny rozwój wolontariatu jako formy realizacji miłości drugiego człowieka. Tylko miłość Boga i drugiego człowieka pozwala na bezinteresowną, dobrowolną pomoc, płynącą z potrzeby serca. „We współczesnym znaczeniu działalność nazwana wolontariatem istnieje od 1920 r., kiedy Pierre Ceresole zorganizował pierwszy obóz *Service Civil Volontaire*, będący odzwierciedleniem na wydarzenia i następstwa I wojny światowej. (...) Zebrał on osobników spośród walczących ze sobą uprzednio krajów, aby odbudować ze zniszczeń wojennych wioskę w pobliżu Verdun”². Działalność wolontariuszy rozwijała się również na terenach Polski. „Wśród nich był Jan Korczak – lekarz, nauczyciel, wychowawca, pozostający aż do końca z dziećmi, którymi się opiekował w sierocińcu. Także św. Brat Albert Chmielewski, prowadzący w Krakowie przytułek dla bezdomnych i nędzarzy oraz Fryderyk Skarbek, znany ekonomista, organizator szpitalnictwa i wielu bezinteresownych akcji dobroczynnych”³.

Nikt z nas nie rodzi się wolontariuszem. Dobre, odpowiednie wychowanie prowadzi do tego, by młody człowiek powodowany odruchem własnego serca zaangażował się w bezinteresowne

działania na rzecz innych. W każdym człowieku są ogromne pokłady dobra, zakorzenione w sercu, chęć działania, dzielenia się sobą, by wielkie dobro stało się naszym udziałem. Wolontariat wzbogaca osobowość człowieka, gdyż „rozwija podstawowe umiejętności, jak na przykład współpracę w grupie, umiejętność radzenia sobie ze stresem, asertywność, dobrą znajomość sprzętu biurowego itd.”⁴.

Wolontariusze są niezwykle potrzebni w wielu miejscach, ponieważ jest wyjątkowo dużo ludzi, którzy oczekują wsparcia od innych. Oprócz tego wiele organizacji potrzebuje pracowników do wykonywania swoich celów pożytku publicznego. Praca wolontariuszy jest bardzo różnorodna, gdyż wolontariat obejmuje różne obszary życia społecznego, ochrony zdrowia, sport i turystykę, edukację, prawa człowieka i wiele innych. Wolontariat więc to nie tylko pomoc w hospicjum (choć często jest utożsamiany z pomocą osobom chorym, niepełnosprawnym, ubogim), ale również możliwość angażowania się w akcje pomocy bezdomnym zwierzętom, w wydarzenia kulturalne, a nawet w duże kampanie społeczne. Z pewnością każdy ochotnik znajdzie obszar dla niego najbardziej interesujący⁵.

Wiele lat prowadziłam Koło PCK, które później zostało przekształcone w **Szkolne Koło Caritas**. W naszej szkole nigdy nie brakowało chętnych do działania w jego szeregach. W ramach pracy, jako wolontariusze, współpracowaliśmy z hospicjum domowym, angażując się w akcje „Pola Nadziei”. Poprzez kwesty weekendowe – raz w miesiącu

(pakowanie zakupów w hipermarkecie), pomagaliśmy stowarzyszeniu, które służy dzieciom niepełnosprawnym. Ogromnym przedsięwzięciem były również wspólne Jasełka przygotowane z Warsztatem Terapii Zajęciowej. Ten szczególnie czas był nieocenionym darem, szkołą życia i nauki dla wolontariuszy, którzy od niepełnosprawnych uczyli się pokonywania barier.

W naszej placówce już od najmłodszych lat uczymy dzieci wrażliwości na innych. Zachęcamy do pomocy innym w ramach akcji charytatywnych organizowanych przez szkołę lub inne instytucje społeczne. Zapraszamy także, by włączyli się w działania misyjne.

W diecezji tarnowskiej już od 24 lat istnieje kolęda misyjna. Jako koordynator tego przedsięwzięcia w naszej szkole widzę ogromne zainteresowanie wśród uczniów, poczynając od tych najmłodszych. To oni, wraz z opiekunem, bezinteresownie chodzą od mieszkania do mieszkania i zbierają ofiary dla swoich rówieśników z krajów misyjnych. Z naszego Zespołu Szkół Ogólnokształcących (szkoła podstawowa i gimnazjum) w bieżącym roku szkolnym były aż 24 grupy kolędnicze. Mimo różnych warunków atmosferycznych wstawali z wygodnych „kanap” i szli, aby wspomagać tych, którzy są w potrzebie.

Inną formą pracy wolontariuszy poświęconej misjom jest Misyjne Święto Dzieci. Jest to impreza organizowana przez Stowarzyszenie Młodzi Misjom. Tam, bawiąc się i prezentując swój talent teatralny, prowadzą jednocześnie kwestę, stanowiącą pomoc dla rówieśników z oddalonych krajów. Często dzieci zaangażowane w działalność misyjną kontynuują w ciągu roku szkolnego jeszcze inne działania jako wolontariusze, realizując inne zadania. Przy okazji różnych świąt, ofiarowują swój czas, idąc z opiekunem w odwiedziny do domów osób chorych i samotnych. Z tej samej okazji są często na spotkaniach z pensjonariuszami w Domu Pomocy Społecznej. Nasza praca polega wtedy na przygotowaniu przedstawienia, Jasełek, zabawy andrzejkowej, karnawałowej, a wszystko po to, aby urozmaicić i umilić czas pensjonariuszom DPS.

Każde działanie dostosowane jest do wieku i możliwości uczniów. Stopniowo są oni przygotowywani do wejścia jeszcze głębiej w cierpienie, ból i chorobę. Taką trudniejszą formą wolontariatu są wizyty w Zakładzie Opiekuńczo-Lecz-

Szkolne Koło Caritas, ZSO nr 1 w Tarnowie, fot. A. Polek

Szkolne Koło Caritas, ZSO nr 1 w Tarnowie, fot. A. Polek

niczym. To spotkanie z osobami leżącymi, obłożnie chorymi, często z utrudnionym kontaktem.

Nasi młodzi wolontariusze przygotowują podarunki dla osób, które odwiedzają. Rozwijają się więc wszechstronnie w różnych dziedzinach, nie skupiając się tylko na jednej formie pomocy. W ten sposób otwierają się na różne potrzeby nie tylko najbliższego, ale także i dalszego środowiska lokalnego. Przed nami nowe wyzwanie – nawiązanie współpracy z Domem Dziecka. Nowe miejsce, nowe doświadczenia i nowa radość dawania siebie innym.

Wolontariusze mogą wykonywać swoją pracę w sposób stały, długoter-

minowy, tj. w dłuższym okresie czasu i w sposób regularny, np. systematyczne odwiedziny chorych w ZOL lub mogą angażować się w akcję jednorazową, np. kolęda misyjna, szkolna akcja „Dar Serca” – pomoc świąteczna dla uczniów z naszej szkoły. Każdy, w zależności od możliwości czasowych, chęci zaangażowania się w konkretne zadania, może znaleźć najbardziej odpowiedni dla siebie wymiar wolontariatu⁶.

Wolontariat to szkoła życia, której dzieci i młodzież nie nauczą się w żadnym innym miejscu, to szkoła dojrzałości i bycia dorosłym. Żadne zajęcia, żadne lekcje nie przemawiają do młodych tak jak autentyczny kontakt z ludźmi,

którzy przeżywają ból i cierpienie. Wolontariat pozwala młodym ludziom nauczyć się ogromnej troskliwości, otwartości, konsekwencji w podejmowaniu wyzwań, tolerancji wobec innych, równego traktowania innych, a zwłaszcza tych, których los boleśnie dotyka.

Co jest najważniejsze i najistotniejsze w tej pracy? To uśmiechnięte oczy osoby, której pomogliśmy, radość i wzruszenie na twarzy człowieka starszego, poczucie spełnienia ważnej życiowej misji młodego wolontariusza. Nic w tym dziwnego, wszak „dobro zmienia człowieka – czyni go lepszym. Ubogaca życie i przynosi młodym wiele radości”⁷. Mimo że często działania mogą być drobne, niewielkie, ale efekt, pomoc i radość pozostają nieocenione. Nie można bowiem ocenić dobra, które staje się udziałem wolontariuszy, jak i tego, ile pozytywnych wartości doświadczają osoby zaangażowane w bezinteresowną pomoc. Należą do nich między innymi: zdolność empatii, satysfakcja, rozwijanie zainteresowań, zdobycie nowych doświadczeń, praca nad swoimi uczuciami, stworzenie nowych relacji, przyjaźni.

Wolontariat pozwala młodym ludziom nauczyć się ogromnej troskliwości, otwartości, konsekwencji w podejmowaniu wyzwań, tolerancji wobec innych.

Nie bójmy się zaangażowania w bezinteresowną pracę wolontariuszy! Idźmy z zapałem i radością do miejsc, które czekają na nas i na naszą mniejszą lub większą pomoc. Posłuchajmy wezwania papieża Franciszka z czuwania z młodzieżą w Brzegach, który wołał: „Kochani młodzi, nie przyszliśmy na świat, aby »wegetować«, aby wygodnie spędzić życie, żeby uczynić z życia kanapę, która nas uspi; przeciwnie, przyszliśmy z innego powodu, aby zostawić ślad”. Pozostawmy więc po sobie ślad.

Słowa kluczowe: wolontariat, wolontariusz, Szkolne Koło Caritas.

PRZYPISY:

¹ G. Czetwertyńska (red.), *Co każdy wolontariusz wiedzieć powinien*, Warszawa 2005, s. 4.

² N. Pikula, *Istota działalności charytatywnej a obszary działania wolontariatu*, [w:] MISERICORS, 75 lat działalności Caritas Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 2012, s. 158.

tu, [w:] MISERICORS, 75 lat działalności Caritas Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 2012, s. 158.

³ Tamże.

⁴ K. Kabasiński, *Wolontariat szkolny: partnerstwo międzysektorowe i między-ludzkie*, [w:] J. Binnebesel, A. Janowicz, P. Krakowiak (red.), *Jak rozmawiać z uczniami o końcu życia i wolontariacie hospicyjnym*, Gdańsk 2009, s. 97

⁵ *Vademecum wolontariusza*, Katowice 2012, http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/vademecum_wolontariusza.pdf (dostęp: 16.01.2017).

⁶ Por. tamże.

⁷ Z. Sobolewski, A. Sochal, *„By nie zabrakło miłości”. XV lat Szkolnych Kół Caritas*, Warszawa 2011 s. 56.

BIBLIOGRAFIA:

Binnebesel J., Janowicz A., Krakowiak P. (red.): *Jak rozmawiać z uczniami o końcu życia i wolontariacie hospicyjnym*. Gdańsk: Fundacja Hospicyjna – „Via Medica”, 2009. ISBN 978-83-7555-147-1.

Czetwertyńska G. (red.): *Co każdy wolontariusz wiedzieć powinien*. Warszawa: Wyd. Centrum Wolontariatu, 2005.

Pikula N.: *Istota działalności charytatywnej a obszary działania wolontariatu*. W: MISERICORS, 75 lat działalności Caritas Diecezji Tarnowskiej. Tarnów: Biblos, 2012. ISBN 978-83-7793-050-2.

Sobolewski Z., Sochal A.: *„By nie zabrakło miłości”. XV lat Szkolnych Kół Caritas*. Warszawa: Wyd. Caritas Polska, 2011. ISBN 978-83-62548-20-0.

NETOGRAFIA:

http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/wolontariat_05122001.html (dostęp: 16.01.2017).

<http://zs.wielowies.w.interiowo.pl/wolontariatcechy.html> (dostęp: 16.01.2017).

<https://www.edutuba.pl/files/dokument/15416/Weronika%20Krawczyk.pdf> (dostęp: 16.01.2017).

http://pl.radiovaticana.va/news/2016/07/30/papiez_na_wieczornym_czuwaniu_z_młodzieżą/1248172 (dostęp: 16.01.2017).

http://bibliotekawolontariatu.pl/wp-content/uploads/vademecum_wolontariusza.pdf (dostęp: 16.01.2017).

* * *

Agata Polek – katecheta w ZSO nr 1 w Tarnowie, nauczyciel dyplomowany, opiekun Szkolnego Koła Caritas, inicjator i koordynator działań charytatywnych na rzecz innych osób.

Alicja Czerwińska-Franek

Zespół Szkół Ekonomiczno-Ogrodniczych w Tarnowie

Budzenie empatii, czyli o wolontariacie...

Im więcej empatii mamy w sobie, tym wyższa jest nasza moralność. Dlatego warto wśród młodych ludzi budzić empatię i w każdym możliwym działaniu podnosić jej poziom.

Kiedy młodzież przekracza dorosłość, jest to często dość skomplikowany proces. Zdarza się, że obok wielu pozytywnych wzorów, pojawiają się też negatywne. Świat stał się bardzo konsumpcyjny, dlatego młodzi ludzie lubią kalkulować, a prawie każde działanie musi się im opłacać. Takie myślenie wyklucza gesty bezinteresownej pomocy. Ale nie zawsze tak musi być. Oczywiście trzeba włożyć nieco wysiłku, aby zmotywować młodzież do podejmowania bezinteresownych działań. Realizując je, młodzi ludzie będą pomagać nie tylko innym, ale przede wszystkim sobie. Jednym z coraz częściej wykorzystywanych sposobów w pracy z młodzieżą jest wolontariat. Jak zachęcić uczniów do pracy wolontariackiej? Okazuje się, że włączanie młodego pokolenia do uczestnictwa w życiu społecznym wcale nie musi być trudne. Zaprezentowane przeze mnie przykłady sprawdzonych działań podczas organizowania wielu inicjatyw społecznych być może staną się inspiracją dla szkolnych opiekunów i koordynatorów wolontariatu.

Inicjatywa szerzenia wolontariatu w mojej szkole nie zrodziła się nagle, działalność trwała kilka lat przed oficjalnym powołaniem Szkolnego Centrum Wolontariatu „Empatia”. Pierwsza akcja charytatywna została zorganizowana w marcu 2006 r., kiedy przedłużająca się zima budziła wśród co wrażliwszych uczniów niepokój o los bezdomnych zwierząt. Taka szlachetna postawa młodych ludzi nie mogła pozostać niezauważona. Sama organizacja akcji była dużym wyzwaniem, bowiem nigdy wcześniej na

terenie Tarnowa nic takiego się nie odbywało. Trzeba było zebrać osoby chętne do pracy i określić zakres czynności do wykonania. Dla utworzonej grupy wolontariuszy przeprowadzono szkolenia z komunikacji społecznej i bhp, opracowano „Kodeks Etyczny Wolontariusza”, przygotowano identyfikatory i tablice informacyjne do sklepów. Ważną czynnością było nawiązanie kontaktu z lokalnymi mediami, za pośrednictwem których poinformowano mieszkańców o planowanym wydarzeniu pod nazwą „Przemów ludzkim gestem”. W pierwszej, dwudniowej akcji na terenie centrów handlowych wzięło udział trzydziestu wolontariuszy. Z perspektywy jedenastoletniej działalności można powiedzieć, że niewielu, ale wówczas było to nie tylko szkolne, ale i lokalne wydarzenie. Na apel młodzieży o pomoc dla zwierząt ludzie odpowiedzieli bardzo życzliwie. Obok datków do puszek pojawiły się darowizny w postaci karmy, misek, kocyków, a nawet zabawek. Najbardziej zaangażowani wolontariusze odwiedzili miejscowe schronisko dla zwierząt i z ogromną satysfakcją przekazali to, co udało im się zebrać.

Sukces pierwszej akcji stał się motorem napędowym do kolejnej. Pozytywny przekaz uczniów i ich rodziców spowodował, że ilość wolontariuszy potrojiła się. Akcje „Przemów ludzkim gestem” zaczęły odbywać się cyklicznie, uczniowie czekali wręcz na kolejne wyzwania. Aby nie studzić zapału do pracy ani jednego ucznia, zrodził się pomysł poszerzenia działalności „Empatii”. Kiedy w Tarnowie rozpoczęto budowę pierwszego stacjonarnego hospicjum Via Spei, nauczyciele i młodzież szkoły postanowili wspierać tę ważną lokalną inicjatywę. Przeprowadzono wówczas kampanię informacyjną na temat konieczności udzielania pomocy osobom nieuleczalnie chorym i ciężko cierpiącym, by mogły godnie żyć do ostatnich chwil. Budzenie empatii wśród młodych ludzi osiągało coraz lepsze rezultaty.

Centrum Wolontariatu włączyło się bardzo aktywnie w gromadzenie środków na budowę hospicjum poprzez organizowanie wielu akcji charytatywnych na terenie tarnowskich centrów handlowych, placów przykościelnych, podczas pikników, imprez sportowych i koncertów. Efekty ciężkiej pracy wolontariuszy i ich opiekunów stawały się coraz bardziej imponujące. Z roku na rok zaczęło przybywać inicjatyw. I nie chodziło

Działalność Szkolnego Centrum Wolontariatu „Empatia”, fot. J. Chramęga-Mucha

tu tylko o gromadzenie środków, ale przede wszystkim o kampanie informacyjne. Aktualnie Centrum Wolontariatu „Empatia” organizuje wiele cyklicznych, autorskich akcji: „Przemów ludzkim gestem”, „Zwierzę to nie prezent”, „Nie porzucaj zwierząt z powodu wakacji”, „Dzień Kota”, „Wspieramy budowę hospicjum”, „Złotówka na budowę hospicjum”, „Wigilia dla ubogich”, „Wielkanoc dla ubogich”, „Światowy Dzień Chorego”. Ponadto z inicjatywy „Empatii” dla mieszkańców Tarnowa przygotowywany jest „Marsz w obronie praw zwierząt”, dla dzieci przedszkolnych spektakle teatralne, a dla seniorów codzienna pomoc.

Działania CW „Empatia” polegają głównie na prowadzeniu szkoleń, określaniu motywacji i możliwości uczniów. Zdecydowano, że wolontariusze będą pracować w żółtych kamizelkach odblaskowych z nazwą „Empatia” oraz z napisem „wolontariusz”. Taki wspólny element stroju okazał się dobrym pomysłem, bowiem wolontariusze czują przynależność do grupy, mają większą odwagę, żeby nawiązać między sobą kontakt, w przypadku gdy są uczniami różnych klas, a nawet szkół. Kamizelka stanowi również ułatwienie dla samych opiekunów. Ponadto ten strój zaczął się dobrze kojarzyć osobom korzystającym z pomocy wolontariuszy, a także zwykłym obserwatorom ich pracy.

Każdy wolontariusz przed przystąpieniem do swoich obowiązków podpisuje listę obecności potwierdzającą uczestnictwo w szkoleniu. Otrzymuje imienny, numerowany identyfikator i puszkę wolontariacką. Jest świadomy, że od momentu włożenia kamizelki re-

prezentuje nie tylko siebie, ale również centrum wolontariatu i szkołę. Podczas każdej akcji charytatywnej wolontariusze pozostają pod opieką swoich opiekunów. Wykonują ich polecenia, kierują pytaniami i zgłaszają problemy, dzielą się wrażeniami. Opiekunowie otrzymują tzw. karty akcji, na których odnotowują czas rozpoczęcia i zakończenia pracy wolontariuszy, a także miejsce realizacji zadań.

Po niemalże jedenastoletniej działalności CW „Empatia” może poszczycić się ogromną rzeszą wolontariuszy. Tylko w ciągu ostatniego roku 380 uczniów Zespołu Szkół Ekonomiczno-Ogrodniczych w Tarnowie poświęciło na pracę 1885 godzin. Popularność i dynamiczny rozwój „Empatii” sprawiły, że do pomocy zaczęli przyłączać się uczniowie z innych szkół. Ich liczba jest równie imponująca, bowiem z 27 szkół Tarnowa i regionu 1233 wolontariuszy przepracowało 5805 godzin. Działania Centrum Wolontariatu „Empatia” są na bieżąco monitorowane i dokumentowane. Obok porozumień o współpracy gromadzi się sprawozdania z przeprowadzonych szkoleń i zrealizowanych działań, protokoły i rozliczenia, rejestry pracy wolontariuszy i sprawowanej nad nimi opieki.

Dziś „Empatia” ma swoją galerię w szkole, w której obok zdjęć znajdują się informacje, ile środków zebrano do tej pory na cele dobroczynne. Ponadto w centralnym miejscu został umieszczony „Kodeks Etyczny Wolontariusza”, który na bieżąco przypomina uczniom o konieczności godnego postępowania. Wyeksponowana jest też nagroda główna dla najlepszego wolontariusza – rower. Wolontariusze w ramach dobrej

Działalność Szkolnego Centrum Wolontariatu „Empatia”, fot. J. Chramega-Mucha

współpracy między szkołami utrzymują kontakt za pośrednictwem facebooka, informują o planowanych działaniach, prowadzą dokumentację fotograficzną ze zrealizowanych prac. Przed ważniejszymi świętami bądź wydarzeniami, np. Bożym Narodzeniem, Dniem Wolontariusza, Wielkanocą przygotowują e-kartki, które przysyłają do wolontariuszy i ich opiekunów ze szkół współpracujących i zaprzyjaźnionych. „Empatia” ma swoje rollapy reklamowe, które stoją podczas akcji w widocznych miejscach. Ponadto wydawane są kalendarzyki kieszonkowe z wizerunkami najlepszych wolontariuszy, którzy wręczają je ofiarodawcom w podziękowaniu za datki do puszek.

Wolontariusze mają swoje święto 5 grudnia, ostatnie obchodzone było wyjątkowo uroczyście, bowiem szkołę odwiedzili wiceminister Maciej Kopeć i Małopolski Kurator Oświaty – Barbara Nowak. W czerwcu, kiedy nadchodzi czas podsumowań pracy w mijającym roku szkolnym, organizowana jest „Gala Empatii”. Uczestniczą w niej zaproszeni goście, szkolni koordynatorzy wolontariatu, dyrektorzy szkół i przedszkoli, przyjaciele szkoły i oczywiście sami wolontariusze. Wręczane są wówczas dyplomy, listy gratulacyjne dla rodziców, drobne nagrody rzeczowe i nagroda główna. Centrum Wolontariatu „Empatia” własnoręcznie wykonuje „Serduszka Empatii” – brązowe, srebrne i złote, które otrzymują opiekunowie wolontariatu i dyrektorzy placówek oświatowych w podziękowaniu za współpracę. Gala wolontariatu jest dużym lokalnym

wydarzeniem, podczas którego mają okazję zaprezentować się wszystkie grupy wiekowe dzieci i młodzieży. Są więc koncerty, tańce i prezentacje najlepszych praktyk wolontariackich w danym roku. Działalność „Empatii” jest promowana w mediach. Wolontariusze często mają okazję opowiedzieć o swojej pracy w lokalnych stacjach radiowych i telewizyjnych oraz w prasie, wówczas pozdrawiają innych wolontariuszy, chętnie chwalać się swoimi sukcesami.

Centrum Wolontariatu „Empatia” ma swoje sukcesy – dwukrotne wyróżnienie podczas Małopolskiej Gali „Barwy Wolontariatu”, dwóch laureatów konkursu miejskiego „Wolontariusz Roku”, dwa obrazy „Okruch wdzięczności” za dwukrotną wpłatę stu tysięcy złotych na budowę Hospicjum Via Spei oraz prestiżowa nagroda samorządu województwa małopolskiego Amicus Hominum dla założycielki „Empatii”.

Wszystkie działania Centrum Wolontariatu „Empatia” są czasochłonne. Wynika to z faktu, że liczba wolontariuszy jest bardzo duża. Nie wystarczy jeden nauczyciel – koordynator przedsięwzięcia, potrzebna jest duża grupa nauczycieli. Przyjęto, że każdy uczeń Zespołu Szkół Ekonomiczno-Ogrodnicznych jest jednocześnie członkiem „Empatii”. Oznacza to, że sam decyduje kiedy i ile czasu może poświęcić na wolontariat. Nie musi angażować się we wszystkie akcje, może „tylko” spróbować. W praktyce wygląda to tak, że zadowolenie z dobrze wykonanych zadań motywuje wolontariuszy do podejmowania kolejnych.

Walory wychowawcze pracy wolontariackiej są bardzo duże, poczynając od uwrażliwiania na los cierpiących ludzi i zwierząt, poprzez rozsądne zagospodarowanie wolnego czasu, nabywanie nowych umiejętności i znajomości, a na osobistej satysfakcji kończąc. Wolontariusze „Empatii” są na bieżąco utwierdzani w przekonaniu, że to co robią, jest bardzo pożądane i doceniane. Praca na rzecz innych daje wiele korzyści emocjonalnych młodym ludziom, dlatego chętnie podejmują się nowych zajęć, które rozwijają u nich często ukryte wcześniej zdolności.

Dyrektorzy szkół powinni wspierać inicjatywy nauczycieli i uczniów chętnych do pracy wolontariackiej. Nawiązanie dobrej współpracy ze środowiskiem sprawi, że szkoła będzie właściwie promowana. Wzorowa praca wychowawcza przyniesie zadowolenie rodzicom, że wybór szkoły przez ich dzieci był trafny. Nauczyciele potrafią wyzwać w sobie wiele pomysłów. Bardzo dobrze udaje im się pogodzić pracę zawodową z działalnością społeczną. Ich zadowolenie powoduje, że entuzjazmem zarażają się również inni.

Wolontariusze powinni mieć świadomość, że wolontariat to nie tylko pomoc innym, ale pozyskiwanie doświadczenia życiowego i zawodowego. Działalność Centrum Wolontariatu „Empatia” jest tego wszystkiego najlepszym przykładem.

Słowa kluczowe: empatia, wolontariat, Centrum Wolontariatu, wolontariusz, praca wolontariacka.

* * *

Alicja Czerwińska-Franek – dyrektor Zespołu Szkół Ekonomiczno-Ogrodnicznych w Tarnowie, absolwentka filologii polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, nauczyciel wiedzy o kulturze, terapeuta pedagogiczny. Inicjator i założycielka Centrum Wolontariatu „Empatia”, którego pracą koordynuje od 11 lat. Laureatka prestiżowej nagrody samorządu województwa małopolskiego „Amicus hominum” za działalność filantropijną. Pomysłodawczyni i organizatorka 17. edycji Regionalnego Dyktanda Ortograficznego „O złote pióro”. Jest członkiem Klubu Twórczego Dyrektora działającego przy MCDN ODN w Tarnowie.

Projekt Profesora Zimbardo w szkole

Jak zachęcić uczniów do rozwijania swoich umiejętności, podejmowania nowych wyzwań? Jak przekonać, że rozwój jest możliwy, a pojawiające się porażki są naturalną częścią tego procesu? My znalazłyśmy odpowiedzi na te pytania w Projekcie Bohaterskiej Wyobraźni.

Z Heroic Imagination Project, czyli Projektem Bohaterskiej Wyobraźni spotkałyśmy się, szukając inspiracji do pracy z młodzieżą. Mimo udziału w wielu szkoleniach i warsztatach brakowało nam metody pracy, która w sposób uporządkowany, a równocześnie atrakcyjny pomogłaby w rozwijaniu kompetencji społecznych oraz zmianie postaw i nastawienia u uczniów. Uzyskałyśmy certyfikaty Nauczyciela HIP i przystąpiłyśmy do realizacji projektu.

Autorem programu edukacyjnego „Rozumienie Ludzkiej Natury” (Understanding Human Nature), który został stworzony w ramach Projektu Bohaterskiej Wyobraźni, jest znany psycholog społeczny profesor Philip Zimbardo. Jako młody naukowiec zgłębiał tajniki ludzkiej psychiki, zastanawiając się, jak to możliwe, że zwykli, dobrzy ludzie, postawieni w określonej sytuacji, mogą wykazać się wobec bliźnich niespodziewanym okrucieństwem. To zjawisko obnażył eksperyment stanfordzki, znany też pod nazwą eksperymentu więziennego, szeroko opisany w literaturze, również przez samego profesora, który dogłębnie przeanalizował przyczyny i skutki postępowania uczestników eksperymentu w książce *Efekt Lucyfera*.

P. Zimbardo w swojej długiej karierze opublikował ponad 450 książek i artykułów z zakresu psychologii społecznej. Zajmował się zagadnieniami nieśmiałości, paradoksem czasu, kondycją współczesnych młodych mężczyzn, ale problem dobra i zła prawdopodobnie wciąż mu towarzyszył, gdyż, jak sam stwierdził: „Poprzysiągłem sobie, że będę używał wszelkich posiadanych zdolności, aby czynić dobro i przeciwdziałać złu, wspierać to, co w ludziach najlepsze, pracować w celu uwolnienia ich z więzień, które sobie sami stworzyli, oraz w celu zwalczania systemów, które niszczą nadzieję na ludzkie szczęście i sprawiedliwość”.

Od analizy i opisu zła do promowania bohaterstwa – życie profesora zatoczyło krąg, zapragnął on szerzyć wśród młodych ludzi ideę bohaterskiej wyobraźni, uzbroić ich w wiedzę i umiejętności, by w sytuacjach trudnych mieli siłę i odwagę, by przeciwstawiać się negatywnym wpływom grupy i barierom, które sami sobie stawiają. Projekt profesora jest interwencją, zakłada trwałą zmianę postaw i zachowań.

Idea bohaterstwa jest obecna w całym projekcie, choć w I module pt. „Jak bierni obserwatorzy mogą stać się bohaterami?” ma ona szczególnie wydźwięk. Dzięki analizie zachowań osób przedstawionych w krótkich filmach uczniowie mają okazję poznać takie zjawiska, jak „efekt gapia”, „rozproszona odpowiedzialność” czy „światła rampy”. Wiedza psychologiczna jest podawana uczniom w wyważonych ilościach, projekt zostawia miejsce na refleksje uczestników, dzielenie się doświadczeniami i, co bardzo ważne, nie piętnuje własnych uprzedzeń i automatycznych reakcji na trudne sytuacje, pozwala, by uczniowie sami zdecydowali, w jaki sposób tę wiedzę wykorzystają.

Równie interesujące przesłanie dla uczniów, ale i każdego z nas niesie II moduł „Kształtowanie nastawienia rozwojowego”. Dowiadujemy się w nim, że nastawienia to przekonania na temat naszych ograniczeń i zdolności, które pomagają kształtować cele, ambicje i marzenia. Nastawienie stałe może utrudniać realizację naszego potencjału, nastawienie rozwojowe pozwala na osiągnięcie optymalnego rozwoju. Osoba nastawiona na rozwój nie boi się podejmowania nowych wyzwań, rozwijania swoich umiejętności w różnych dziedzinach wiedzy, sztuki, sportu, kompetencjach społecznych. Wie, że porażki i popełnianie błędów są nieuniknione i konieczną częścią uczenia się.

Projekt Bohaterskiej Wyobraźni składa się z sześciu modułów. Oprócz dwóch dotąd opisanych, w najbliższych latach zostaną wprowadzone w Polsce: III moduł – Rozwijanie sytuacyjnej świadomości siły autorytetu IV moduł – Przekształcanie konformizmu na korzystny dla osoby V moduł – Przewycięzanie uprzedzeń i dyskryminacji VI moduł – Radzenie sobie z zagrożeniem stereotypem

Zanim podzielimy się refleksjami po przeprowadzeniu w kilku klasach projektu, garść informacji o naszej szkole i uczniach, wszak to oni są ostatecznymi beneficjentami. Pracujemy w Zespole Szkół Integracyjnych nr 5 w Krakowie, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa nr 105 i Gimnazjum nr 49. W naszych szkołach kładziemy duży nacisk na zapewnienie każdemu dziecku wszechstronnego rozwoju w duchu tolerancji, akceptacji i wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka. Projekt prof. Zimbardo spotkał się z ogromnym zainteresowaniem zarówno dyrekcji, jak i nauczycieli, bo doskonale wpisuje się w nasze działania. Dostrzegliśmy w nim szansę na przeprowadzenie prawdziwych zmian w nastawieniu naszych uczniów zarówno do zachowania się w sytuacjach społecznych, jak i w nastawieniu do samych siebie i swoich możliwości.

Podczas realizacji projektu zaobserwowałyśmy wiele przykładów bohaterskich zachowań naszych uczniów, którzy, w sytuacji gdy komuś działa się krzywda, potrafili odpowiednio zareagować i przyjść z pomocą. Czynili to świadomie, nie chcąc poddać się działaniu efektu gapia. Wiedza, którą młodzież zdobyła podczas projektu sprawia, że możemy z nimi konstruktywnie analizować zajścia, w których ulegli wpływowi otoczenia i tylko biernie przyglądali się niebezpiecznym wydarzeniom.

Stanowi to doskonałą płaszczyznę komunikacji.

Zauważamy, że analizując teksty literackie, dzieci same dostrzegają występowanie w nich efektu gapia. Tak było w przypadku wiersza „Domysły na temat Barabasa”, powieści *Ten obcy* i innych. Uczniowie chętniej angażują się w akcje społeczne realizowane w szkole od lat; pracę Szkolnego Klubu Wolontariusza „Podaj dłoń”, np. zbiórki żywności, kwestę na rzecz Hospicjum św. Łazarza, Adopcję na odległość, WOŚP. Działania w projekcie „Aby senior brzmiało dumnie” nakłaniają do wspólnej aktywności młodzieży, osób starszych i emerytów. Hucznie obchodzimy Dzień życzliwości, bierzemy udział w projekcie „Każdy jest komuś potrzebny”. Wszystkie te działania, organizowane przez nauczycieli HIP i nie tylko, dają naszym uczniom szansę rozwoju kompetencji społecznych, uwalniają na drugiego człowieka.

Realizując II moduł projektu, staraliśmy się przekonać uczniów, że zawsze mogą poprawić swoje wyniki, być w czymś lepsi, rozwinąć swój potencjał, opanować zupełnie nowe rzeczy. Zaproponowaliśmy, że razem z nimi nauczymy się żonglować. „Filozoficzne” wypowiedzi podczas podnoszenia z podłogi kolejnych piłeczek uświadomiły nam, że ta pozornie błaha czynność nie tylko poprawia połączenia obu półkul mózgu, koordynację wzrokowo-ruchową, współpracę w grupie, motywację, ale też pozwala na pewne obserwacje psychologiczne. Uczniowie zauważyli, że w żonglowaniu jest jak w życiu, trzeba cierpliwości i determinacji, by potem mieć satysfakcję.

Zmiany są niewielkie, ale zauważalne. Klaudia postanowiła nauczyć się pisać opowiadania. Monika zaczęła czytać książki. Marika „nauczyła się uczyć”, dotąd uważała, że pewne rzeczy są poza jej zasięgiem. Przekonała siebie i innych, że można. Jeśli tylko się chce. Udział w projekcie wzbogacił nie tylko naszych uczniów, ale nas również – wiedza zdobyta podczas szkoleń wpłynęła na zmianę naszych nastawień do samych siebie i naszych uczniów, na świadomość możliwości własnego rozwoju.

Pracując z dziećmi, przekonaliśmy się, że HIP tak naprawdę nie kończy się z obejrzeniem ostatniego filmu i wypełnieniem ostatniej karty pracy. Projekt towarzyszy nam ciągle, „rośnie” razem z klasą, gdyż wciąż sięgamy do jego zasobów, rozmawiając o ich bohaterstwach

czynach i pokonywaniu własnych ograniczeń. Projekt Bohaterskiej Wyobraźni stał się w pewnym sensie naszą pasją. Postanowiliśmy rozpropagować go wśród osób pracujących z młodzieżą, prowadząc szkolenia certyfikujące dla nauczycieli.

Jako jedyna w Krakowie nasza szkoła jest – Akredytowanym Ośrodkiem Szkoleniowym Projektu. Włączyliśmy się do organizacji III Ogólnopolskiej Konferencji Projektu Bohaterskiej Wyobraźni pt. „Zawsze warto chcieć”. Podczas konferencji będzie można poszerzyć wiedzę na temat projektu, dowiedzieć się, w jaki sposób jest wdrażany w krakowskich szkołach. Mamy nadzieję, że doświadczenia nasze i naszych kolegów i koleżanek staną się inspiracją dla osób, które uwierzą i przełożą to swoim podopiecznym, że zmiana na lepsze i rozwój zawsze są możliwe.

Więcej informacji o projekcie na stronie: www.hip.org.pl Więcej informacji o konferencji i rejestracja uczestników na stronie: www.gim49krakow.neostrada.pl

Słowa kluczowe: Projekt Bohaterskiej Wyobraźni, idea bohaterstwa.

BIBLIOGRAFIA:

Materiały szkoleniowe Projektu Bohaterskiej Wyobraźni (Heroic Imagination Project): www.hip.org.pl

* * *

Bernadeta Szklarska jest polonistką, ukończyła też studia w zakresie resocjalizacji. Uzyskała uprawnienia trenerskie w zakresie I i II modułu Projektu.

Katarzyna Pelc jest pedagogiem specjalnym, nauczycielem-terapeutą. Uzyskała uprawnienia trenerskie w zakresie II modułu. Od 11 lat pracują razem, prowadząc klasy integracyjne w Zespole Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 5 w Krakowie. Szkoła jest Akredytowanym Ośrodkiem Szkoleniowym Projektu Bohaterskiej Wyobraźni.

Z przyjemnością informujemy, że „Hejnał Oświatowy” objął patronatem medialnym III Ogólnopolską Konferencję Projektu Bohaterskiej Wyobraźni pt. „Zawsze warto chcieć”, organizowaną przez Wydział Edukacji UMK, ZSOI nr 5 w Krakowie – Akredytowany Ośrodek Szkoleniowy Projektu Bohaterskiej Wyobraźni, Fundację Zimbardo Youth Center, Fundację „Zawsze Warto”.

Marzena Kędra

Publiczna Szkoła Podstawowa Cogito w Poznaniu

Samorządność w Cogito

W Cogito przyjęliśmy, że urzeczywistnianie samorządności w szkole nie może dokonywać się poprzez lekcje, wyuczanie prawideł, ani tym bardziej przez wyliczanie patetycznych sloganów. Urzeczywistnianie samorządności wymaga prawości, odwagi i zdecydowania, o których co najmniej można powiedzieć, że nie pielęgnuje się ich przez posłuszeństwo i bierność, lecz przez działanie.

Taką naturalną jedność zapewnia pedagogika C. Freineta, bowiem zawiera bogaty ładunek wartości humanistycznych, akcentuje poczucie sensu każdego wysiłku dziecka, odsłania takie wartości edukacji, jak: twórczość, ekspresję, odczuwanie, przeżywanie, rozumienie i odpowiedzialność. Premiuje samodzielność wychowanków, ich poczucie odpowiedzialności za siebie i solidarność z innymi, podnosi etos pracy twórczej, ciekawej i pasjonującej, a nade wszystko sensownej dla każdego dziecka, przyjmuje zasadę poszanowania godności wychowanka i jego poczucie bezpieczeństwa, wyzwala spontaniczność ekspresji, umożliwia swobodny wybór tematyki i środków jej wyrazu, łącząc zainteresowania dzieci we wszystkich ich przejawach.

Dzieło Freineta jest propozycją edukacji mającą na celu „maksymalny rozwój osobowości dziecka w łonie rozumnie pojętej wspólnoty, której służy i z której usług korzysta” (C. Freinet, 1976, O szkołę ludową. Pisma wybrane, Wydawnictwo Ossolineum, s. 259–260), na miarę potencjału możliwości tkwiących w dziecku poprzez autentycznie aktywne jego uczestnictwo w procesie edukacji.

Samorządność w szkole powinna rozwijać się w kierunku wzajemnej pomocy i współpracy:

- zamiast narzucania dziecku przychodzącemu do szkoły zainteresowania i myśli ludzi dorosłych, wychodzenie od swobodnej ekspresji we wszystkich dziedzinach, bowiem ma to wpływ na psychikę i świadome zachowanie się dzieci;
- wychowanie wczesnoszkolne jest naturalnym przedłużeniem życia rodzinnego, co pozwala dziecku lepiej zaadaptować się do nowych warunków. Funkcje życiowe przebiegają normalnie; świadome są odpowiedzialności, godności i człowieczeństwa;
- praca zindywidualizowana, która pobudza dzieci do brania na siebie odpowiedzialności;
- wywiady, doświadczenia, referaty, które wyrabiają w dziecku przekonanie, że żadna prawda, żadna wiedza nie przyjdzie do niego gotowa z podręczników lub ust nauczyciela, że musi przejść przez sito jego własnego rozumowania. W ten sposób budzi się wśród uczniów niepokój społeczny i moralny, wątpliwości naukowe i humanistyczne. Pozwala to stworzyć z naszych dzieci ludzi, którzy potrafią po ludzku zareagować w różnych sytuacjach przyszłego życia.

Zastosowanie pedagogii Freineta pozwala tak projektować okazje edukacyjne, aby jednym z elementów było demokratyczne wychowanie, respektujące prawa dziecka i ucznia w takim samym stopniu jak obowiązki wobec wspólnoty, w której uczestniczą. Składają się na to również wiadomości o życiu społecznym, funkcjonowaniu państwa, a także umiejętności:

- dyskusowania, wyrażania swoich myśli i sądów, ale także słuchania innych,
- pracy indywidualnej i grupowej,
- podejmowania decyzji i odpowiedzialności,
- rozwiązywania konfliktów,
- respektowania prawa i wolności innych,
- uczestnictwa w zarządzaniu życiem klasy, szkoły,
- budowania różnych projektów, ich realizacji i ewaluacji.

Urzeczywistnianie samorządności realizuje się w całokształcie życia szkolnego, przejawia się to poprzez:

- budowanie klimatu klasy, gdzie obowiązuje zwykle klasowy kontrakt opracowany przez cały zespół,

- respektowanie praw dzieci ze zwróceniem uwagi na wartości, które je wzbogacają,
- tworzenie takich wychowawczych relacji, które umożliwią dziecku społeczne doświadczenia indywidualne i grupowe z jednoczesnym respektowaniem przyjętego porządku, koniecznego do funkcjonowania grupy,
- tworzenie dzieciom możliwości swobodnego wyrażania się na forum grupy i decydowania zgodnie z przyjętymi odpowiedzialnościami,
- swobodną ekspresję, gdzie respektowane jest prawo do „inności”, „bycia sobą”, prawo do wolności wyrażania swoich myśli, przeżyć przy pełnym poczuciu bezpieczeństwa,
- stwarzanie szansy autentycznej działalności społecznej, opartej na współdziałaniu i współpracy zespołu klasowego i środowiska („narada klasowa”, „gazetka wychowawcza”),
- prawo uczestnictwa w planowaniu grupowym i indywidualnym, w realizacji przyjętych zadań i odpowiedzialności, a także w samokontroli i ewaluacji.

Kilka praktycznych przykładów

Skrzydłaki – działalność charytatywna, działania na rzecz innych

Projekt „Skrzydłaki” ma podkreślać ważne dla nas fundamentalne wartości i ideały: miłość do ludzi, niezgodę na krzywdę innych, odwagę cywilną, pokorę i skromność w czynieniu tego, co uczynić należy, umiejętność sprzeciwiania się złu, tolerancję i kierowanie się w życiu jasnymi wartościami. Powstał też fundusz „Skrzydłaki”, są to środki przekazane jako kapitał początkowy na rzecz działalności projektu. Wolontariusze „Skrzydłaki” przez cały rok zbierają pieniądze dla potrzebujących, których zdecydowali się wspierać. Decyzja o tym, komu będzie udzielona pomoc, jest co roku podejmowana wspólnie przez wszystkich wolontariuszy.

Spółdzielnia uczniowska

Spółdzielnia jest „lekcją przedsiębiorczości” – powstała, aby rozwijać i pielęgnować w uczniu kreatywność, innowacyjność, umiejętność planowania, organizowania oraz analizowania podjętych działań. Najlepszym sposobem osiągania celów przedsiębiorczości jest działanie oraz stosowanie metod

aktywizujących, które pozwolą uczniowi czynnie uczestniczyć w zajęciach i zdobywać wiedzę, która zapoczątkuje w przyszłym życiu zawodowym. Najlepszym polem do podejmowania pierwszych inicjatyw i przedsięwzięć jest najbliższe dziecku środowisko – szkoła, dom, miejsce zamieszkania. Dominują zajęcia praktyczne, wycieczki tematyczne, wywiady z przedsiębiorcami, obserwacje, doświadczenia, gry edukacyjne, sytuacje problemowe.

Opracowanie, wdrożenie i przestrzeganie „Reguł życia szkoły”

Zasady regulujące życie całej szkoły były tworzone przez ogólne zebranie uczniów. Najpierw odbyły się narady w klasach, podczas nich uczniowie ustalili, co im przeszkadza, co chcieliby zmienić. Następnie przedstawiciele klas zaprezentowali stanowisko swoich kolegów, mogli wносить poprawki, zgłaszać propozycje zmian. W regułach życia szkoły zostały zapisane: prawa, obowiązki i sankcje wynikające z nierespektowania reguł. Sankcje związane są z naprawieniem zła, uporządkowaniem tego, co się zburzyło, udziałem w jakiejś akcji, a wszystko po to, żeby skompenzować wyrządzoną krzywdę.

„Skrzynka wychowawcza” w szkole i „gazetka wychowawcza” w klasach

Do niej uczniowie wrzucają swoje uwagi zgodnie z podanymi niżej hasłami: gratulujemy, życzymy sobie, krytykujemy. Dzieci swobodnie wpisują swoje uwagi. Dotyczą one krytycznych spostrzeżeń odnośnie zachowania kolegów, wyrażają zadowolenie z jakiejś pracy lub wydarzenia, przedstawiają pomysły kierowane pod adresem uczniów, czy też nauczyciela. Każda notatka musi być podpisana. Zapisy rozpatrywane są wnikliwie podczas zebrania społeczności klasowych lub szkolnych.

Wybory do Samorządu Szkolnego

- Uczniowie uczestniczą we wspólnej „naradzie”, której celem jest podjęcie decyzji, czy chcieliby coś zmienić w klasie, szkole, dyskutują, w jaki sposób można będzie wprowadzić te zmiany.
- Organizujemy wspólnie z dziećmi wyprawę badającą środowisko szkolne. Uczniowie przygotowują się do przeprowadzenia wywiadów (z nauczycielami oraz uczniami), dzięki

Fot. E. Demczuk

- którym zdobędą wiedzę o tym, kto i w jaki sposób rządzi w szkole, przygotowują listę pytań, ustalają terminy wywiadów.
- Po przeprowadzeniu wywiadów uczniowie przedstawiają wyniki swojej pracy.
 - Uczniowie poznają obowiązujące w szkole reguły, prawa i obowiązki, analizują teksty (regulaminy, statut szkoły) pod kątem zapisów dotyczących dzieci.
 - Podczas narady klasowej dzieci rozmawiają o organizacji wyborów do władz SU, poznają procedurę wyborczą do władz SU, wskazują, jakie działania towarzyszą kampanii krok po kroku.
 - Przy wsparciu nauczyciela budują swoją kampanię wyborczą. Planują kolejne jej etapy, uwzględniają podział zadań i sposób wyboru przedstawicieli do SU.
 - Kolejnym ważnym krokiem jest ustalenie cechy kandydata, uczniowie inicjują działania w ramach kampanii „Mój kandydat – Twój kandydat – Nasz kandydat”, określają pożądane cechy osoby reprezentującej uczniów – kandydata do władz SU.
 - Wykorzystując różne środki, realizują zgodnie z przyjętymi zasadami współtworzonymi przez całą społeczność uczniowską, kampanię wyborczą do SU oraz aktywnie uczestniczą w wyborach.

Odpowiedzialności

Do tradycji szkoły należy pełnienie dyżurów przez uczniów. W tym celu proponuję wyznaczyć wielu odpowiedzialnych za różne sprawy. Odpowiedzialni za dane zadanie są zmieniani raz w tygodniu. Przykłady odpowiedzialności:

- przygotowanie narady szkolnej (zapisanie na tablicy porządku dnia, zebranie karteczek ze „skrzynki wychowawczej”),

- zapisywanie spraw i decyzji z narady szkolnej,
- hodowla roślin doniczkowych,
- porządek w szatni,
- wystawka prac uczniowskich,
- specjalista od plakatów,
- strażnik kluczy,
- organizator sportowy,
- czyścioch,
- strażnik czasu,
- porządek na korytarzu szkolnym.

Konferencje dziecięce

Prowadzenie Konferencji dziecięcych to jedno z działań Samorządu Uczniowskiego, które przygotowują uczniowie klas starszych we współpracy z młodszymi.

Na początku roku szkolnego uczniowie w klasie zgłaszają się do prowadzenia tego typu spotkań i przedstawiają tematykę swojej konferencji. To w klasach dokonuje się wyboru najciekawszego tematu i zgłasza się wytypowane osoby do opiekuna Samorządu Uczniowskiego. Wybrani uczniowie pod kierunkiem wychowawcy przygotowują i prowadzą takie spotkanie. Udział w konferencjach dziecięcych jest dobrowolny, każdy uczeń decyduje, w którym spotkaniu chce wziąć udział. Należy podkreślić, że podczas tych konferencji prowadzący uczniowie dzielą się wiedzą i doświadczeniem z kolegami, równocześnie zachęcają ich do rozwijania swoich zainteresowań i pasji.

Dziecięca Rada Dialogu Szkolnego

Dyrektor szkoły powołała Dziecięcą Radę Dialogu Szkolnego. Dzieci są partnerami do różnego rodzaju projektów oraz mają głos doradczy. Spotkania odbywają się cyklicznie, każdy członek Rady może zgłaszać pomysły, ale też uwagi. Rada ma charakter konsultacyj-

ny. Zadaniem Rady jest wyrażanie opinii, w tym przedstawianie propozycji w kwestiach dotyczących dzieci, a także tych związanych z planowanymi działaniami. Kadencja Rady trwa jeden rok. Na pierwszym posiedzeniu Rady dyrektor przedstawia członkom planowany harmonogram posiedzeń. W trakcie obrad dzieci zgłaszają swoje oczekiwania wobec szkoły, ale też śmiało mówią, co im przeszkadza i co należy poprawić.

Urzeczywistnianie samorządności musi być obecne w całokształcie działalności szkoły, powinno być działaniem permanentnym i konsekwentnym. Nie jest to łatwe zadanie, bo wymaga oddania części władzy uczniom, ciągłej refleksji i twórczych poszukiwań bardziej skutecznych form pracy wychowawczej, we współpracy z uczniami i nauczycielami. Podejmijmy z odwagą to wyzwanie.

Słowa kluczowe: samorządność, samorządność w szkole, pedagogika Freineta.

BIBLIOGRAFIA:

Freinet C.: *O szkołę ludową*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 1976. ISBN (brak).

Kędra M.: *Jak latać bez skrzydeł – sprawdzone pomysły na udane zajęcia edukacyjne*. Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2004. ISBN 83-7308-353-7.

Semenowicz H.: *Nowoczesna Szkoła Francuska Technik Freineta*. Otwock: Wydawnictwo PSAPCE, 1995. ISBN 83-902961-1-X.

* * *

Marzena Kędra – dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej Cogito w Poznaniu, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej. Posiada III stopień specjalizacji zawodowej, tytuł Honorowy Profesor Oświaty. Przewodnicząca Krajowego Zespołu Koordynacyjnego Polskiego Stowarzyszenia Animatorów Pedagogiki C. Freineta. Autorka i realizatorka wielu programów oraz innowacji pedagogicznych, autorka ponad 30 publikacji z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej, w tym między innymi programów nauczania oraz pozycji: *Ścieżki edukacyjne opracowane metodą projektów dla klas I–VI szkoły podstawowej – przewodnik metodyczny*, *Jak latać bez skrzydeł, Razem z dzieckiem, Włączanie rodziców w edukację dzieci, Wychowanie moralne i obywatelskie*. Autorka, organizatorka i uczestniczka wielu konferencji ogólnopolskich i międzynarodowych. Jej dwa programy nauczania do edukacji wczesnoszkolnej otrzymały I nagrodę w konkursie ORE na modelowe programy nauczania. Autorka i realizatorka kilkunastu projektów grantowych. Uhonorowana tytułami „Nauczyciel Roku 2012”, „Ambasador innowacyjnych idei i praktyk pedagogicznych”, „Dyrektor Roku 2010”.

Małgorzata Janusiewicz
Zespół Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych
we Wrocławiu

E'viva Erasmus +!

Jakiś czas temu pisałam o przygotowaniu do projektu Erasmus + AK1 w Zespole Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych we Wrocławiu. Jak przebiegały wyjazdy i doświadczenia szkoleniowe? Oto kilka słów na ten temat...

Doświadczenie to najlepsza metoda poznawania i uczenia się. Dlatego projekty realizowane w ramach Erasmusa Mobilność Kadr są tak doskonałym pomysłem. Oczywiście trzeba najpierw zebrać grupę zainteresowanych, solidnie opracować program i – co jest najtrudniejsze – tak ten program przedstawić i przygotować formalnie poprawnie dokumentację (zdobywając jednocześnie poparcie i deklarację współpracy ze strony dyrekcji szkoły), by znalazł uznanie w oczach komisji kwalifikującej z Agencji Narodowej.

Grupa projektowa Euro Innowacji z Zespołu Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych z Wrocławia, która w lipcu i sierpniu 2016 r. brała udział w szkoleniach na Malcie i w Yorku, zyskała bardzo wiele doświadczeń, zarówno językowych, kulturowych, jak i metodycznych, wykorzystywanych teraz w pracy z uczniami. Pośród sześciu zrealizowanych kursów trzy dotyczyły doskonalenia językowego i metodycznego, trzy następne różnorodnego wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu, m.in. w klasach dwujęzycznych. Każde ze szkoleń wyjazdowych przyniosło ze sobą wartość dodaną; dzięki zanurzeniu w języku i kulturze kraju pobytu, każdy z uczestników pogłębił umiejętności językowe i poszerzył świadomość kulturową krajów anglojęzycznych; dla wszystkich uczestników była to niezwykła przygoda.

Po pierwsze: przygotowania do wyjazdu

By skorzystać maksymalnie z nadchodzących szkoleń, należało się do nich dobrze przygotować; dlatego już wcześniej zebraliśmy najważniejsze informacje na temat Malty i Yorku oraz stworzyliśmy Słowniczek przydatnych zwrotów maltańskich i angielskich – wszystkie te informacje zamieściliśmy na opracowanej przez naszą koleżankę stronie WWW dotyczącej projek-

tu. Skorzystaliśmy także wcześniej z możliwości szkoleń elearningowych na eTwinning – kursy: „Tydzień z Prezi”, „Tydzień z edycją grafiki online” oraz „Tydzień z WordPress”. Wszystko to miało wspomóc nas w dokumentowaniu realizacji projektu; w tworzeniu stron, kreowaniu bloga oraz współredagowaniu szkolnej strony internetowej w wersji dwujęzycznej.

Szkolenia pozwoliły nam na: praktyczne przeciwienie konfiguracji własnego CMS (każdy uczestnik otrzymał własny serwis WordPress z dostępem administratora do konfiguracji); wstawianie menu, kategorii, stron, podstron; konfigurację wyglądu strony – wybór i instalację szablonu; publikowanie postów, artykułów i multimediów; wstawianie podstawowych skryptów html.

Po drugie: przygotowanie dokumentów

Trzeba też pamiętać, że takie dokumenty jak Europass Językowy należy przygotować wcześniej. Europass Językowy wypełniamy przed mobilnością oraz kolejny raz po jej zakończeniu – w ten sposób pięknie i wyraziście dostrzegamy – i dokumentujemy – postęp, który zawdzięczamy uczestnictwu w projekcie. Z kolei Europass Mobilność – w wersji dwujęzycznej – jest naszym najważniejszym dokumentem i dlatego najwygodniej wstępnie go przygotować, tak by sprawniej po zakończeniu szkolenia niezwłocznie go wydrukować i potwierdzić.

Po trzecie: wygoda i bezpieczeństwo

Warto rezerwować lot i noclegi, gdy tylko spłyną pierwsze pieniądze projektowe – to oczywiste, że im wcześniej, tym jest taniej. Do wyboru mamy zawsze pobyt w rodzinie wraz z utrzymaniem, hostele lub miejsca hotelowe – różnych kategorii. Można szukać miejsc na własną rękę lub zdać się na organizatora. Problemатyczne czasem

jest przewalutowanie złotówki, bo w takiej walucie otrzymujemy dotację – co jest potrzebne, by opłacić kursy i pobyt. W zeszłym roku szczególnie kurs funta brytyjskiego wyczyniał ewolucje... Na to nie ma rady – trzeba zdać się na wycieczkę... Wszystkie wydatki dokumentujemy fakturami – musimy je zawsze dostarczyć księgowym. I należy oczywiście się ubezpieczyć!

I wreszcie – Ahoj! Erasmusowa przygodo!

Czego się nauczyliśmy:

• Kurs: Technology Enhanced Learning

Jedna z uczestniczek kursu, Arleta Szydłowska (anglistka) tak napisała o zajęciach: „Tworzyliśmy strony internetowe w serwisie wix, nauczyliśmy się m.in. tworzyć i edytować podstrony, zamieszczać na nich teksty, zdjęcia, filmy. Poznaliśmy również sposoby zamieszczania nagłówków i wiadomości z wybranych stron lub blogów przy pomocy kanałów RSS. Sporo czasu poświęciliśmy na tworzenie i edytowanie 'podcastów' – publikacji dźwiękowych, które można zamieszczać online i wykorzystywać do celów edukacyjnych. Stworzyłam też swój pierwszy mówiący awatar. Korzystaliśmy z programu »Hot Potatoes«. Jest to pakiet, składający się z sześciu aplikacji, przeznaczony do tworzenia różnych form ćwiczeń, quizów i testów online.

»Malta Experience« to tytuł mojej strony internetowej utworzonej w trakcie trwania kursu. Jest to pierwsza strona www, jaką samodzielnie stworzyłam! Zajmowaliśmy się pobieraniem oraz edycją filmów wideo oraz tworzeniem własnych filmów w programie »Movie Maker«. Do filmu można podłożyć ścieżkę dźwiękową, można też dodawać tytuły, różne komentarze, przejścia, napisy końcowe. Do swojego nauczycielskiego e-portfolio mogę dodać też dwa nowe elementy: pra-

cę z aplikacją »Puzzlemaker« oraz umiejętności związane z metodą WebQuest. »Puzzlemaker« to narzędzie do tworzenia krzyżówek, wykreślanek, labiryntów, kryptogramów itp. Kolejnym serwisem jest »Mindomo«. Umożliwia tworzenie atrakcyjnych map myśli (pokazujących zależności pomiędzy różnymi elementami, zaopatrzonych w ilustracje, filmy wideo, linki do innych stron). Innym ciekawym serwisem edukacyjnym, który na pewno wykorzystam w pracy jest »Storybird«. Strona storybird.com pozwala na tworzenie wizualnych opowieści z wykorzystaniem ogromnej bazy ciekawych ilustracji. Serwis inspiruje i zachęca do kreatywnego wykorzystania języka».

• Methodology & ICT Tools for Teachers Working with CLIL

Na innym kursie szkolił się Szymon Kiecenka (fizyk i matematyk, uczący w klasie dwujęzycznej): »ETI – Executive Training Institute to profesjonalna instytucja organizująca kursy dla kadry nauczycielskiej. Zajęcia odbywały się w budynku ESE – European School of English, w nowoczesnej, w pełni wyposażonej szkole. Poznaliśmy gruntownie, czym jest CLIL, co jest jego główną cechą, jak budować lekcje i jakie efekty można uzyskać. Lekcja CLIL – czyli nauczanie w klasie dwujęzycznej – może być ukierunkowana dwutorowo, może służyć głównie poznaniu treści danego przedmiotu albo skupia się na poznaniu języka angielskiego w danym temacie. Głównym celem, jaki został nam określony, było przygotowanie lekcji z wybranego przez nas przedmiotu, bazując na 5 C's, czyli Content, Communication, Competence, Cognition oraz Community. Te 5 filarów stanowi szkielet każdej lekcji CLIL, do którego dobudowujemy całą resztę. Chcecie ostatnie minuty lekcji wykorzystać na naukę przez zabawę? I do tego poćwiczyć angielskie słownictwo? Świetnym rozwiązaniem jest Quizizz. Po zalogowaniu (oczywiście wymagana jest wcześniejsza rejestracja) wchodzimy do bazy tysięcy różnych testów z wielu dziedzin nauki, które możemy wykorzystać na naszej lekcji».

• **Kurs Methodology Revisited, Revitalised, Renegised-Language Teaching Methodology**, w którym uczestniczyła Wioletta Waldowska to: »Methodology revisited», czyli odświeżenie metodyki nauczania i poznanie nowych, cieka-

wych, interaktywnych form zadań do wykorzystania na lekcjach. »Poznajemy, na jak wiele sposobów można wykorzystać dyktanda, filmy, piosenki, opowiadania na lekcjach, dowiadujemy się też o nowych stronach z bazą materiałów opracowanych przez nauczycieli dla nauczycieli. Kolejnym tematem była, nielata dla każdego nauczyciela-językowca, kwestia poprawiania błędów. Z jednej strony na tym polega praca nauczyciela, żeby korygować, sprowadzać na ścieżkę poprawności, z drugiej strony, zbyt częste poprawianie błędów zniechęca lub onieśmiela ucznia (zwłaszcza jeśli chodzi o wypowiedzi ustne). Uświadomiliśmy sobie, że w przypadku języka angielskiego, jego wielu odmian, wyrażen potocznych, nie ma sensu za cel obierać uzyskanie stuprocentowej poprawności wypowiedzi uczniów – o wiele ważniejsza jest ich płynność i komunikatywność. Prowadząca zasugerowała ciekawe rozwiązanie, takie jak sprawdzanie wypowiedzi pisemnych uczniów tylko pod jednym kątem, np. tylko pisowni wyrazów lub użycia czasów przeszłych. W ten sposób uczeń otrzymuje przejrzystą informację na temat swojej jednej, konkretnej umiejętności.

Na breakingnewsenglish.com znajdziemy lekcje oparte na newsach, podzielone na 7 kategorii (stopni trudności), do każdego tekstu dołączono bogaty zestaw ćwiczeń. Strona <http://lessonstream.org> prezentuje ćwiczenia z materiałami filmowymi, z przypisanym do każdej lekcji poziomem trudności, wyszukiwaniem materiałów wg typu ucznia (dorosły, nastolatek, młodzi ludzie, tematy biznes, system CLIL), z gotowymi scenariuszami lekcji. Z kolei onestopenglish.com to bogata baza materiałów business, ćwiczeń gramatycznych, ćwiczeń zgrupowanych wg umiejętności, zadań dla dzieci i dla nastolatków oraz materiałów metodycznych. <http://www.manythings.org/hmf/> zawiera ćwiczenia, utrwalające, głównie słownictwo, np. za pomocą popularnej gry Hangman – dostępnych jest wiele kategorii słów, np. Animals, Kitchen, Diseases, Travel. Poznaliśmy wiele propozycji krótkich ćwiczeń na początku, w środku lekcji i na koniec (kiedy np. zostało nam 5 min lekcji) – znajdziemy je na <http://www.developingteachers.com/plans/warmers.htm>, a słowniki online na: <http://www.glosbe.com> (wielojęzyczny darmowy słownik online), <http://www.visuwords.com> (ciekawych słownik, przedstawiający graficznie,

w ruchomy sposób, wybrane słowo i inne, kojarzące się z nim wyrażenia)».

• Innym kursem, doskonalącym język angielski, był **Fluency and English Language Development for Teachers**.

»Trzeba powiedzieć, że sposób prowadzenia zajęć był doskonale dostosowany do umiejętności i preferencji kursantów. Podstawową zasadą było doskonalenie umiejętności językowych dzięki ciągłej komunikacji ze sobą i z nauczycielem. Zajęcia były naprawdę ciekawe – interesujące tematy, także polityczne, kulturowe... Idiomy i phrasal verbs, wymowa i intonacja, dyskusje aktualne i polityczne. Czytanie fragmentów aktualnej prasy, oglądanie wiadomości, rozmowy m.in. o demokracji i jej braku, o uchodźcach, o sposobach radzenia sobie ze zmianami w Europie (także z Brexitem...). Pracowaliśmy nad poprawnością gramatyczną mowy zależnej i właściwą intonacją zdaniową... Zabawnie i sympatycznie mijał czas zajęć, bo każdy był aktywny i działał zespołowo i w parach – odgrywaaliśmy scenki, »licytowaliśmy» zdania... Lekcje stały się zabawą... Prowadzący wskazał nam dostępne i pomocne w rozwoju naszych kompetencji językowych źródła internetowe – ze szczególnym uwzględnieniem materiałów BBC. Naprawdę świetne!» – napisała W. Waldowska.

Wrażenia turystyczne

Pierwsze wrażenie z pobytu na Malcie to odczucie egzotyki, ale też ciasnoty, wszystko tutaj wydaje się być takie ściśnięte, domy, ulice, sklepy, chodniki szerokości metra lub mniej, ale to zrozumiałe, kiedy się jest w kraju, którego powierzchnia praktycznie równa jest powierzchni Wrocławia. W piątki lekcje kończyły się wcześniej, o 12:30. Nie oznaczało jednak, że był to koniec zajęć w tych dniach. Wieczorem szkoła organizowała tak zwany program socjalny, który również prowadził do »zanurzenia się» w języku angielskim. Poznawaliśmy też kulturę Malty. Stolica Malty – Valetta ze swoimi potężnymi fortyfikacjami, licznymi kościołami i pałacami stanowi światowe dziedzictwo UNESCO, a w 2018 r. będzie Europejską Stolicą Kultury.

Każdy z uczestników skorzystał jako nauczyciel i metodyk, ale także jako człowiek. Wyjazd był czasem nie tylko na naukę, ale i na zwiedzanie, pozna-

Marzena Sula-Matuszkiewicz
PBW w Krakowie

Uczenie się przez działanie

To doświadczenie i praktyka z podejmowania działalności społecznej najefektywniej kształtują racjonalne i świadome postawy obywatelskie.

nie niezwyklej historii Malty, odpoczynek na kamiennej plaży (nie za długi, bo bardzo było gorąco!), nawiązanie kontaktów z nauczycielami z całej Europy. Takie znajomości budują otwartość i dają szansę na dalszą współpracę. Oczywiście najgłębszy sens i cel uczestnictwa w projekcie polega na wykorzystaniu tych nowych doświadczeń w pracy z uczniami. Ale to wymaga osobnego omówienia w następnym artykule.

Słowa kluczowe: Erasmus +, szkolenia wyjazdowe.

Artykuł powstał we współpracy z: Arletą Szydłowską, Ewą Pastusińską, Wioletta Waldowską i Szymonem Kiecenką – nauczycielami Zespołu Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych we Wrocławiu.

* * *

Dr Małgorzata Janusiewicz – jest nauczycielem dyplomowanym, polonistą, egzaminatorem maturalnym i ekspertem do spraw awansu zawodowego nauczycieli. Uczy od 25 lat, obecnie w szkole ponadgimnazjalnej w Zespole Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych we Wrocławiu. Uczy także przedmiotów autorskich, np. Języka Komunikacji Nowych Technologii. Jest autorką książki *Literatura doby Internetu*, wyd. Universitas, Kraków 2013.

Reforma edukacji

Pod adresem: www.reformaedukacji.men.gov.pl znajduje się specjalny serwis informacyjny o zmianach w systemie edukacji.

Na stronie internetowej „Dobrej Szkoły” znaleźć można najważniejsze informacje na temat reformy edukacji z punktu widzenia rodzica, ucznia, nauczyciela oraz organu prowadzącego szkołę. Znajdują się tam wiadomości dotyczące głównych zmian w ustroju szkolnym, m.in.: przekształcenie szkół, nowych rozwiązań w systemie kształcenia zawodowego, ochrony miejsc pracy dla nauczycieli, kształcenia specjalnego czy egzaminów zewnętrznych.

Na stronie internetowej każdy rodzic może sprawdzić, do jakiej szkoły uczęszczać będzie jego dziecko od 1 września 2017 r. Znajdują się tam także kontakty telefoniczne do pracowników MEN, którzy pozostają do dyspozycji oraz harmonogram wprowadzania zmian w systemie edukacji.

Departament Informacji i Promocji
Ministerstwo Edukacji Narodowej

W jaki sposób najlepiej uczyć młodzież zasad współżycia w społeczeństwie, tolerancji i odpowiedzialności? Można to czynić poprzez dostarczanie wiedzy na ten temat lub wybrać bardziej efektywną drogę, czyli osobiste zaangażowanie uczniów w działania i wszelkie formy aktywności społecznej. Jedną z nich jest praca w samorządzie szkolnym, uznana przez autorkę książki *Samorząd uczniowski nie bibelot* za nowocześniejszą i lepszą formę nauczania, mającą wiele wspólnego z projektem edukacyjnym. Nauczanie w tej formie realizuje się poprzez własne działania uczniów, którzy w ten sposób kształcą umiejętności i kompetencje w zakresie planowania, poszukiwania i przetwarzania informacji, organizacji pracy w zespole.

Samorządność uczniowska jest niezwykle istotnym elementem pracy wychowawczej, ale i też wyzwaniem dla nauczyciela opiekuna samorządu, który kształcąc przedsiębiorczość swoich uczniów w rozszerzanej systematycznie autonomii, sam musi posiadać umiejętności organizacyjne i odwagę zrezygnowania z autokratycznego stylu zarządzania. W uczeniu samorządności chodzi o wychowanie jednostek o wewnętrznej lokalizacji systemu kontroli, czyli ludzi aktywnych, którzy uważają, że oni sami ponoszą odpowiedzialność za efekty swoich działań. Ich przeciwnostwem są osoby bierne, obarczające zły los winą za własne niepowodzenia. To jednostki z zewnętrznym umiejscowieniem kontroli; najpierw marni uczniowie, a później marni pracownicy.

Kształcenie kompetencji społecznych dokonuje się również poprzez zaangażowanie – w tak popularny obecnie – wolontariat. Wymaga on jednak szczególnej postawy jednostki – ukierunkowania siebie samego ku wartościom ponadosobistym. Badania naukowe dowiodły, że poczucie sensu życia i samorealizacji człowieka pozostają w pozytywnej kore-

lacji z jego zdrowiem psychicznym i somatycznym. Szczególne znaczenie w tej kwestii ma wolontariat, który stanowi źródło silnego poczucia sensu życia, własnej skuteczności i kompetencji, mobilizuje do aktywnego stylu życia oraz wyzwała pozytywne emocje.

Pracy wolontariackiej towarzyszy także doświadczenie satysfakcji życiowej płynącej z dokonanych osobistych wyborów, co skutkuje motywacją do dalszego zaangażowania w bezinteresowną pomoc innym. Pożądany dla komfortu psychicznego człowieka jest również efekt zmniejszenia odczucia lęku przed dolegliwościami somatycznymi, a taki stan odnotowano wśród wolontariuszy poddanych badaniom psychologicznym. Mając na uwadze te korzyści, działalność wolontariacka powinna znaleźć swoje miejsce zarówno w promocji zdrowia, jak i w prewencji zaburzeń. Ta forma aktywności może wpłynąć na poprawę jakości życia i samopoczucia młodego pokolenia, a także może być formą pracy terapeutycznej z osobami z grupy ryzyka w opanowaniu negatywnych emocji. Specjaliści z zakresu pedagogiki społecznej podkreślają edukacyjną funkcję wolontariatu. Aktywność wolontariacka umożliwia wszechstronny rozwój jednostki, która zdobywa nowe doświadczenia, rozwija swoje zdolności i umiejętności i „wyposaża się” w zespół pożądanych społecznych kompetencji.

PREZENTOWANA LITERATURA:

1. Bojarska Lucyna: *Samorząd uczniowski nie bibelot*. Warszawa: ABC a Wolters Kluwer business, 2011. ISBN 978-83-264-1505-0, sygn. 258306, 258307.
2. Stawiarska Patrycja: *Wolontariat ho-spicyjny: perspektywa interdyscyplinar-na*. Warszawa: Difin, 2011. ISBN 978-83-7641-369-3, sygn. 256682, 256683.
3. *Wolontariat szansą rozwoju społeczne-go*, red. nauk. Anna M. Kola, Katarzyna M. Wasilewska-Ostrowska. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, 2012.

ISBN 978-83-89163-90-5, sygn. 261412,
261413.

Słowa kluczowe: samorząd uczniowski, wolontariat, praca wolontariacka.

* * *

Marzena Sula-Matuszkiewicz jest kierownikiem Czytelni Głównej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie.

Pożegnanie

Można odejść na zawsze, by stale być blisko.

ks. J. Twardowski

Z głębokim żalem zawiadamiamy o nagłej śmierci naszego Kolegi i Przyjaciela – **mgr. Stanisława Lisa** – absolwenta wydziału geograficzno-biologicznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Przez wiele lat pracował jako nauczyciel w Szkole Podstawowej w Warzęgowie, następnie w latach 1960–1964 w Szkole Podstawowej w Gawronach. Od 1964 r. pełnił obowiązki kierownika Szkoły Podstawowej w Dąbrowce Szczepanowskiej. W latach 1967–1994 był dyrektorem Szkoły Podstawowej nr 1 w Szywnaldzie.

W Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie pracował od 1994 r., pełniąc funkcję nauczyciela konsultanta i kierownika wielu kierunków studiów, kursów kwalifikacyjnych i doskonalących oraz różnorodnych form doskonalenia nauczycieli. Organizator licznych konferencji regionalnych, autor ciekawych poradników i materiałów edukacyjnych.

Stale i z ogromnym zaangażowaniem współpracował z różnymi uczelniami wyższymi, instytucjami oraz samorządami. Oddany uczniom, studentom i nauczycielom. Z pasją organizował rajdy, wycieczki i inne formy wypoczynku dla studentów i pracowników Ośrodka.

Człowiek wielkiego formatu, dobry, łagodny i niezwykle wszystkim życzliwy. Z oddaniem i poświęceniem pomagał wielu pokoleniom uczniów, studentów nauczycieli i współpracowników. Wielokrotny laureat Nagród Ministra Oświaty i Wychowania oraz Kuratora Oświaty. Odznaczony Brązowym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Pogrążeni w głębokim smutku żegnamy naszego Kolegę i Przyjaciela. Rodzinie śp. Stanisława składamy wyrazy współczucia.

Dyrekcja i pracownicy MCDN

Kinga Anna Gajda
Uniwersytet Jagielloński

Polski Petersburg

Edukacja muzealna przestaje być tylko uzupełnieniem edukacji szkolnej i staje się wartością samą w sobie, czy też wizytówką muzeum.

Pedagogika muzealna/galeryjna odwołuje się przede wszystkim do przedmiotów z zakresu nauk społeczno-humanistycznych, z jednej strony uzupełnia podstawę programową, z innej wprowadza całkiem nowe treści, wspomaga kształcenie, ale i kształtuje kompetencje miękkie. Przez jednych zaliczana jest do edukacji nieformalnej, pozaszkolnej, przez innych stawiana pomiędzy edukacją szkolną a nieformalną. To co istotne, to fakt, iż za każdym razem odbywa się ona w muzeum lub z wykorzystaniem eksponatów muzealnych poza gmachem instytucji, bądź – coraz częściej – prowadzona jest przez edukatorów muzealnych w przestrzeni około-muzealnej, która to staje się zewnętrznym muzeum. Bowiem tak jak zmienia się definicja muzeum, tak jak rozszerzane są funkcje muzeum, tak też postępuje edukacja muzealna.

Edukacja przejmuje muzealną misję kształtowania społeczeństwa, popularyzacji wiedzy oraz wyrabianie postawy szacunku wobec dziedzictwa. To edukacja kulturalna, a zatem taka, która sięga po edukację twórczą, artystyczną, odbywającą się w instytucjach kultury – teatrze, kinie, muzeum, galerii – i prowadzona jest w celu ochrony dziedzictwa kulturowego, budowania tożsamości kulturowej i kreowania postawy dialogu, szacunku, tolerancji i akceptacji wobec wszelkich kultur. I właśnie taka postawa – postawa upowszechniania podstawowych wartości kultury, historii oraz nauki, a także kształtowania wrażliwości poznawczej i estetycznej przyświeca edukacji muzealnej.

Prowadzenie edukacji jest jednym z celów pracy muzeów wpisanych do Ustawy (art. 2 pkt 5 i 10). I choć działalność większości muzeów towarzyszy edukacja, trudno mówić o niej ogólnie. O formach tejże edukacji, jej poziomie, zakresie, dynamice decyduje specyfika muzeum, rodzaje jego działalności, forma finansowania, jego wielkość, miejsce, w którym się ono znajduje, a przede

wszystkim ludzi. I choć wydaje się to być truizmem, edukacja muzealna przede wszystkim zależy od świadomości, zaangażowania, a często i możliwości poszczególnych osób.

Ponadto kolejnym czynnikiem utrudniającym mówienie globalne o edukacji muzealnej jest fakt, który podkreśla Piotr Górajec w *Forum edukatorów muzealnych*, kiedy pisze, że „muzea wręcz rywalizują ze sobą, tworząc programy edukacyjne skierowane do szerokiego grona odbiorców”. Dla wielu edukacja stanowi rodzaj promocji, czy też sposób na wychowanie przyszłych odwiedzających. I choć rywalizacja może wydawać się pejoratywnie nacechowana, však przeczy współpracy (choć takowa też istnieje wśród muzealników, choć bardzo rzadko), to w tym wypadku staje się często motywatorem, inicjatorem nowych rozwiązań edukacyjnych. Jak pisze dalej Górajec „sytuacja ta tworzy dla muzeów i samych muzealników nową interesującą jakość” i powoduje coraz większe zainteresowanie działalnością wystawienniczą muzeów, ale i – a może przede wszystkim – edukacyjną oraz pokazuje, że można i warto spędzić ciekawie czas w muzeum. Edukacja muzealna przestaje zatem być tylko uzupełnieniem edukacji szkolnej i staje się wartością samą w sobie, czy też wizytówką muzeum. Coraz częściej bowiem edukatorzy dążą do tego, aby muzeum stało się Instytucją Kultury.

Dorota Folga-Januszevska w książce *Muzeum: fenomeny i problemy* pisze o muzeach jako „multiinstrumentalnych instytucjach kultury, nauki, edukacji”¹ i zauważa, że stają się one czynną formą przepływu nauki i doświadczeń. Muzeum/galeria w dynamicznym świecie przestaje być świątynią, miejscem sacrum, w którym obowiązują odmienne od codziennych normy zachowań, i staje się miejscem edukacji i rozrywki, które już nie tylko udostępnia muzealia, ale pozwala je interpretować, komentować, które nie tylko pokazuje eksponaty, ale opowiada o nich, stają się one elemen-

POLSKI PETERSBURG
ПОЛСЬКІЙ ПІТЕРБУРГ

tem narracji. Toteż uczestnicy edukacji muzealnej mają poczuć się w muzeum nie jak w świątyni, ale bezpiecznie, muzeum bowiem to przestrzeń dialogu, wymiany poglądów, spotkania, współpracy, miejsce, które edukatorzy określają jako „żywe”. Muzeum poprzez wprowadzenie odbiorców do procesu edukacji, a często samo-edukacji, staje się miejscem, do którego chce się chodzić, z którym chce się obcować, gdzie można coś nowego zobaczyć, nauczyć się, skonfrontować z poglądami innych, ale i ze sobą, poznać artystów, poznać swoje dziedzictwo, otaczający świat. Tak rozumiane muzeum to uczestnik performatywnego aktu współtworzenia, interpretowania, relacjonowania i edukowania o codzienności i historii, przy czym dziedzictwo prezentowane przez muzea ukazywane jest z perspektywy współczesności.

Muzea/galerie często odwołują się do aktywnych metod nauczania. Stają się nie tylko miejscem, w którym prowadzone są zajęcia muzealne, ale również instytucją badawczą, wydawniczą, a czasem i inicjującą edukację czy oferującą scenariusze lekcji i proponującą nowatorskie techniki uczenia. Taką też funkcję pełnią zaproponowane przez Międzynarodowe Centrum Kultury **scenariusze zajęć**. Stanowiące integralną część encyklopedii internetowej Polski Petersburg hasła osobowe i tematyczne, mapa z „polskimi” adresami w Petersburgu oraz teksty pokonferencyjne i zbiór esejów, są ciekawymi materiałami dydaktycznymi, a pokazanie możliwości ich wykorzystania w szkole wskazuje na holistyczne podejście twórców tego przedsięwzięcia do edukacji. Encyklopedia korzysta z narzędzi charakterystycznych dla edukacji zarówno formalnej, jak i pozaformalnej.

Tak szerokie spektrum oddziaływania kształtuje kompetencje twarde i miękkie ucznia poprzez wdrażanie go w tajniki wiedzy, umożliwianie samodzielnej, twórczej pracy i zachęcanie do obcowania z dziełem sztuki, materiałem źródłowym oraz przestrzenią miasta. Holistyczne podejście powoduje, że uczeń skupia się na zrozumieniu świata, zachodzących w nim zmian oraz otaczającego go dziedzictwa kulturowego. Aby w pełni wykorzystać przygotowany materiał, należy sięgnąć po twórcze i aktywne metody nauczania.

Polski Petersburg to projekt, który ma na celu, poruszając zagadnienie wie-

loetniczości i wielokulturowości metropolii nad Newą, przywrócić pamięć o polskiej społeczności w dawnej stolicy Rosji. Może być z powodzeniem wykorzystywany w nauczaniu przedmiotów z zakresu nauk społeczno-humanistycznych: historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze i jej dziedzictwie, historii sztuki i plastyki, historii muzyki i muzyki. Z zebranego w ramach projektu bogatego materiału nauczyciele mogą czerpać treści do swoich lekcji, podczas których uczniowie będą kształtować myślenie czasoprzestrzenne, wskazywać związki przyczynowo-skutkowe, wzajemne oddziaływanie, inspirowanie i przenikanie się szeroko pojętej kultury, nauczą się analizować i łączyć fakty, umiejętnie stawiać tezy, zadawać pytania i szukać na nie odpowiedzi oraz wyciągać wnioski.

Zadaniem dziesięciu scenariuszy jest realizacja wszystkich wskazanych wyżej celów, a ponadto przekazywanie wiedzy i podnoszenie kompetencji twardych i miękkich ucznia. Scenariusze łączą metody nauczania tradycyjnego z nowatorskim, tj. metody podające z problemowymi, aktywizującymi i eksponującymi. Stawiają na umiejętność wykorzystania teorii w praktyce, np. w analizowaniu relacji między sytuacją geopolityczno-społeczną a życiem człowieka i tworzoną przez niego sztuką. Z tego powodu położono w nich akcent na samodzielną pracę uczniów, a rola nauczyciela sprowadza się do bycia przewodnikiem po świecie wiedzy i wskazywania prawidłowych sposobów wykorzystania materiałów.

Istotnym celem scenariuszy jest ukazanie edukacyjnego waloru Internetu. Wszak jedną z ważnych kształtowanych w szkole kompetencji miękkich jest sprawne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi oraz wyszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł z zastosowaniem tychże technologii. Warto pokazywać uczniom, że Internet powinien służyć przede wszystkim do zdobywania wiedzy i jest narzędziem umożliwiającym szybkie przeglądanie wielu baz danych. W większości scenariuszy przewidziano więc pracę online, podczas której uczniowie mają odnaleźć konkretną informację. Ważne jest, aby nauczyciel uczulił podopiecznych na to, aby wyszukiwali informacje w encyklopedii Polski Petersburg,

nie tylko wpisując hasło w wyszukiwarce na głównej stronie, lecz także poprzez zakładkę „Indeksy”, która umożliwia tematyczne, osobowe i adresowe przeglądanie danych.

Warto podkreślić, że scenariusze zostały opracowane w sytuacji, gdy prace nad encyklopedią nadal trwają. Wciąż pojawiają się nowe hasła, dodawane są różnego rodzaju materiały. Status *work in progress* będzie towarzyszył encyklopedii jeszcze przez jakiś czas, dlatego w scenariuszach skupiono się na możliwościach wykorzystania tematu, zawartości tematycznej oraz korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnej. Podawane hasła to jedynie sugestie, wybór kilku spośród istniejących. Przed przystąpieniem do pracy warto, aby nauczyciel sam przejrzał hasła i wybrał te, które są, jego zdaniem, dla ucznia istotne. Nauczyciel musi też zwrócić uczniowi uwagę, iż posługując się wyszukiwarką samodzielnie, powinien przeglądać nie tylko to hasło, które pokazuje się w niej jako pierwsze, ale także pozostałe, gdyż może ono być tylko daleko skojarzone z podstawowym hasłem opisującym interesującą ucznia osobę czy temat.

Scenariusze zajęć to z pewnością nowa propozycja współpracy między muzeami/galeriami a szkołą. Co istotne, do stworzenia scenariuszy autorzy projektu zaprosili teoretyka, praktyka i metodyka kreatywnych metod nauczania, który zajmuje się także edukacją muzealną. Wydaje się, że taka współpraca między galernikami/muzealnikami, naukowcami a praktykami i nauczycielami może przyczynić się do podniesienia efektywności nauczania.

Słowa kluczowe: edukacja muzealna, projekt Polski Petersburg.

PRZYPISY:

- ¹ Za: J. Świąch, D. Folga-Januszewska, *Muzeum: fenomeny i problemy*, Kraków 2015, s. 157, „Muzealnictwo” 2015, nr 56, s. 228.

* * *

Dr Kinga Anna Gajda – adiunkt w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, koordynuje prace uniwersyteckiej klasy kompetencji międzykulturowych, prowadzi serwis kompetencji międzykulturowych w IE UJ, szkolenia z zakresu kompetencji międzykulturowych oraz koordynuje i bierze udział w wielu krajowych i międzynarodowych projektach naukowych i dydaktycznych poświęconych nauczaniu tychże kompetencji.

Zapraszamy do korzystania z oferty edukacyjnej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

MAŁOPOLSKIE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

ul. Lubelska 23, 30-003 Kraków
tel. + 48 12 623 76 46, + 48 12 623 76 56; fax + 48 12 623 77 41
www.mcdn.edu.pl
e-mail: biuro@mcdn.edu.pl

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie

ul. Garbarska 1, 31-131 Kraków
tel. + 48 12 422 14 49, +48 12 422 86 13 w. 35; fax +48 12 422 30 26
www.krakow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.krakow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 12 422 14 49; tel. kom. 513 042 381

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Nowym Sączu

ul. Jagiellońska 61, 33-300 Nowy Sącz
tel. +48 18 443 71 72, + 48 18 443 80 81 w. 23
tel./fax +48 18 443 71 72 w. 18
www.nowysacz.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.nowysacz@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 18 443 71 72 w. 25; tel. kom. 513 042 386

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Oświęcimiu

ul. Bema 4, 32-600 Oświęcim
tel. +48 33 844 43 14; fax +48 33 844 42 93
www.oswiecim.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.oswiecim@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 33 844 43 14 w. 33; tel. kom. 513 042 427

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie

ul. Nowy Świat 30, 33-100 Tarnów
tel. +48 14 688 88 10, fax +48 14 688 88 11
www.tarnow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.tarnow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 14 688 88 10 w. 118; tel. kom. 513 042 389

